

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen ja tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lain tasoista asetusta rangaistusten täytäntöönpanosta ehdotetaan muutettavaksi niin, että nykyisen työvelvollisuuden sijaan ja rinnalle vangille säädettäisiin laajempi osallistumisvelvollisuus laitoksessa järjestettyihin toimiin. Osallistumisvelvollisuus olisi saman sisältöinen suljetuissa laitoksissa ja avolaitoksissa. Avolaitokseen määräämisen edellytyksiä ehdotetaan samalla väljennettäväksi ja määräämismenettelyä yksinkertaistettavaksi.

Myös vangin taloudellista asemaa koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi niin, että erot eri toimintoihin osallistuvien vankien tuloissa vähenisivät. Suuritöisiä pidätyksiä vankien tuloista karsittaisiin.

Vangin mahdollisuuksia olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle ehdotetaan laajennettaviksi. Samalla lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että vangin puheluja saadaan eräin poikkeuksin kuunnella, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Vangin kirjeiden tarkastusoikeutta ehdotetaan rajoitettavaksi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla. Myös kurinpitorangaistuksia koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkennettaviksi.

Huumausaineiden torjuntaa ehdotetaan te-

hostettavaksi siten, että vangilla, jonka epäillään olevan alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alainen, olisi velvollisuus antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi myös säännökset vangin tapaajan henkilöntarkastuksesta ja mahdollisuudesta järjestää tapaaminen erityisen valvotuissa olosuhteissa. Tapaajalle, jonka on todettu toimittaneen tai yrittäneen toimittaa vankilaan huumeita, päihteitä tai luvattomia esineitä, voitaisiin ehdotuksen mukaan antaa määräaikainen kielto tulla vankilaan. Lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännökset, jotka selventävät viranomaisten valtuuksia päihteettömien erityisosastojen toimintaa valvottaessa.

Vankeinhoitoasetuksen nykyiset perussäännökset rangaistuksen täytäntöönpanosta sekä vankien oikeudenmukaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta ehdotetaan siirrettäväksi lain tasolle. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen nimi ehdotetaan samalla muutettavaksi laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta, jolloin säädöksen nimi vastaisi sen säädöstasoa.

Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi eräitä vähäisiä muutoksia.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan aikaisintaan vuoden 1995 alusta.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	Palkasta ja toimintarahasta tehtävät pidätykset avolaitoksissa	21
1. Johdanto	3	Muiden viranomaisten vangille maksama taloudellinen tuki	21
2. Nykytila	3	3.3. Vangin yhteydet laitoksen ulkopuolelle ..	21
2.1. Lainsäädäntö, käytäntö ja havaitut epäkohdat	3	Kirjelähetykset ja puhelimen käyttö	21
2.1.1. Työntekoa koskevat säännökset ..	3	Vierailut	22
2.1.2. Vangin taloudellinen asema	6	3.4. Vangin ja vankitilojen tarkastaminen	23
Työ- ja käyttöraha	6	3.5. Kurinpitorangaistuksen määrääminen ...	24
Avolaitospalkka	7	4. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	25
Työ- ja käyttörahoista sekä avolaitospalkoista tehtävät pidätykset ...	7	5. Asian valmistelu	25
Ruoka- ja ylläpitokorvaukset	9	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
Muiden viranomaisten vangeille maksamat taloudelliset etuudet ...	9	1. Lakiehdotusten perustelut	25
Tutkintavangin taloudellinen asema	9	1.1. Asetus rangaistusten täytäntöönpanosta .	25
2.1.3. Vangin yhteydet laitoksen ulkopuolelle	10	1 luku. Yleiset säännökset	25
Kirjelähetykset ja puhelimen käyttö	10	2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta	27
Vierailut	10	3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa ..	31
2.1.4. Vangin tarkastaminen	11	4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa	33
2.1.5. Kurinpitoa koskevat säännökset ..	12	5 luku. Täytäntöönpanosta nuorisovankilassa	35
2.1.6. Muut asiat	15	1.2. Laki tutkintavankeudesta	35
Rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvät yleiset säännökset	15	2. Voimaantulo	37
Toimivallan siirtäminen	15	LAKITEKSTIT	37
2.2. Lainsäädäntö Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa	16	1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta	37
2.2.1. Nykytila	16	2. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta	42
2.2.2. Uudistusehdotukset	17	LIITTEET	44
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ...	19	1. Rinnakkaistekstit	44
3.1. Osallistumisvelvollisuus laitoksen toimintoihin	19	2. Luonnos asetukseksi vankeinhoitoasetuksen muuttamisesta	57
3.2. Vangin taloudellinen asema ja ansioista tehtävät pidätykset	19		
Työ- ja käyttöraha suljetuissa laitoksissa .	19		
Työ- ja käyttörahasta suljetuissa laitoksissa tehtävät pidätykset	20		
Avolaitosten toimintarahana ja käyttöraha ..	20		

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Asetus rangaistuksen täytäntöönpanosta annettiin 19 päivänä joulukuuta 1889. Se uudistettiin lähes kokonaisuudessaan 1 päivänä heinäkuuta 1975 voimaan tulleella lailla (612/74). Tällä niin sanotulla RTA-uudistuksella muutettiin myös useita muita lakeja. Samaan aikaan uudistuksen kanssa tuli voimaan uusi vankeinhoitoasetus (431/75), johon koottiin vangin kohtelua koskevat keskeiset periaatteet.

Vuoden 1975 uudistusta valmisteltaessa keskeisenä lähtökohtana oli se, että rangaistuksena olisi pelkästään vapauden menettäminen. Muita rajoituksia tulisi käyttää vain siinä määrin kuin vangin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys sitä edellyttävät. Vankiloiden eri toimintojen tulisi vastata mahdollisimman pitkälle vankilan ulkopuolisia vastaavia toimintoja ja niiden kehityksen seurata yleistä yhteiskunnallista kehitystä (normaalisuusperiaate).

Uudistuksella pyrittiin rangaistusaikana tehtävän työn, koulutuksen, ammattiopetuksen ja vangin kuntouttamisen nykyaikaistamiseen ja kehittämiseen. Lakiin otettiin säännös, jonka mukaan sairasta ja vammautunutta vankia on asianmukaisesti hoidettava ja kuntoututtava. Vangille, joka on työkyvytön tai jonka työkyky on vamman, vian tai sairauden takia alentunut, on vankeinhoitoasetuksen perusteella mahdollisuuksien mukaan järjestettävä ammatillista kuntoutusta. Vangin periaatteellinen velvollisuus tehdä työtä säilytettiin, vaikka ammattikoulutus säädettiin tietyin edellytyksin työn teon vaihtoehdoksi. Vankityöllä katsottiin olevan suotuisia vaikutuksia, jos vanki kokee työn mielekkääksi. Toisaalta ammattikoulutuksen katsottiin olevan yksi parhaista keinoista uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi.

Keskeisenä tavoitteena vuoden 1975 uudistuksessa oli lisäksi avolaitostoiminnan kehittäminen ja laajentaminen. Avolaitostoiminnan laajentaminen oli myös eräs keino vankeusrangaistuksen normalisointipyrkimyksissä. Tavoitteeksi asetettiin muuttaa osa suljetuista vankipaikoista avovankilapaikoiksi siten, että avovankilapaikkoja olisi ollut vuonna 1976 yhteensä 2300. Tämä olisi merkinnyt sitä, että lähes puolet vangeista olisi suorittanut rangaistuksensa avolaitoksissa. Avolaitoksissa työnteolla oli rangaistusten täytäntöönpanossa ratkaiseva

merkitys. Avolaitoskelpoisuuden edellytyksiksi säädettiin muun muassa, että vanki on työkykyinen ja terve.

Vuoden 1975 uudistuksen jälkeen on rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen tehty pienempiä uudistuksia. Koska yhteiskunnassa ja kriminaalipolitiikassa on lähes kahdenkymmenen vuoden kuluessa tapahtunut runsaasti muutoksia, vankeusrangaistusten sisältöä koskevat säännökset ovat osittain vanhentuneita ja nykyaikaista vankeinhoidollista ajattelua vastaamattomia. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu asetus on lisäksi tekniseltä rakenteeltaan epäsystemaattinen ja lakiteknisesti vanhentunut. Tästä syystä vankeusrangaistusta koskevien säännösten uudistaminen kokonaan olisi erittäin tarpeellista.

Asetukseen sisältyy kuitenkin säännöksiä, jotka ovat esteenä vankeinhoidon kehittämislle ja lainsäädännössä asetettujen tavoitteiden toteutumiselle. Näiden säännösten muuttamista ei voida lykätä odottamaan mahdollista laajempaa uudistusta, vaan niiden uudistaminen olisi toteutettava pikaisesti.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö, käytäntö ja havaitut epäkohdat

2.1.1. Työntekoa koskevat säännökset

Vuoden 1975 uudistuksessa säilytettiin vankien työvelvollisuus, vaikkakin myös ammattiopetukseen osallistuminen säädettiin tietyin edellytyksin vangille pakolliseksi. Nykyisin työnteosta suljetuissa laitoksissa ja avolaitoksissa on voimassa erilaiset säännökset. Suljetussa laitoksessa rangaistustaan suorittavan vangin työnteosta säädetään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 5 §:ssä. Lainkohdan mukaan vanki on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään työtä. Varsinaisena työaikana järjestettävään ammattiopetukseen vanki on velvollinen osallistumaan, jollei johdaja vapauta häntä siitä rangaistusajan lyhyden tai opetuksen ilmeisen tarpeettomuuden vuoksi taikka muusta syystä. Työaikana järjestettävään muuhun opetukseen vangilla ei ole velvollisuutta osallistua, mutta siihen voidaan varata tilaisuus vangille, jonka kannalta sitä on pidettävä hyödyllisenä.

Avolaitoksia koskevat erityissäännökset ovat asetuksen 4 luvussa. Luvun 5 §:n mukaan avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun. Oikeusministeriö tai, sen antamien ohjeiden mukaan laitoksen johtaja, voi kuitenkin myöntää avolaitoksessa olevalle luvan tehdä varsinaisena työaikana omaa työtä tai työtä laitoksen ulkopuolella.

Nuorisovankilaan sijoitettuja koskevat säännökset ovat 5 luvussa. Luvun 3 §:n mukaan nuorisovankilassa rangaistusta suorittavat on ensisijaisesti määrättävä tekemään sellaista työtä, johon voidaan yhdistää koulutus vangin taipumuksia vastaavaan ammattiin. Luvun 5 §:ssä on säännökset oppivelvollisuuden täyttämiseksi annettavasta opetuksesta.

Vuonna 1977 vangeista noin 70 % kävi työssä. Työnteko muodostaa nykyisinkin merkittävän osan vangin ajankäytöstä laitoksissa. Esimerkiksi vuonna 1992 työssä kävi noin 58 % vangeista. Vankien sijoittuminen eri toimintoihin vuonna 1992 ilmenee seuraavasta taulukosta:

Taulukko 1. Vankien sijoittuminen eri toimintoihin vuonna 1992

Toiminto	Vankeja keskimäärin	
	päivässä	%
Tuotantotoiminta	721	20,5
Talous- ja kiinteistönhuolto	863	24,6
Rakennustoiminta	102	2,9
Työsiirtolatyöt	224	6,4
Siviilityö	47	1,3
Muu työtoiminta	34	1,0
Perus- ja ammattikoulutus	323	9,2
Kuntoutuksessa	23	0,7
Käräjillä, siirrettävänä, poistumisluvalla yms. .	227	6,4
Sairaana	282	8,0
Osatoiminnoille sijoittamattomat tutkintavangit	132	3,8
Työhön sijoittumattomat	251	7,2
Vaikeasti työllistettävät	104	3,0
Muut	177	5,0
Yhteensä	3 510	100,0

Käytännössä vankien velvollisuus osallistua työntekoon vaihtelee verraten paljon eri laitok-

sisissa. Joissakin laitoksissa työnteosta kieltäytymisestä seuraa kurinpitorangeistus, kun taas toisissa laitoksissa jatkuvasti työstä kieltäytyvälle vangille pyritään järjestämään muuta toimintaa.

Vuodesta 1982 vuoteen 1992 keskimääräinen vankiluku on laskenut noin 1250 vangilla. Vankiluvun laskusta huolimatta sairaiden vankien absoluuttinen määrä on pysynyt ennallaan ja heidän osuutensa keskimääräisestä vankiluvusta on siten noussut parilla prosenttiyksiköllä. Myös vaikeasti työhön sijoitettavien vankien absoluuttinen määrä sekä myös heidän osuutensa keskimääräisestä vankiluvusta on noussut viime vuosina. Vuonna 1982 työhön sijoittamattomia vankeusvankeja ja vaikeasti työllistettäviä vankeja oli 248 (5,9 %) ja vuonna 1990 283 (8,2 %). Vuonna 1992 vaikeasti työllistettäviä ja työhön sijoittamattomia vankeusvankeja oli päivittäin keskimäärin yhteensä 355 (10,2 %).

Viimeaikaiset tutkimukset ja selvitykset viittaavat siihen, että kuntoutusta ja muuta aktivoivaa toimintaa tarvitsevien vankien osuus on kasvanut. Vankien yleisestä terveydentilasta on syksyllä 1991 valmistunut laaja tutkimus vuonna 1985 kerätyn aineiston pohjalta (Kansanterveystieteen julkaisuja M 107/91). Tässä tutkimuksessa lähes 60 % tutkituista vangeista todettiin alentuneesti työkykyisiksi tai täysin työkyvyttömiksi. Työkyvyn alentumiseen tai työkyvyttömyyteen oli useimmiten synynä psyykinen häiriö. Psykkisistä häiriöistä yleisin oli alkoholismi, mikä diagnosoitiin noin 45 %:lle tutkituista vangeista. Suurten ikäluokkien vanhenemisen myötä myös vankien ikärakenne todennäköisesti muuttuu. Vankien keski-ikä sekä yli 40-vuotiaiden osuus keskimääräisestä vankiluvusta nousevat. Myös heidän absoluuttinen määränsä tulee nousemaan. Tämä tulee entisestään lisäämään muihin toimintoihin kuin työhön sijoitettavien vankien määrää. Näiden tietojen valossa näyttää ilmeiseltä, että työnteolle vaihtoehtoisia toimintoja tulee lisätä vankiloissa. Tällaista toimintaa vankiloissa on toistaiseksi järjestetty verraten vähän. Esimerkiksi kuntoutuksessa oli vuonna 1992 keskimäärin vain 23 vankia päivässä.

Avolaitokseen suoraan vapaudesta pääsemisen edellytyksenä on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan, että tuomittu soveltuu terveydentilansa, ikänsä ja työkykynsä puolesta avolaitoksen työntekijäksi ja hänen voidaan

katsoa sopeutuvan laitoksen oloihin ja työskentelyyn aiheuttamatta haittaa laitoksen järjestykselle eikä ole syytä olettaa hänen luvatta poistuvan laitoksesta. Suoraan vapaudesta avolaitokseen määräämisen edellytyksenä on lisäksi, että vangille tuomittu rangaistus on sakon muuntorangaistus tai enintään kahden vuoden pituinen yhdestä tai useammasta rikoksesta tuomittu vankeusrangaistus tai sellaiseen rangaistukseen yhteenlaskettu sakon muuntorangaistus.

Vangin ikää, työkykyä ja terveydentilaa koskevista avolaitokseen määräämisen edellytyksistä johtuen avolaitoksiin ei ole voitu määrätä vankeja, joiden työkyky on alentunut. Koska avolaitoksissa on ollut voimassa työntekovollisuus, niissä ei ole voitu järjestää muuta, esimerkiksi vangin toimintakykyä kohentavaa kuntoutusta tai tähän verrattavaa toimintaa. Vangin toimintakykyä parantavaa kuntoutusta tulisi kuitenkin voida järjestää myös avolaitoksissa. Valtiontilintarkastajien kertomuksessa vuodelta 1990 ehdotetaan harkittavaksi avolaitostoiminnan laajentamisen mahdollistavaa lainsäädäntömuutosta, jonka myötä avolaitokseen voitaisiin määrätä myös muita kuin työkykyisiä vankeja.

Vankeinhoitoasiain neuvottelukunta on selvityksessään korostanut päihdehuollon lisäämisen sekä avolaitostoiminnan laajentamisen ja kehittämisen tarpeellisuutta vankeinhoitolaitoksessa (Selvitys RTA-uudistuksen toteutumisesta, 6:1989). Neuvottelukunta on myös pitänyt tarpeellisena, että vajaatyökykyisiä tai muutoin kuntoutuksen tarpeessa olevia varten kehitetään erilaisia pienimuotoisen ja käsityövaltaisen työtoiminnan muotoja avolaitoksiin. Tästä syystä neuvottelukunta on esittänyt rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 4 luvun 5 §:n muuttamista. Neuvottelukunta on selvityksessään myös korostanut, että varsinaisen työpakon sijasta ja rinnalla vangilla tulisi olla yleisempi osallistumisvelvollisuus laitoksessa järjestettäviin toimintoihin. Myös valtiontilintarkastajien kertomuksessa vuodelta 1990 korostetaan, että työtoiminnan ohella on kehitettävä kuntoutusta, koulutusta ja muita vaihtoehtoisia toimintamuotoja työkyvyttömilte tai vajaatyökykyisille vangeille.

Eräs peruste väljentää avolaitokseen määräämisen edellytyksiä on myös se, että joissakin avolaitoksissa on tyhjää majoituskapasiteettia, koska vangeille ei ole voitu osoittaa työtä.

Viime vuosina on perustettu kolme uutta

vankilaa, joiden toiminnan tavoitteena on vangin sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen toimintakyvyn parantaminen. Uusin näistä vankiloista on vuonna 1991 perustettu Kestilän varavankila. Varavankilan toimintaa suunnitellut työryhmä piti tärkeänä vankien toimintakyvyn lisäämiseen tarkoitettujen kuntoutuspalveluiden ja muiden tuotannolliselle vankityölle vaihtoehtoisten toimintamuotojen kehittämistä. Vaikka Kestilän varavankila on joutunut aloittamaan toimintansa suljettuna laitoksena, se on tarkoitus muuttaa tulevaisuudessa avolaitokseksi. Myös Vilppulan varavankila ja Sulkavan kurssikeskus on tarkoitus muuttaa aikanaan kokonaan avolaitoksiksi.

Asetuksen 4 luvun 2 §:n 2 momentti koskee vangin siirtämistä suljetusta laitoksesta avolaitokseen. Tämän lainkohdan perusteella vanki voidaan siirtää vankilasta tai nuorisovankilasta avolaitokseen määrääjäksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos se on vankeinhoidollisista syistä tarkoituksenmukaista. Vankia ei ole kuitenkaan ilman erityistä syytä siirrettävä avolaitokseen ennen kuin kaksi kuukautta on kulunut rangaistuksen täytäntöönpanon alkamisesta. Päätöksen vangin määräämisestä avolaitokseen tekee oikeusministeriö vankilan johtokunnan esityksestä.

Erityistä syytä koskeva edellytys lisättiin asetukseen vuoden 1975 uudistuksessa. Tällaisena syynä hallituksen esityksen perusteluissa mainittiin esimerkiksi vangin elatusvelvollisuus tai muu sosiaalinen peruste. Käytännössä säännöstä sovelletaan laitoksissa eri tavoin esityksen tekemisestä harkittaessa. Tämän vuoksi eri vankiloissa rangaistustaan suorittavat vangit voivat joutua eriarvoiseen asemaan. Muutamisessa vankiloissa johtokunta ei juuri koskaan esitä vankia siirrettäväksi avolaitokseen ennenkuin vanki on ollut suljetussa laitoksessa kaksi kuukautta. Useimmissa vankiloissa säännöstä ei kuitenkaan käytännössä sovelleta vaan katsotaan tällaisen erityisen syyn olevan melkein aina olemassa. Avolaitokseen siirtämiselle ennen kahden kuukauden määräajan kulumista voidaan haluttaessa lähes aina löytää erityinen peruste. Säännös on siten menettänyt käytännön merkityksensä useimmissa laitoksissa.

Siirtäminen avolaitokseen suljetusta laitoksesta edellyttää nykyisin oikeusministeriön tekemää avolaitosmääräystä. Tätä ei pidetä enää tarpeellisena avolaitoksen toimiessa suljetun laitoksen avolaitososastona. Tällaisia avolaitososastoja ovat esimerkiksi Konnunsuon keskus-

vankilan Kivisaaren avovankilaosasto ja Sukevan keskusvankilan Iskolan avovankilaosasto. Myös Käyrän työsiirtola toimii Turun lääninvankilan alaisena pysyvänä avolaitoksena. Tällaisissa tapauksissa olisi joustavampaa, että päävankilan johtaja voisi päättää avolaitos-osastoon sijoittamisesta. Vankeinhoitolaitoksessa on tarkoitus tulevaisuudessa kehittää alueellista toimivalta- ja työnjakoa, jolloin kullakin alueella sijaitsevat yksittäiset laitokset voisivat erikoistua erityyppisiin toimintoihin. Tällöin vankien sijoittelusta ja avolaitokseen määräämisestä voitaisiin päättää mahdollisimman pitkälle itsenäisesti kullakin alueella. Säästöasolla olisi varattava tähän kehitykseen tarvittavat päätösvallan delegoinnin mahdollisuudet.

2.1.2. Vangin taloudellinen asema

Yleistä

Vangin taloudellinen asema määräytyy sen mukaan, suorittaako vanki rangaistustaan suljetussa laitoksessa vai avolaitoksessa. Suljetuissa laitoksissa vankien taloudellista asemaa säätelevät rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 10 ja 12 § ja avolaitoksissa 4 luvun 6 §. Avolaitoksia varten on erilliset säännökset vankityöstä maksettavasta palkasta. Ajalta, jolta avolaitosvanki ei ole oikeutettu avolaitospalkkaan, hän saa korvausta suljettujen laitosten työ- ja käyttörahajärjestelmän mukaisesti. Siviilityötä ja omaa työtä koskevat säännökset ovat yhdenmukaiset suljetuissa vankiloissa ja avolaitoksissa. Myös muut viranomaiset maksavat myöntämänsä taloudelliset etuudet, esimerkiksi työvoimapolitiittisen koulutustuen tai kuntoutusrahan, saman suuruisina sekä suljettujen laitosten että avolaitosten vangeille. Ansioita koskeva pidätysjärjestelmä on erilainen suljetuissa vankiloissa ja avolaitoksissa.

Työ- ja käyttöraha

Suljettujen laitosten vangeille maksetaan rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 10 §:n mukaan vankityöstä työrahaa. Työrahaa maksetaan eri suuruisena työsuorituksen mukaan. Vankeinhoitoasetuksen

26 §:ssä säädetään, että työraha maksetaan työhön käytetyn ajan tai työn tuloksen mukaan. Työrahan määräämiseksi työt luokitellaan työn vaativuuden ja raskauden sekä työssä vaadittavan ammattitaidon ja ammattikoulutuksen mukaan.

Vuoden 1975 uudistusta koskeneen hallituksen esityksen tavoitteena oli nostaa työraha vapailla markkinoilla yleisesti noudatettavaan ansiotasoon, ottaen kuitenkin huomioon valtion vangille antaman maksuttoman ylläpidon. Tähän tavoitteeseen ei ole päästy. Vuonna 1993 työraha on vaihdellut 2,00 markasta 3,15 markkaan tunnilta ja vastaavat kuukausiansiot 330 markasta 520 markkaan. Urakkatyöt ja muut lisät nostavat säännöllisesti työssä käyviin ja opiskelevien vankien keskimääräistä kuukausiansiota noin 550 markkaan kuukaudessa.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan vangille, joka opiskelun tai sairauden vuoksi tai muusta pätevistä syistä ei ole varsinaisena työaikana tehnyt työtä, maksetaan käyttörahaa. Vankeinhoitoasetuksen 27 §:ssä säädetään, että käyttöraha on puolet alimmasta työrahasta. Jos vanki ei osallistu työntekoon ammattikoulutuksen, opiskelun tai työkyvyttömyyden taikka muun näihin verrattavan syyn vuoksi, voidaan hänelle maksaa suurempikin käyttöraha. Se ei kuitenkaan saa ylittää suurinta työrahaa. Opiskelevalle vangille ei ole edellä mainittujen säännösten vuoksi voitu maksaa suoraan työrahaa, vaan hänelle maksetaan käyttörahaa, joka on mitoitettu työrahaluokkien mukaisesti. Opiskelevan vangin ansiot ovat olleet yleensä 330—520 markkaa kuukaudessa ja vastaavat siten suljetussa laitoksessa työtä tekevän vangin ansioita. Käytäntö vastaa Euroopan neuvoston suosituksia, joiden mukaan koulutuksella tulisi olla työtoimintaan rinnastettava asema eikä koulutukseen osallistuvien vankien tulisi olla taloudellisesti huonommassa asemassa työtä tekeviin vankeihin verrattuina (Suositus No R (89) 12).

Vanki, joka pätevistä syistä ei ole osallistunut toimintoihin, saa alinta käyttörahaa. Käyttöraha on yksi markka tunnissa eli noin 165 markkaa kuukaudessa. Alinta käyttörahaa maksetaan siten esimerkiksi toimintaan sijoittamista odottaville, työstä vapautetuille, sairaille tai eristyksessä taikka käräjämatkoilla oleville vangeille. Päteväksi syyksi ei RTA-uudistuksen yhteydessä katsottu työstä kieltäytymistä. Käytännössä nykyisin myös työstä ja opis-

kelusta kieltäytyjille maksetaan yleensä alinta käyttörahaa.

Keskeinen ongelma suljettujen laitosten vankeiden ansiojärjestelmässä on työrahojen alhainen taso. Tämä vaikeuttaa sellaisen järjestelmän luomista, jossa vangeille taattaisiin käyttövaraminimi osallistumisvelvollisuuden täyttämistä riippumatta, mutta joka olisi samalla oikeudenmukainen ja osallistumiseen kannustava. Eron vastikkeetta saatavan käyttörahan ja aktiivisuuden perusteella maksettavan työrahan välillä tulisi olla selkeä, jotta taloudellisilla etuisuuksilla pystyttäisiin vaikuttamaan vankien osallistumisaktiivisuuteen. Esimerkiksi sosiaalihuoltoalan laitoksissa on potilaiden käyttövaraminimi kansaneläkkeen pohjaosan suuruisen eli 437 markkaa kuukaudessa, mikä suljetuissa vankiloissa vastaa neljännen työluokan työrahaa.

Työ- ja käyttöraha ovat tuloverolain (1535/92) 92 §:n mukaan verotonta tuloa. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 14 §:n mukaan työ- ja käyttörahaa ei voi ulosmitata rangaistusajana eikä kolmen kuukauden kuluessa vapautumisen jälkeen.

Avolaitospalkka

Avolaitosvankin palkasta säädetään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 4 luvun 6 §:ssä. Sen mukaan valtion lukuun tehtävästä työstä on maksettava käypä palkka. Vankeinhoitoasetuksen 70 §:n mukaan avolaitospalkan suuruuden vahvistaa oikeusministeriö. Palkan määräämiseksi työt luokitellaan työn vaativuuden ja raskauden sekä työssä vaadittavan ammattitaidon ja ammattikoulutuksen mukaan. Palkka voidaan myös suorittaa noudattaen soveltuvin osin asianomaisen alan työehtosopimusta.

Avolaitoksiin on käytännössä muodostunut kaksi erillistä palkkausjärjestelmää. Työsiirtolaitoksissa olevat avolaitosvankit saavat työehtosopimusten mukaista perustuntipalkkaa, mikä yleisimmin sovellettavan työehtosopimuksen eli rakennusalan työehtosopimuksen mukaan vaihtelee 31—33 markan välillä tunnissa ja johtaa 5 100—5 400 markan bruttoansioihin kuukaudessa. Avovankiloissa ja avovankilasoastoissa vankeinhoitolaitoksen järjestämää työtä tekevät vangit ansaitsevat 21,60—26,20 markkaa tunnilta. Heidän bruttoansionsa ovat siten noin 3 500—4 300 markkaa kuukaudessa.

Avolaitoksissa ei ole erillistä käyttörahajärjestelmää. Opiskeleva avolaitosvanki saa opiskelujen ajalta työrahan mukaista käyttörahaa samoin perustein ja saman suuruisena kuin suljetun laitoksen vanki. Pätevästä syystä työstä tai koulutuksesta estyneelle maksetaan suljettujen laitosten mukaista alinta käyttörahaa. Siten esimerkiksi sairastuneen vangin ansiot laskevat avolaitospalkan tasosta suljettujen laitosten ansioiden tasolle. Tästä poikkeuksena avolaitoksia varten on määritelty ammatilliseen koulutukseen osallistuville vangeille käyttöraha, joka on 35 % alimmasta avovankilapalkasta. Tätä käyttörahaa maksetaan ammatilliseen koulutukseen ja siihen valmentavaan koulutukseen osallistuville. Kyseisellä käyttörahalla on korvattu työvoimaviranomaisten aikaisemmin vankiloissa järjestämään työllisyyskoulutukseen osallistuville vangeille työvoimapolittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) nojalla maksettu koulutustuki.

Avolaitospalkka on vangille veronalaista tuloa. Avolaitospalkasta maksetaan sosiaaliturvamaksut mutta ei eläkemaksuja, koska kysymyksessä ei ole työsuhde. Näin ollen avolaitostyö ei kartuta vangin eläketurvaa. Avolaitospalkka on ulosmittauskelpoista.

Työ- ja käyttörahoista sekä avolaitospalkoista tehtävät pidätykset

Työ- ja käyttörahasta on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 12 §:n mukaan pidätettävä vapautumisen varalle oikeusministeriön vahvistama määrä, kuitenkin enintään puolet. Jos vangin elatuksen varassa on puoliso, lapsia, ottolapsia tai puolison lapsia tai jos vangilla on tuomiolla määrätty tai sopimuksella vahvistettu elatusvelvollisuus, on työ- ja käyttörahasta pidätettävä enintään puolet ja toimitettava pidätetty määrä elatukseen oikeutetuille.

Oikeusministeriö on vahvistanut vapautumisen varalle tehtävän pidätyksen suuruudeksi 30 % työ- ja käyttörahoista. Jos työ- ja käyttörahasta tulee suoritettavaksi pidätys myös elatukseen oikeutetuille, on vapautumista varten tehtävän pidätyksen suuruus 10 % ja huollettavia varten suoritettavan pidätyksen suuruus 20 %. Suljetun laitoksen vanki saa siten laitosajaiseen kulutukseen 70 % ansioistaan.

Avolaitospalkasta pidätetään 4 luvun 6 §:n mukaan vangin elatuksen varassa oleville enin-

tään puolet siitä palkan osasta, joka jää jäljelle ennakonpidätyksen ja ruoka- ja ylläpitokorvauksen maksamisen jälkeen. Loppuosasta suoritetaan vielä pidätys vapautumisen varalle. Avolaitosvangin palkasta suoritettavat vastaavat pidätysprosentit on vahvistettu suuremmiksi kuin työ- ja käyttörahasta tehtävät pidätysprosentit. Avolaitosvangin henkilökohtaiseen kulukseseen jäävän palkanosan suuruutta on vaikea määritellä kattavasti, koska siihen vaikuttavat huoltovelvollisuuspidätyksen lisäksi myös veroennakon määrä ja mahdollinen ulosmittaus.

Vapautumista varten pidätettyjä varoja vanki voi saada rangaistusajana käyttöönsä johdokunnan luvalla. Käytännössä varoja on luovutettu muun muassa poistumislupamatkojen kustantamiseen ja sakkojen maksuun. Työ- ja käyttörahojen alhaisen tason vuoksi vapautumisen varalle suoritettavat pidätykset ovat pieniä, keskimäärin 100 markkaa kuukaudessa. Pidätys suoritetaan kaavamaisesti kaikista maksetuista käyttörahoista ja työrahoista. Rangaistusajan pituus ei vaikuta pidätyksen tekemiseen. Pidätetyillä varoilla ei toimeentuloturvan kehittämisen vuoksi ole enää samaa merkitystä vapautumistilanteessa kuin RTA-uudistuksen aikaan vuonna 1975. Sen sijaan vangit kustantavat merkittävän osan poistumislupamatkastaan vapautumisen varalle pidätetyistä varoista.

Vapautumisen varalle avolaitospalkasta suoritettu pidätys on keskimäärin 300 markkaa kuukaudessa. Se talletetaan pankkiin vangin tilille, johon vangilla ei kuitenkaan ole käyttöoikeutta. Näiden niin sanottujen pakkosäästöjen pidättäminen palkasta, pidätettyjen varojen tallettaminen pankkiin kahdesti kuukaudessa, pidätettyjä varoja koskevien käyttöhakemusten käsittely ja tililtä nostot aiheuttavat runsaasti työtä. Työtä ovat lisänneet myös postikontto-reiden lakkauttamiset sekä säästökirjojen poistaminen käytöstä.

Suljettujen laitosten työ- ja käyttörahasta tehtiin aikaisemmin pidätykset elatukseen oikeutetuille myös perheensisäisessä elatuksessa. Pidätyssummien pienentymisen ja rahan arvon alenemisen vuoksi ei tällä niin sanotulla huoltovelvollisuuspidätyksellä ole enää käytännön merkitystä. Yleensä pidätys elatukseen oikeutetuille tehdään vain asetuksessa erikseen mainituissa tapauksissa, jolloin vangilla on tuomiolla määrätty tai sopimuksella vahvistettu elatusvelvollisuus. Pidätys koskee noin kolmea

prosenttia vangeista ja sen suuruus vaihtelee 20 markasta 150 markkaan kuukaudessa. Maksun saajana on useimmiten sosiaalitoimisto, joka maksaa elatukseen oikeutetuille elatustukea ja perii näin osan vankeusajana maksamastaan tuesta takaisin vangilta.

Pidätys vangin elatuksen varassa oleville on tehtävä myös puolison lasten elatukseksi. Velvollisuus vastata puolison lasten elatuksesta on kuitenkin poistettu avioliittolain 46 §:stä (411/87).

Huoltovelvollisuuspidätysten tekeminen alhaisista työ- ja käyttörahoista johtaa vangin kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Pidätysten tekeminen, pidätettyjen varojen lähettäminen sosiaalitoimistoille ja ennen kaikkea huoltovelvollisuuksien selvittäminen vaativat suhteettoman suuren työpanoksen pidätyksistä saatavaan rahalliseen tuottoon verrattuna. Myös sosiaalitoimistojen käytännöt poikkeavat toisistaan. Kaikki toimistot eivät peri maksaansa elatustukea takaisin vangin työ- ja käyttörahasta.

Avolaitospalkasta tehtävillä huoltovelvollisuuspidätyksillä on merkitystä elatusapujen maksussa tai perheen sisäisessä elatuksessa. Pidätys tehdään verojen, ruoka- ja ylläpitokorvausten perimisen sekä ulosmittauksen jälkeen. Käytännössä pidätys huollettaville muodostuu näin eri suuruiseksi kuin esimerkiksi ulosmittauksessa vangille mahdollisesti varattava suojaisuus huollettavia varten. Huollettaville tarkoitettu pidätys suoritetaan joka viidennen avolaitosvangin palkasta. Keskimääräiset pidätykset ovat 550 markkaa kuukaudessa. Pidätyksellä hankittuja varoja vankila ei voi lähettää muille kuin suoraan vangin perheelle päinvastoin kuin suljetuissa laitoksissa. Sosiaalitoimiston on turvauduttava ulosottoon, mikäli vankeusajana maksetusta elatustuesta halutaan periä osa takaisin vangilta. Käytännössä vangit ovat antaneet luvan lähettää pidätetyt varat sosiaalitoimistoille, koska muussa tapauksessa elatusapumaksut perittäisiin ulosoton kautta.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 12 §:n 3 momentin mukaan vangille maksetuista työ- ja käyttörahoista on mahdollista pidättää enintään puolet, jos vanki on tuomittu rikoksen johdosta korvausvelolliseksi. Pidätystä ei kuitenkaan saa tehdä, jos vangin työ- ja käyttörahasta tehdään pidätys elatuksen varassa oleville. Korvausvaatimuksia ei kuitenkaan ole esitetty, joten pidätyksiä

korvausvelvollisuuden vuoksi ei ole tarvinnut tehdä. Avolaitospalkka on ulosmittauskelpoista, joten avolaitospalkkojen osalta ei lakiin ole otettu vastaavaa säännöstä.

Ruoka- ja ylläpitokorvaukset

Avolaitospalkkaa saavilta sekä omaa työtä ja siviilityötä tekeville vangeilta peritään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 11 §:n ja 4 luvun 6 §:n mukaisesti korvausta ruoka- ja ylläpitomenoista. Suljetuissa laitoksissa korvaukset on määritelty keskimääräisiksi kustannuksiksi. Avolaitoksissa perittävät ylläpitomenot on vahvistettava asetuksessa. Ruokakorvauksen määrittelee oikeusministeriö. Vankeinhoitoasetuksen 71 §:n mukaan ylläpito- ja ruokakorvaus määrätään tehtyä työtuntia kohti. Jos vanki on avolaitoksessa muussa kuin valtion lukuun tehtävässä työssä, perittävistä korvauksista päättää oikeusministeriö. Avolaitoksessa suljettujen laitosten työ- ja käyttörahaa tai avolaitosten ammatillisen koulutuksen käyttörahaa saavien vankien ansiot jäävät niin alhaisiksi, ettei ruoka- ja ylläpitokorvausta peritä.

Koko kuukauden työssä käynyt avolaitosvanki sekä omaa työtä tai siviilityötä tekevä vanki maksaa laitokselle ruoka- ja ylläpitokorvauksia keskimäärin 1 532 markkaa kuukaudessa. Ruoka- ja ylläpitokorvauksiin kuuluva osuus on ulosmittauskäytännössä luettu kuuluvaksi vangin suojaosuuteen.

Avolaitoksessa olevalta perittävät korvaukset voidaan vankeinhoitoasetuksen 71 §:n perusteella ottaa suoraan hänen palkastaan. Omaa työtä ja siviilityötä tekevä vanki, joka jättää korvaukset maksamatta, siirretään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 11 §:n mukaan tekemään vankityötä.

Avolaitosvangin henkilökohtaiseen kulutukseen jäävän palkanosan suuruus vaihtelee ennakkoveroprosentin ja palkan mahdollisen ulosmittauksen vuoksi suuresti. Jos ennakkoveroprosentti on 17 %, jää vangille, jolla ei ole huollettavia, avolaitospalkasta henkilökohtaiseen kulutukseen ruoka- ja ylläpitokorvauksen perimisen ja vapautumista varten suoritettun pidätyksen jälkeen 1 100—1 600 markkaa kuukaudessa ja työsiirtolavangille 2 100—2 300 markkaa kuukaudessa. Jos vangilla on yksi huollettava, ovat vastaavat summat avovanki-

lapalkasta 770—1 100 markkaa kuukaudessa ja työsiirtolapalkasta 1 500—1 650 markkaa kuukaudessa. Palkan ulosmittaus muuttaa tilannetta huomattavasti.

Muiden viranomaisten vangeille maksamat taloudelliset etuudet

Normaalisuusperiaatteen mukaisesti muutkin kuin vankeinhoitoviranomaiset voivat myöntää vangeille tietyin perustein taloudellista tukea vankeusaikana. Näitä tukia ovat muun muassa toimeentulotuki, opintotukilain (28/72) mukainen opintoraha (360—640 markkaa kuukaudessa), työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukainen koulutustuki (116 markkaa päivässä sekä lisäksi ansioihin sidottu ansio-osa ja lasten lukumäärästä riippuva lapsikorotus), työvoimakoulutuksen ylläpitokorvaus sekä kuntoutusrahalain (611/91) nojalla maksettava kuntoutusraha, jonka suuruus riippuu henkilön taustasta, mutta muodostuu usein korkeammaksi kuin työvoimapolitiittinen koulutustuki. Opintotukea ei enää vuoden 1993 heinäkuun alun jälkeen myönnetä vankilassa opiskeleville. Sitä vastoin laitoksen ulkopuolella opiskeleville vangeille tätä tukea voidaan maksaa.

Edellä lueteltuja taloudellisia etuisuuksia maksetaan sekä suljettujen että avolaitosten vangeille. Nykyiset säädökset työ- ja käyttörahoista eivät ota huomioon millään tavoin muiden viranomaisten maksamia taloudellisia etuisuuksia. Muiden kuin vankeinhoitolaitoksen maksamista taloudellisista etuisuuksista ei tehdä pidätyksiä huollettaville tai vapautumista varten. Myöskään ruoka- ja ylläpitokorvauksia ei peritä muista kuin avolaitospalkoista sekä siviilityöstä ja omasta työstä saadusta palkasta.

Tutkintavangin taloudellinen asema

Tutkintavankeudesta annetun lain (615/74) 11 §:n mukaan tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan työntekoon eikä laitoksessa annettavaan opetukseen. Jos vanki haluaa tehdä työtä, on siihen mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus. Jos vanki tekee vankityötä, on ennen työn aloittamista sovittava työstä maksettavan palkan perusteista.

Osa tutkintavangeista tekee vankilan järjestämää työtä tai osallistuu opetukseen. Heille

maksetaan korvausta työstä suljettujen laitosten työrahasäännösten mukaan. Vaikka lain mukaan vangilla on mahdollisuus tehdä myös omaa työtä, näin ei käytännössä tapahdu. Tutkintavankeudesta annetusta laista puuttuu mahdollisuus käyttörahan maksamiseen. Opiskeleville tutkintavangeille on maksettu työrahaluokkien mukaista käyttörahaa sen jälkeen, kun valtion tulo- ja menoarvion perusteluosaan lisättiin kyseinen määrärahan käyttöperustelu. Ongelman muodostavat ne varattomat tutkintavangit, jotka eivät voi tai halua tehdä työtä tai opiskella ja saada sitä kautta tuloja. Joidenkin tutkintavankien kotikunnat myöntävät heille tukea. Oma erillinen ryhmänsä ovat myös ulkomaalaiset tutkintavangit, joilla ei ole suomalaista kotikuntaa.

Vankityötä tekevän tutkintavangin tai opiskelevan tutkintavangin ansioista ei tehdä pidätystä vapautumista varten tai elatukseen oikeutuille.

2.1.3. Vangin yhteydet laitoksen ulkopuolelle

Kirjelähetykset ja puhelimen käyttö

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan vangille saapuneet ja vangilta peräisin olevat kirje- ja postilähetykset saadaan tarkastaa. Tarkastaminen on yläkäsite, joka kattaa kirjeen ja postilähetyksen ulkokohtaisen tunnuskelun, läpivalaisun sekä mahdollisen avaamisen. Kirjettä ei saa kuitenkaan lukea, ellei se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän. Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovalle viranomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoitettu kirje on tarkastamatta toimitettava perille. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan myöskään vangin Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunnalle ja Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitealle osoittamia kirjeitä ei saa tarkastaa.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan vangille voidaan pätevästä syystä antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Vankeinhoitoasetuksen 50 §:n mukaan vangin on lupaa pyytäessään ilmoitettava, kenen kanssa ja mistä asiasta hän aikoo puhua. Oikeus-

ministeriön luvalla voidaan vankilaan tai sen osastoon hankkia puhelin vankien käyttöön.

Vanki saattaa olla sijoitettu kotipaikastaan ja omaisistaan etäällä sijaitsevaan vankilaan, jolloin puhelinyhteys on nopein ja helppo tapa pitää yhteyttä omaisiin. Asioiminen vankilan ulkopuolelle on vaivattominta ja nopeinta puhelimitse. Nykyisin laissa on ehdoksi puhelimen käytölle suljetuissa laitoksissa asetettu pätevä syy. Säännös on tullut voimaan vuonna 1975 ja se on sisällöltään vanhentunut. Puhelin on nykyisin normaali yhteydenpitomuoto. Useissa vankiloissa vankien käytössä on korttipuhelin.

Jos puhelimen käyttöä laajennetaan, ongelmaksi voi kuitenkin muodostua puheluoikeuden väärinkäytön lisääntyminen. Puhelimen välityksellä saatetaan pyrkiä jatkamaan yhteydenpitoa rikoskumppaneihin. Vankiloissa on havaittu, että erityisesti huumavien aineiden välityksen sekä karkaamisen valmistelussa puhelin on tärkeä yhteydenpitoväline. Jos puhelimen käyttöä laajennetaan, on aiheellista antaa säännökset siitä, millä edellytyksillä vangin puheluja voidaan kuunnella.

Tutkintavankien osalta on annettu lain tasoiset säännökset puhelinkuuntelusta. Tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n mukaan tutkintavangin ja muun kuin lain 13 §:n 2 momentissa tarkoitetun viranomaisen puhelua saadaan kuunnella. Tällaisia viranomaisia ovat oikeusministeriö ja muut rangaistuslaitoksen tai säilytyspaikan toimintaa valvovat viranomaiset. Puhelun kuuntelemisesta on ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Vankeusvankien osalta vastaavat lain tasoiset säännökset puhelujen kuuntelemisesta puuttuvat.

Vierailut

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 §:n 4 momentin mukaan vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena. Vierailua ei saa kieltää, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Läheisten omaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan ja yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailu voidaan sallia ilman valvontaa. Vankeinhoitoasetuksen 51 §:n mukaan ulkopuolista ei saa päästää

rangaistuslaitokseen ilman asianmukaista lupaa.

Tarkemmat säännökset vierailujen järjestämisestä sisältyvät vankeinhoitoasetuksen 52 §:ään. Vangeilla on oikeus vastaanottaa vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se laitoksen järjestystä ja työtoimintaa häiritsemättä on mahdollista. Erityisestä syystä vierailu voidaan järjestää muulloinkin. Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella, jos se on välttämätöntä väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Vierailijan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille. Tapaamiseen on varattava mahdollisuuksien mukaan sopivat tilat.

Vuonna 1992 kävi valvotuissa tapaamisissa noin 109 500 vierailijaa. Yli neljäsosa heistä kävi tapaamassa pääkaupunkiseudun vankiloihin sijoitettuja vankeja. Valvomattomia tapaamisia järjestettiin vuonna 1992 noin 4 400. Valvomattomia tapaamisia järjestettiin kaikissa vankiloissa kahta vankilaa lukuun ottamatta.

Huumeiden torjunnan ja päihdehuollon tehostamista vankeusaikana selvittäneen työryhmän tekemän selvityksen (oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 1/1991) mukaan valtaosa huumeista ja muista luvattomista aineista ja esineistä kulkeutuu vankiloihin tapaamisten kautta. Vaikka pääosa tapaamista järjestetään valvotuissa olosuhteissa, se ei yksinään riitä torjumaan huumeiden kulkeutumista vankiloihin. On myös havaittu, että juuri vankilasta vapautuneet vangit alkavat toimia huumeiden välittäjinä käyden tapaamassa entisiä vankitovereitaan. Vierailija saattaa käydä useissa eri vankiloissa tapaamassa monia eri vankeja. Nykyisen lain mukaan vierailu voidaan kieltää, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Tätä on käytännössä tulkittu siten, että tapaajalle on voitu yksittäisessä tapauksessa määrätä kielto tulla tapaamaan tiettyä vankia. Nykyisen säännöksen perusteella ei ole katsottu voitavan määrätä määräaikaisia tapaamiskieltoja vaan kielto kohdistuu yksittäiseen tapaamiskertaan. Jos esimerkiksi joku tapaaja on toistuvasti välittänyt huumeita, on tapaaja kiellosta huolimatta voinut jatkaa toimintaansa toisessa vankilassa.

Vaikka vankiloissa käy noin 110 000 tapaajaa, laissa ei ole säännöksiä vierailijoiden tarkastamisesta. Tapaajat voidaan tarkastaa ainoastaan metallinilmalain käyttäen. Tämä ei kuitenkaan estä esimerkiksi huumeiden ja mui-

den luvattomien aineiden kulkeutumista vankilaan, koska vankeinhoitoviranomaisilla ei ole valtuuksia tehdä tapaajalle henkilöntarkastusta. Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, ainoa vankeinhoitoviranomaisten käytössä oleva keino on yksittäisen vierailun kieltäminen. Tämä on usein sekä vangin että tapaajan kannalta varsin jyrkkä toimenpide. Usein epäily esimerkiksi huumeiden kuljetusyrityksestä voitaisiin poistaa velvoittamalla vierailija henkilöntarkastukseen. Nykyisin se ei ole mahdollista, vaan vankeinhoitoviranomaiset joutuvat turvautumaan poliisin virka-apuun. Varsinkin maaseudulla sijaitsevilla vankiloissa tämä on varsin hankalaa ja saattaa viedä tarpeettomasti aikaa. Myös kaupungeissa sijaitsevilla vankiloissa virka-apuun turvautuminen voi olla hankalaa, koska poliisit ovat muutoinkin erittäin työllistettyjä. Kun poliisi suorittaa henkilöntarkastuksen, sovelletaan pakkokeinolain 5 luvun 10 §:ssä säädettyjä henkilöntarkastuksen suorittamisen edellytyksiä. Henkilöntarkastuksella tarkoitetaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan sen tutkimista, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

2.1.4. Vangin tarkastaminen

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 3 §:n mukaan vanki on todistajan läsnäollessa tarkastettava hänen saapuessaan vankilaan. Tarvittaessa voidaan tehdä henkilöön käyvä tarkastus. Tarkastus voidaan tehdä myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston yleiskirjeessä n:o 411/4/29/1983 on vangin tarkastamisesta annettu tarkemmat ohjeet. Ohjeen mukaan tarkastus voidaan suorittaa riisuttamalla vanki alasti ja vaihtamalla hänelle vaatteet. Tarpeen vaatiessa voidaan tarkastaa myös vangin suu ja hiukset.

Henkilönkatsastuksen suorittaminen on säännelty tarkemmin vankeinhoito-osaston määräyksellä n:o 8/3/91. Henkilönkatsastukseen voidaan ryhtyä pakkokeinolain 5 luvun 10—12 §:ssä tarkoitettuihin edellytyksiin. Henkilönkatsastuksella tarkoitetaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan katsastettavan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista tai muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Henkilönkatsastuksen suorittamiseksi vankilan johtaja tai hänen sijaisensa voi pyytää poliisilta virka-apua. Mikäli henkilönkatsastusta ei suoriteta,

vaikka vangilla todennäköisin syin epäillään olevan elimistössään luvattomia aineita tai esineitä, vankilan johtaja voi määrätä hänet eristettäväksi, kunnes luvattomat esineet tai aineet ovat poistuneet elimistöstä. Vankia ei voida velvoittaa antamaan virtsa- tai puhallusnäytettä vastoin tahtoaan.

Nykyiset säännökset on laadittu vuonna 1975 ennen pakkokeinolain voimaantuloa. Rangaistuksen täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa tarkoitettu ”henkilöön käyvä tarkastus” on sisällöllisesti epämääräinen suhteessa pakkokeinolain käsitteisiin ”henkilöntarkastus” ja ”henkilönkatsastus”. Vaikka vingin tarkastamista koskevia säännöksiä on tarkennettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksillä, rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa käytetyt käsitteet on syytä saattaa yhdenmukaisiksi pakkokeinolain käsitteiden kanssa myös lain tasolla.

Epäkohtana on myös pidetty, että vankia ei voida velvoittaa antamaan puhallus- tai virtsanäytettä päihtymystilan toteamiseksi. Näytteen antaminen edellyttää vingin vapaaehtoisuutta. Jos vanki ei vapaaehtoisesti anna pyydettyä näytettä, vankeinhoitoviranomaiset joutuvat pyytämään virka-apua poliisilta. Useissa tapauksissa poliisin virka-apuun turvautuminen on hankalaa ja vie runsaasti aikaa.

2.1.5. Kurinpitoa koskevat säännökset

Jos vanki rikkoo laitoksen järjestystä tai tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoo (*järjestysrikkomus*), voidaan vangille määrätä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 10 §:n nojalla ku-

rinpitorangaistus. Kurinpitorangaistuksia ovat varoitus, oikeuksien menetys, yksinäisyys ja suoritettun ajan menetys. Kurinpitorangaistuksen määrää rangaistuslaitoksen johtaja tai johtokunta (2 luvun 10 a §). Oikeuksien menetys voi kestää enintään kolmekymmentä ja yksinäisyys enintään kaksikymmentä vuorokautta.

Vuonna 1992 kurinpitorangaistuksia määrättiin 1 705, joista yksinäisyysrangaistuksia oli 1 347. Suurin osa kurinpitorangaistuksista määrättiin erilaisten päihderikkomusten (531) ja poistumislupaehtojen rikkomisten (516) perusteella.

Poistumislupien myöntäminen perustuu rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 3 b §:ään sekä vankeinhoitoasetuksen 53 ja 54 §:ään. Mainitun 3 b §:n mukaan oikeusministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille luvan poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksesta, jos siihen on tärkeä syy tai jos sitä rangaistusajan pituuden perusteella on pidettävä muuten perusteltuna. Vankeinhoitoasetuksen 54 §:n mukaan poistumislupa on annettava kirjallisena. Siinä on mainittava poistumisluvan ehdot sekä seuraamukset ehtojen rikkomisesta.

Ellei vanki noudata poistumisluvan ehtoja tai jos hän poissalon aikana taikka lähdön tai paluun yhteydessä syyllistyy rikkomukseen tai muuten sopimattomaan menettelyyn, voidaan rikkomuksen laadusta riippuen seuraamukseksi määrätä kurinpitorangaistus, poissaoloajan rangaistusajaksi lukematta jättäminen taikka uuden poistumisluvan myöntämättä jättäminen kokonaan tai säännönmukaisena aikana. Mahdollista on myös vingin ehdonalaiseen vapautteen pääsyn lykkääminen. Seuraamus määräytyy rikkomuksen laadun mukaan oheisesta taulukosta tarkemmin ilmenevällä tavalla.

Taulukko 2. Vangin poistumislupaehtojen rikkomisen perusteella määrättävissä olevat seuraamukset:

<u>Rikkomuksen laatu</u>	<u>Seuraamus</u> (+ = voidaan määrätä, — = ei voida määrätä)		
	<i>Poissaolon aikaa tai sen osaa ei lueta rangaistusajaksi</i>	<i>Uutta poistumislupaa tai ehdonalaiseen vapauteen pääsyä ei myönnetä lainkaan tai säännönmukaisena aikana</i>	<i>Kurinpitorangaistus</i>
1. Yritys tuoda salaa rangaistuslaitokseen aseita tai esineitä, jotka saattavat aiheuttaa häiriötä	+	+	+
2. Määräaikana palaamatta jääminen ..	+	+	+
3. Rikos poissaolon aikana	+	+	—
4. Poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoidon laiminlyönti	+	+	—
5. Järjestyshäiriö poissaolon aikana	+	+	—
6. Sallitun oleskelupaikan ulkopuolella oleskeleminen	+	+	—
7. Ilmoittautumisen laiminlyönti	+	+	—
8. Palaaminen alkoholin tai siihen rinnastettavan aineen vaikutuksen alaisena	—	+	+
9. Sopimaton käytös lähtiessä tai palatessa	—	+	+

Seuraamukset luvan ehtojen rikkomisesta luetaan poistumislupia koskevassa oikeusministeriön päätöksessä sekä vangin lähtiessä poistumisluvan nojalla lomalle hänelle annettavassa lupakirjassa.

Myönnettäessä vangille rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 6 §:n 2 momentin mukainen siviilityölupa tai saman luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettu lupa opiskella laitoksen ulkopuolella myös näille luvulle määritellään tietyt ehdot. Jos vanki rikkoo laitoksen ulkopuolisen opintoluvan ehtoja, voidaan aika, jonka vanki luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, jättää 3 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi. Lisäksi lupa voidaan vankeinhoitoasetuksen 24 ja 44 §:n nojalla peruuttaa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston opintolupia ja siviilityötä koskevien määräysten mukaan kyseiset luvat on mahdollista peruuttaa myös määräajaksi.

Poistumis-, opinto- tai siviilityöluvan ehtojen rikkomista ei ole erikseen mainittu kurinpittoa koskevassa säännöksessä, vaan ehtojen rikkomisen on osa vankilan järjestyksen rikkomista. Kurinpitorangeistuksen määrittämisen edellytyksenä rangaistusten täytäntöönpanosta anne-

tun asetuksen 2 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan on, että järjestyksessä kurinpitorangeistusta ei ole voitu määrätä laitoksen ulkopuolella tapahtuneesta rikkomuksesta esimerkiksi tapauksissa, joissa vanki laiminlyö poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamisen tai oleskelee poistumisluvalla ollessaan sallitun oleskelupaikan ulkopuolella. Sama koskee tapauksia, joissa vanki on poistumisluvallaan syyllistynyt rikokseen. Kurinpitorangeistusta ei ole voitu määrätä myöskään silloin, kun vanki on vastaavalla tavalla rikkonut siviilityöluvan tai laitoksen ulkopuolella tapahtuvalle opiskelulle annetun luvan ehtoja. Käytännössä seuraamuksena on tällöin voinut rikkomuksen laadusta riippuen olla vangin ehdonalaiseen vapauteen pääsyn lykkääminen ja uuden poistumisluvan myöntämättä jättäminen taikka opinto- tai siviilityöluvan peruuttaminen.

Harkittaessa vangin ehdonalaiseen vapauteen pääsyn edellytyksiä on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 13 §:n mukaan otettava huomioon muun muassa hänen käyttäytymisensä rangaistuslaitoksessa. Pykälän 3 momentin mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä päättää oikeus-

ministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan vankilan johtokunta. Oikeusministeriön 23 päivänä kesäkuuta 1992 tekemän päätöksen (194/541/92) mukaan ehdonalaiseen vapauteen pääsyä voidaan lykätä esimerkiksi silloin, kun vanki on kulumassa olevalla rangaistuskautella rikkonut törkeästi poistumis-, siviilityö- tai laitoksen ulkopuolisen opintoluvan ehtoja. Törkeänä ehtojen rikkomisena pidetään oikeusministeriön päätöksen mukaan muun muassa joutumista palautetuksi määräjän päätyttyä, yritystä tuoda aseita, karkaamisläpaineitä tai huumaavia aineita laitokseen paluun yhteydessä taikka rikosta luvan tai sen ylityksen aikana. Käytännössä ehdonalaista vapauttamista on lykätty yleensä enintään yhdellä kuukaudella.

Poistumislupa-, siviilityö- tai opintoluvan ehtoja rikkoneen vangin rankaiseminen on muodostunut epäyhtenäiseksi, koska osasta rikkomuksia on voitu määrätä kurinpitorangeistus ja osasta ei. Nykyiset säännökset ovat johtaneet lisäksi siihen, että osasta rikkomuksista on luvan peruuttamisen tai epäämisen lisäksi määrätty seuraamukseksi sekä kurinpitorangeistus että ehdonalaiseen vapauteen pääsyn lykkääminen. Tilannetta voidaan pitää vangin kannalta kohtuuttomana. Erityisen epätarkoituksenmukaiseksi nykyinen käytäntö voi muodostua silloin, kun vangin jäljellä oleva rangaistusaika on pitkä. Tällöin rikkomuksesta seuraamuksena määrättävä ehdonalaiseen vapauteen pääsyn siirtäminen tulee käytännössä täytäntöönpanuksi useiden kuukausien, jopa vuosien kuluttua rikkomuksen tapahtumisesta. Seuraamuksen ei tällaisessa tapauksessa voida katsoa vastaavan sille asetettua tarkoitusta.

Tilanne on erityisen ongelmallinen avolaitoksiin sijoitetuille vangeille. Nykyisen lain mukaan avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestyserikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta, on heti toimitettava vankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus tai luvatta poistuminen katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi vankilaan toimittamisen sijasta rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Muita kurinpitorangeistuksia ei avolaitokseen sijoitetuille voida määrätä. Suuri osa avolaitosmääräysten peruuttamisista johtuu juuri poistumis-, siviilityö- tai opintolupaehtojen rikkomisesta. Seuraamuksina esimerkiksi poistumislupaehtojen rikkomisesta voi siis olla poistumislupakelpoisuuden menetys, suljettuun laitokseen siirtäminen

ja ehdonalaisten vapautteen pääsyn siirtyminen. Seuraamusten kasautumisen estämiseksi mainittujen lupaehtojen rikkomiset tulisi voida käsitellä kurinpitomenettelyssä sen sijaan, että niistä on seurauksena myös avolaitoskelpoisuuden menettäminen.

Oikeuksien menettämisenä määrättävä kurinpitorangeistus voi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan koskea osallistumista vapaa-ajan toimintaan, kirjaston käyttöä, tavaran ostoa laitoksessa, rahavarojen käyttöä sekä oikeutta hankkia laitoksen ulkopuolelta kirjallisuutta, lehtiä tai askartelussa ja harrastustoiminnassa tarvittavia välineitä. Rangaistus voi koskea myös oikeutta seurata radio- ja televisio-ohjelmia. Oikeuksia voidaan määrätä menetettäväksi tai vähennettäväksi yksinäisyysrangaistuksen ohessa ja oikeuksien menetyksen on etupäässä kohdistuttava niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomenettelyyn on ryhdytty.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut tarkempia ohjeita oikeuksien menettämisen täytäntöönpanosta yleiskirjeillään n:o 229/4/9/21.5.1975 (Kurinpitorangeistusten määrääminen ja täytäntöönpano) ja n:o 420/4/31/28.11.1983 (Oikeuksien menettäminen tai vähentäminen kurinpitorangeistuksena sekä kurinpidollista yksinäisyyttä suorittavan vangin hallussapito-oikeudet). Vapaa-ajan toimintoihin osallistumista koskeva oikeuksien menetys voi ohjeiden mukaan koskea määrättyjä vapaa-ajan toimintoja tai kaikkea vapaa-ajan toimintaa. Vangin oikeutta ulkoilla vähintään tunti päivässä ei kuitenkaan saa rajoittaa. Kirjaston käyttöoikeuden menetys voi ohjeiden mukaan koskea oikeutta lainata kirjoja vankilan kirjastosta tai käyttää ulkopuolisia kirjastopalveluja.

Jos vangille on määrätty kurinpitorangeistuksena yksinäisyyttä, rangaistuksen luonteesta seuraa, ettei yksinäisyyteen määrätty saa yhdessä muiden vankien kanssa osallistua television katseluun eikä muuhun vapaa-ajan toimintaan. Suorittaessaan kurinpidollista yksinäisyyttä vangilla on oikeus pitää hallussaan kohtuullinen määrä kirjallisuutta ja lehtiä. Näitä hallussapito-oikeuksia ei voida kurinpidollisesti määrätyn yksinäisyyden ohella rajoittaa. Vangille välttämättömien henkilökohtaisten esineiden hallussapitoa ei myöskään voida kieltää.

Käytännössä oikeuksien menettämistä on käytetty varsin harvoin. Yleensä se liittyy

välttämättömänä ja toimenpiteen luonteesta johtuvana osana yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon. Jos yksinäisyysrangaistus pannaan täytäntöön eristysosastolla, se väistämättä rajoittaa esimerkiksi vangin mahdollisuuksia television katseluun. Nykyisin tavoitteena on lisätä vangin aktiivista osallistumista vankilan toimintoihin. Tavoitteen kanssa on ristiriidassa mahdollisuus määrätä vangille kurinpitorangeaistukseksi esimerkiksi kirjaston käyttöä tai askarteluvälineiden hankkimista koskeva kielto.

2.1.6. Muut asiat

Rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvät yleiset säännökset

Vankeinhoidon perussäännökset sisältyvät nykyisin vankeinhoitoasetuksen 1 lukuun. Asetuksen 3 §:ssä säädetään laitosoista ja rangaistuksen täytäntöönpanotavasta. Rangaistuslaitoksen olot on pykälän mukaan mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia oloja, ja rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetyks. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys sitä edellyttävät.

Vankeusrangaistuksen tavoite on ilmaistu vankeinhoitoasetuksen 4 §:ssä. Säännöksen mukaan rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä. Vankeinhoitoasetuksen 5 §:ssä on ilmaistu vankien oikeudenmukaisen ja inhimillisen kohtelun periaate sekä yleinen syrjäntäkielto. Tämän pykälän mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa eri asemaan rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, kansallisuuden tahi uskonnollisen, poliittisen tai muun vakaumuksen, yhteiskunnallisen aseman, varallisuuden taikka muun vastaavan seikan perusteella. Nuorelle rikosentekijälle tuomittua rangaistusta täytäntöönpanossa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin erityistarpeisiin. Säännös vangin kuu-

lemisestä häntä koskevaa päätöstä tehtäessä sisältyy asetuksen 72 §:ään.

Vankeinhoidon ja sen kehittämisen keskeiset periaatteet sisältyvät nykyisin siis asetuksen tasoiseen säännökseen. Säännösten luonteen vuoksi niiden oikeampi paikka on lain tasoisessa säädöksessä.

Toimivallan siirtäminen

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu asetus sisältää useita toimivaltaa koskevia säännöksiä. Osassa pykälistä toimivalta vankeja koskevassa päätöksenteossa on säädetty kuuluvaksi oikeusministeriölle tai sen antamien ohjeiden mukaan laitoksen johtajalle. Tällaisia säännöksiä ovat muun muassa vangin poistumislupia koskeva 2 luvun 3 b §, siviilityöilupaa koskeva 3 luvun 6 §:n 2 momentti sekä laitoksen ulkopuolista opintolupaa koskeva 3 luvun 8 §:n 2 momentti. Eräitä päätöksiä koskeva toimivalta on jo laissa annettu laitoksen johtajalle. Tällaisia ovat esimerkiksi useat laitostointimintaan liittyvät päätökset, muun muassa vangin osallistuminen päivittäistoimintoihin, ja eräät kurinpitorangeaistukset. Vangin päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen ja eräiden kurinpitorangeistusten määräämisestä päättää vankilan johtokunta.

RTA-uudistuksen voimaantulon jälkeen toimivaltaa on siirretty asteittain ministeriöstä laitostasolle ja tätä kehitystä on tarkoitus edelleen jatkaa. Toimivallan siirtäminen on toteutettu lakiin sisältyvien yksittäisten valtuutussäännösten perusteella. Eräs tällainen valtuutussäännös on poistumislupia koskeva 2 luvun 3 b §. Poistumislupa-anomuksia on ratkaistu vuosittain 17 000—18 000, joista vain noin viidennes vankeinhoito-osastossa. Vastavasti on siirretty toimivaltaa laitostasolle vangin ehdonalaiseen vapauteen päättämistä koskevissa asioissa. Tällaisia asioita käsiteltiin vuonna 1987 oikeusministeriön istunnossa 3 045 vastaavan luvun ollessa vuonna 1992 enää 459.

Johtajalle on keskittynyt paljon päätösvaltaa laitoksessa. Laitos- ja henkilökuntarakenne on kuitenkin muuttunut huomattavasti siitä, mitä se oli lainsäädäntöä edellisen kerran uudistettaessa. Käytännössä vankilan päivittäiseen toimintaan liittyviä tosiasiallisia päätöksiä tekevät runsaasti myös muut virkamiehet kuin johtaja. Varsinaisten vankia koskevien hallintopäätös-

ten osalta nykyiset säännökset mahdollistavat toimivallan siirron ministeriötasolta kuitenkin vain vankilan johtajalle.

Viime vuosina päätösvallan deegoiminen on ollut erityisesti esillä hallinnon yleisiin kehittämistavoitteisiin liittyen. Merkitystä on myös vankeinhoitolaitoksen siirtymisellä vuoden 1992 alusta tulosohjaukseen. Tulosohjausvirastossa tulosvastuuta ja siihen liittyvää itsenäistä toimivaltaa tulisi olla mahdollista siirtää osatotasolle tai yksittäisille virkamiehille huomattavasti nykyistä enemmän. Myös yksittäisten päätösten suuri määrä edellyttäisi mahdollisuutta toimivallan siirtoon. Lakiin tulisikin sisällyttää yleissäännös, joka mahdollistaisi päätösvallan siirtämisen myös muulle laitoksen virkamiehelle kuin johtajalle.

2.2. Lainsäädäntö Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

2.2.1. Nykytila

Ruotsi

Ruotsissa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa säätelee laki kriminaalihuollosta laitoksissa (lag om kriminalvård i anstalt, 203/1974). Lain 12 §:ssä säädetään vangin työvelvollisuudesta. Lainkohdan mukaan vangin (intagen) on tehtävä sitä työtä tai osallistuttava siihen opetukseen tai koulutukseen, johon hänet velvoitetaan. Jos vanki on koulutuksen tai opetuksen, lääketieteellispsykologisen tai muun erityisen hoidon tarpeessa, tulee sitä hänelle järjestää, jos se on mahdollista ottaen huomioon rangaistusaika ja vangin edellytykset (10 §).

Lain 29 §:ssä on säännökset vierailuista. Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita siinä laajuudessa kuin se sopivasti voi tapahtua. Hän ei saa vastaanottaa vieraita, jotka vaarantavat laitosturvallisuutta tai voivat vaikeuttaa vangin sopeutumista yhteiskuntaan tai muutoin voivat vahingoittaa vankia tai jotakuta toista. Vierailijan mahdollisesta rikollisuudesta voidaan etukäteen hankkia tietoja, ellei se ole ilmiselvästi tarpeetonta. Suljettuja (valtios)vankiloita (riksanstalt) ja paikallisivankiloita (lokalanstalt) koskevat hiukan erilaiset säännökset. Laitoksen virkamies voi olla läsnä tapaamisessa, jos se on tarpeen turvallisuuden kannalta. Vierailun ehdoksi voidaan turvallisuussyistä asettaa, että vierailija alistuu henkilöntarkastukseen tai

ulkoiseen henkilöntarkastukseen taikka antaa luvan tarkastaa laukkunsa, kassinsa tai muun sellaisen tavaran, jonka vierailija haluaa viedä tapaamiseen.

Vanki voi lain 30 §:n mukaan olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle siinä laajuudessa kuin se sopivasti voi tapahtua. Turvallisuussyistä puhelimen käyttö voidaan kieltää tai hankkia etukäteistietoja puhelun vastaanottajasta.

Lain 34 §:n, jossa säädetään hoidosta ja oleskelusta laitoksen ulkopuolella, mukaan oleskelun ehdoksi voidaan asettaa, että tuomittu antaa virtsa-, puhallus- tai verinäytteen sen tutkimiseksi, onko hän riippuvuutta aiheuttavien aineiden vaikutuksen alainen. Säännös on tullut voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1993.

Henkilöntarkastuksen edellytyksistä säädetään lain 52 a §:ssä. Vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus hänen tullessaan vankilaan, valvomattoman tapaamisen jälkeen, laitoksen ulkopuolella olon jälkeen tai silloin, kun epäillään, että hänen hallussaan on luvattomia aineita. Henkilöntarkastus voidaan tehdä myös pistokekenomaisesti tai turvallisuussyistä tehtävän laajemman tarkastuksen yhteydessä. Vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos on syytä epäillä, että vangilla on hallussa luvattomia esineitä (52 b §). Jos se katsotaan tarpeelliseksi, voidaan suurin piirtein samoin edellytyksin kuin henkilöntarkastus suorittaa myös henkilöntarkastus. Muille kuin suljetuissa vankiloissa oleville voidaan tehdä vain ulkoinen henkilöntarkastus. Vanki on lisäksi velvollinen kehotuksesta antamaan virtsa- ja puhallusnäytteen sekä verikokeen sen tutkimiseksi, onko hän huumaavien tai päihdyttävien aineiden vaikutuksen alainen, ellei lääketieteellisistä tai muista vastaavista syistä muuta johdu (52 d §).

Norja

Norjassa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskee laki vankilalaitoksesta (lov om fengselsvesenet, 12.12. 1958, nr 7). Lain 17 §:n mukaan vangille (innsatt) on annettava sopivaa työtä, ellei se rangaistusajan lyhyden vuoksi ole erityisen vaikeaa. Vangit ovat velvollisia tekemään heille annettua työtä. Lain 19 §:n mukaan vanki voi saada opetusta tai koulutusta, jos se on tarkoituksenmukaista.

Lain 23 §:ssä on säännökset vierailuista.

Vanki saa ottaa vastaan läheisten ja muiden hänelle tärkeiden henkilöiden vierailuja. Vierailu voidaan kieltää, jos on aihetta olettaa, että sillä on epäsuotuisa vaikutus. Tämä koskee myös vangin lähiomaisia. Vanki voi kieltäytyä muista kuin eräiden viranomaisten vierailuista. Vierailuissa on yleensä läsnä laitoksen virkamies.

Saman lain 30 a §:n mukaan johtaja voi päättää virtsa-, puhallus- tai muiden kokeiden ottamisesta, jos on perusteita epäillä, että vanki on käyttänyt huumausaineita tai päihdyttäviä aineita. Jos erityiset olosuhteet laitoksessa edellyttävät, johtaja voi päättää virtsakokeiden ottamisesta pistokokeenomaisesti tai rutiiniluontoisesti. Keskusvirasto (fængselsstyret) antaa, jos se on käytännössä mahdollista, kokeiden ottamiseen etukäteissuostumuksen. Jos on erityistä aihetta epäillä, että vanki on kätkenyt huumausaineita tai päihdyttäviä aineita kehoonsa, voi johtaja lääkärin lausunnon saatuaan päättää ruumiintarkastukseen tai muuhun toimenpiteeseen ryhtymisestä aineiden löytämiseksi. Toimenpiteeseen tulee hankkia mahdollisuuksien mukaan keskusviraston lupa. Jos vanki kieltäytyy, johtaja voi päättää, että vanki sijoitetaan eristykseen.

Tanska

Tanskassa säännökset vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta sisältyvät rikoslakiin (borgerlig straffelov, 15.8. 1967, nr 347). Tarkemat määräykset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta sisältyvät oikeusministeriön vahvistamaan asetuksen luonteiseen päätökseen vapausrangaistusten täytäntöönpanosta (bekendtgørelse om fuldbyrdelse af frihedsstraf 21.6. 1973) ja useisiin yleiskirjeisiin. Rikoslain 6 luvun 35 §:n mukaan tuomitulla on velvollisuus tehdä hänelle annettua työtä oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Oikeusministeriön päätöksen 12 §:n mukaan vangin (indsatte) tulee olla sijoitettu työhön tai koulutukseen tai jos se yksittäisissä tapauksissa katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, muuhun toimintaan, joka voidaan järjestää laitoksen valvonnan alaisena.

Edellä mainitun päätöksen 22 ja 23 §:ssä on määräykset vierailuista ja kirjeenvaihdosta. Niiden mukaan vangilla on kirjeiden ja vierailujen avulla mahdollisuus pitää yhteyttä ulkomaailmaan. Vierailun ehdoksi voidaan asettaa,

että vierailija alistuu päällysvaatteidensa tarkastamiseen. Keskusvirasto on antanut tarkemat ohjeet vierailuista ja kirjeenvaihdosta. Muiden kuin julkista tehtävää hoitavien henkilöiden vierailut voidaan kieltää.

2.2.2. Uudistusehdotukset

Ruotsi

Ruotsissa on elokuussa 1993 annettu mietintö, joka sisältää ehdotukset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevaksi uudeksi lainsäädännöksi (SOU 1993:76, Verkställighet av fängelsestraff). Ehdotus sisältää varsin huomattavia muutoksia vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon sisältöön. Ehdotuksessa esitetään muun muassa suljetussa laitoksessa olevan vangin postilähetyksen tarkastamisen tehostamista. Myös vierailuja koskeviin säännöksiin esitetään joitakin muutoksia. Ehdotuksen mukaan tapaaminen voidaan järjestää valvottuna, jos se on tarpeen turvallisuussyistä ja järjestyksen säilymiseksi laitoksessa, eikä vierailua voida järjestää siten, että vanki ja tapaaja eivät voi luovuttaa toisilleen esineitä. Keskusvirasto (kriminalvårdsstyrelse) voi myös määrätä, että tietyissä suljetuissa vankiloissa järjestetään ainoastaan valvottuja tapaamisia. Vangin tapauksen tarkastamista koskevat säännökset esitetään säilytettäväksi suurin piirtein ennallaan.

Vangin tarkastamista koskevia säännöksiä ehdotetaan myös muutettaviksi. Vanki on pyydettyä velvollinen antamaan virtsa-, puhallus- tai verinäytteen, ellei lääketieteellisistä syistä muuta johdu. Henkilönkatsastusta koskevat määräykset tulisivat koskemaan kaikkia laitoksia, kun ne aikaisemmin koskivat vain suljettuja keskusvankiloita. Avolaitoksissa oleville voitaisiin tehdä kuitenkin vain ulkoinen henkilönkatsastus.

Kurinpitorangaistuksia koskevia säännöksiä ehdotetaan myös muutettaviksi. Ehdotuksen mukaan vangille voitaisiin määrätä kurinpitorangaistus myös niistä rikkomuksista, joita hän tekee poistumisluvalla tai ollessaan muuten laitoksen ulkopuolella.

Ehdotukseen sisältyy myös säännös vangin osallistumisvelvollisuudesta. Sen mukaan vanki on velvollinen tekemään hänelle osoitettua työtä tai osallistumaan opetukseen, koulutukseen tai työharjoitteluun taikka muuhun hänelle osoitettuun toimintaan.

Norja

Norjassa julkaistiin vuonna 1988 laaja periaatteellinen mietintö vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta, johon sisältyy ehdotus uudeksi vankilalaiksi (NOU 1988:37, 1.12. 1988, Ny fengsellov). Lakia valmistellut toimikunta ei ollut kaikilta osin täysin yksimielinen, ja mietintö sisältää myös vähemmistön ehdotukset. Ehdotus ei ole toistaiseksi johtanut lainsäädäntötoimiin.

Ehdotuksen 1 luku sisältää vankeusrangaistuksen yleiset periaatteet. Luku sisältää periaatteet muun muassa vankilan ja kotipaikan etäisyydestä ja rangaistusten haittavaikutusten minimoimisesta. Muita kuin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeellisia rajoituksia ei tulisi käyttää. Ehdotuksen mukaan lain 5 luvun 2 §:ssä säädetään, että vangeilla on oikeus ja velvollisuus työhön ja opetukseen. Opetukseen ja työntekoon osallistuvat vangit saisivat siitä kohtuullisen korvauksen. Vangit, jotka terveydellisistä syistä eivät voisi osallistua työntekoon tai opetukseen, saisivat päivärahaa.

Puhelimen käyttöä ja kirjeenvaihtoa koskevat ehdotukset ovat pääosiltaan vastaavan kaltaisia kuin Suomessa nyt ehdotetaan säädettäväksi. Esimerkiksi vangin kirjeitä kansainvälisille ihmisoikeuselimille, joille vangilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitusoikeus, ei saisi missään olosuhteissa tarkastaa (ehdotuksen 5 luvun 7 §). Suljettuun vankilaan sijoitetun vangin puhelua voitaisiin kuunnella, jos on perusteita uskoa, että puhelimitse suunnitellaan tai toteutetaan rangaistava teko tai pyritään välttämään rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Ehdotuksen 5 luvun 10 §:n mukaan suljettuun laitokseen sijoitettua vankia tapaamaan tullee vierailijalle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus ennen vierailua ja sen jälkeen, jos olisi erityistä syytä uskoa, että vierailun yhteydessä suunnitellaan tai toteutetaan rikos. Samoin edellytyksin vierailu voitaisiin järjestää valvottuna siten, että laitoksen virkamies olisi läsnä tapaamisessa ja kuuntelee tapaamista tai siten, että vierailija ja vanki eivät pääsisi fyysisesti toistensa kanssa kosketuksiin. Jos tapaaminen järjestettäisiin viimeksi mainituilla tavoilla valvottuna, vierailijalle ei voitaisi tehdä henkilöntarkastusta.

Vierailu voitaisiin tietyin edellytyksin evätä, jos olisi erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Vangille voitaisiin antaa määräaikainen

enintään kolmen kuukauden pituinen kieltä ottaa vastaan vieraita, jos hänen olisi todettu aikaisemmalla vierailukerralla syyllistyneen rangaistavaan tekoon, josta on ilmoitettu poliisille.

Ehdotuksen 5 luvun 6 §:n mukaan vangille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus. Vangilla olisi myös velvollisuus antaa virtsanäyte. Näytteen antamiseen ei vaadittaisi konkreettista epäilyä huumaavien aineiden käyttämisestä vaan siihen voitaisiin velvoittaa myös pistokokeenomaisesti. Ruumiintarkastukseen voidaan velvoittaa henkilö, jota perustellusta syystä epäillään teosta, josta voi lain mukaan seurata vankeusrangaistus. Edellytyksenä toimenpiteelle on, että sillä oletetaan saatavaksi valaistusta asiaan ja että se ei ole epäsuhteessa epäiltyyn tekoon.

Tanska

Tanskassa on valmistunut laaja kolmeosainen mietintö rangaistusten täytäntöönpanosta (Betænkning om en lov om fuldbyrdelse af straf mv., nr 1181:1989). Mietintö sisältää ehdotuksen rangaistuksen täytäntöönpanolaiksi, johon sisältyisivät vankeusrangaistuksen, sakkorangaistuksen ja ehdollisen tuomion (betingede dom) täytäntöönpanoa koskevat säännökset. Lain 2 luku sisältäisi yleiset säännökset vankeusrangaistuksesta. Lain 3 §:n mukaan vankeusrangaistus tulisi panna täytäntöön ottaen huomioon sekä vapaudenriiston täytäntöönpanon turvaaminen että tarve auttaa tuomittua elämään rikoksetonta elämää. Muita kuin laista tai vapaudenriistosta itsessään seuraavia rajoituksia ei saa käyttää.

Lain 7 luku sisältäisi säännökset vangin oikeuksista ja velvollisuuksista rangaistuslaitoksessa. Lain 37 §:n mukaan vangilla olisi oikeus ja velvollisuus osallistua työhön, koulutukseen tai muuhun hyväksytyyn toimintaan. Oikeusministeriö vahvistaisi 37 §:n 2 momentin mukaan tarkemmat säännöt laitoksissa ja eri vankiryhmille järjestettävistä toiminnoista. Vangille olisi kuitenkin mahdollisuuksien mukaan tarjottava työtä tai muuta toimintaa. Työhön tai muuhun toimintaan osallistumisesta vangille maksetaan korvausta. Korvausta maksetaan myös vangille, joka sairauden vuoksi tai muusta hänestä riippumattomasta syystä ei voi osallistua toimintaan.

Lakiehdotuksen 49 §:ssä säädetään vierailuis-

ta. Vangilla olisi oikeus vastaanottaa vieraita vähintään kerran viikossa. Laitos voisi päättää, että vierailijan tulee hankkia etukäteen lupa vierailulle. Vierailun ehdoksi voitaisiin myös asettaa, että vierailija alistuu päällysvaatteidensa ja mukanaan tuomiensa esineiden tutkimiin. Oikeusministeriö voisi vahvistaa muitakin sääntöjä vierailuoikeuden rajoittamiseksi järjestyks- ja turvallisuussyistä, esimerkiksi vierailun järjestämisestä henkilökunnan valvonnan alaisena.

Lakiehdotuksen 51 § sisältää kirjeenvaihtooikeutta koskevat säännökset. Vangin kirjeitä voitaisiin lukea vain, jos turvallisuus- ja järjestykskohdat vaativat tai jos siten voidaan suojella uhria rikkomukselta. Tarkastamatta on toimitettava kirjeet muun ohessa Euroopan ihmisoikeustoimikunnalle. Lakiehdotuksen 53 §:n mukaan vangilla on oikeus käyttää puhelinta siinä laajuudessa kuin se on käytännössä mahdollista. Puhelimen käyttö voidaan kieltää tai vaatia, että puhelua saadaan kuunnella olemalla läsnä tai puhelinta kuuntelemalla.

Vanki voitaisiin lakiehdotuksen 56 §:n mukaan tarkastaa, kun hän saapuu laitokseen, kun häntä epäillään luvattomien esineiden hallussapidosta, ennen vierailua ja sen jälkeen sekä ennen laitoksesta poistumista ja laitokseen palatessa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Osallistumisvelvollisuus laitoksen toimintoihin

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 5 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että voimassa olevan työvelvollisuuden sijasta vangille säädettäisiin yleisempi osallistumisvelvollisuus laitoksessa järjestettävään toimintaan. Ehdotuksen tavoitteena on, että nykyistä suurempi osa vangeista osallistuisi laitoksen toimintoihin. Myös alentuneesti työkykyisten vankien osallistumista pyritään lisäämään. Jotta tämä olisi mahdollista, laitoksissa järjestettävään toimintaan tulisi olla riittävän monipuolista. Laissa tarkoitettuja toimintoja voisivat olla esimerkiksi työnteke, opiskelu ja erilaiset vangin sosiaalista, henkistä ja fyysistä toimintakykyä parantavat toiminnot.

Asiallisesti saman sisältöinen osallistumisvelvollisuus koskisi myös avolaitoksiin sijoitettuja. Näin mahdollistettaisiin muiden toimintojen kuin työnteon ja työnteekoon läheisesti liittyvän koulutuksen toteuttaminen avolaitoksissa. Tällaisia muita mahdollisia toimintoja olisivat esimerkiksi päihdehuollolliset ja vangin sosiaalista, henkistä ja fyysistä toimintakykyä parantavat toiminnot. Avolaitokseen määräämisen edellytyksenä säilyisi edelleen vangin soveltuvuus avolaitokseen ja sen toimintaan.

Osallistumisvelvollisuuden laajentamiseen liittyy ehdotus siitä, että työkykyisyydestä avolaitokseen pääsyn yleisenä edellytyksenä luovutettaisiin. Suureen osaan avolaitoksista voitaisiin kuitenkin käytännössä edelleenkin ottaa vain työkykyisiä vankeja, koska niissä harjoitettavaan toimintaan, esimerkiksi työsiirtoloiden rakennustöihin, osallistuminen edellyttää työkykyä. Niihin laitoksiin, joissa harjoitettaisiin muutakin toimintaa, esimerkiksi koulutusta, kuntoutusta tai muuta siihen verrattavaa toimintaa, voitaisiin sijoittaa myös alentuneesti työkykyisiä vankeja.

Osallistumisesta laitoksessa järjestettäviin toimintoihin päättäisi laitoksen johtaja. Osallistumisvelvollisuuden sisältö määräytyisi nykyistä enemmän vangin yksilöllisten tarpeiden ja edellytysten mukaan.

3.2. Vangin taloudellinen asema ja ansioista tehtävät pidätykset

Työ- ja käyttöraha suljetuissa laitoksissa

Ehdotetun 3 luvun 10 §:n mukaan vangille, joka tekee työtä tai osallistuu koulutukseen taikka muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, maksettaisiin työrahaa. Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksettaisiin käyttörahaa. Työ- ja käyttöraha voitaisiin maksaa eri suuruisena oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan ja se voitaisiin jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos vanki saa tukea muulta viranomaiselta.

Uudistuksen tavoitteena on selkeyttää käyttöraha-nimike koskemaan vain vastikkeetta maksettavia käyttövaroja ja työraha-nimike koskemaan työtä tekeville ja muihin toimintoihin osallistuville maksettavia ansioita ja taloudellisia etuisuuksia. Uudistuksen jälkeen työstä,

koulutuksesta ja muusta toiminnasta vanki saisi siis työrahaa. Käyttörahaa maksettaisiin osallistumisvelvollisuudesta vapautetuille ja osallistumisesta estyneille. Työraha-käsitteen sijasta voitaisiin ajatella myös muita, osallistumisvelvollisuutta paremmin kuvaavia termejä. Työraha on kuitenkin käytännössä vakiintunut käsittämään rahasuorituksen vangin velvollisuudeksi määritellystä työstä ja esiintyy myös verolainsäädännössä. Työ- ja käyttörahojen tason ei uudistuksella pyritä suoraan vaikuttamaan.

Tavoitteena työrahajärjestelmällä on kannustaa vankia aktiivisuuteen. Samalla pyritään vakiinnuttamaan tietynasteinen normaalisuus eri toiminnoista maksettavien ansioiden välillä. Siten esimerkiksi kuntoutuksessa olleen vangin ansiotason ei tulisi laskea, jos hän pystyy siirtymään esimerkiksi opiskelijaksi, eikä ammattikoulutuksessa olleen vangin ansioiden tulisi laskea siinä vaiheessa, kun hän siirtyy tekemään opiskelemaansa työtä.

Eri toiminnoista maksettavien työrahojen maksuperusteet on tarkoitus määritellä siten, ettei määrärahan kokonaiskulutus lisääntyisi. Käytännössä liikkumavara maksuperusteiden määrittämisessä jää siten varsin pieneksi, joskin eri vankiryhmien välillä esiintyvää eriarvoisuutta voidaan jossakin määrin vähentää.

Opiskelu- ja kuntoutusajalta maksettavan työrahan maksuperusteiden määrittämisessä eräänä vaihtoehtona olisi jatkaa nykyistä käytäntöä, jossa määritellään, minkä työrahaluokan työtä kyseinen opiskelu tai kuntoutus vastaa. Toisena vaihtoehtona olisi soveltaa pohjoismaista käytäntöä, jossa kaikilla toimintaan osallistuvilla on sama lähtöansio, jonka lisäksi vanki voi tulosten mukaan saada erilaisia lisä. Esimerkiksi Tanskassa vangeille maksetaan perustaksan mukaan sekä tuotannossa, taloushuollossa, koulutuksessa että niin sanotuissa tuotantokouluissa, joiden toiminta vastannee kuntoutusta. Perusmaksu on 5,82 kruunua tunnissa. Työpaikalla pysyvyydestä ja pätevytydestä maksetaan joitakin kruunuja lisää tuntia kohti, samoin tietyn työtuloksen aikaansaamisesta erikseen määritellyssä ajassa. Ruotsissa vankien saama perusmaksu on 5,20 kruunua tunnissa (vastaa käyttörahaa), minkä lisäksi kaikki toimintaan osallistuvat saavat lisäkorvauksia enimmillään saman verran. Urakkatyötä tekevien lisäkorvaukset saavat nousta 7,80 kruunuun tunnilta. Toiminnasta kieltäytyville ei makseta edes perusmaksua.

Työ- ja käyttörahasta suljetuissa laitoksissa tehtävät pidätykset

Vapautumisen varalle tehtävän pidätyksen pakollisuudesta ehdotetaan lain 3 luvun 12 §:ssä luovuttavaksi. Pidätys voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten ja sen määrän vahvistaisi oikeusministeriö. Ehdotettu sanamuoto mahdollistaisi aikaisempaa suuremman harkintamahdollisuuden ja joustavuuden oikeusministeriön antamiin pidätysohjeisiin. Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan laitoksen johdolla tulisi olla mahdollisuus pidättää osa ansioista ja koota niistä säästösumma, joka annetaan vangille hänen vapautuessaan (Suositus n:o R(87) 3, vuodelta 1987). Tärkeimpänä tavoitteena on, että vanki pystyisi kustantamaan vapautumista edistävää tarkoitusta varten pidätetyistä varoista vähintäänkin poistumislupa-aikaiset kulunsa. Pidätykset voisivat perustua myös vangin kanssa tehtäviin ja hänen omaa vastuutaan korostaviin ”säästöso-pimuksiin”.

Vangin elatuksen varassa olevia varten suoritettavasta pidätyksestä ehdotetaan suljetuissa vankiloissa luovuttavaksi. Pidätys on käytännössä koskenut vain niitä vankeja, joilla on tuomio tai sopimus elatusavusta. Pidätetyt varat on tilitetty sosiaalilautakunnille. Kun otetaan huomioon työ- ja käyttörahojen alhainen taso, ei pidätyksen tekeminen ole perusteltua. Pidätyksistä aiheutuvat hallintokustannukset ovat selvästi suuremmat kuin tilitettyjen pidätysten määrät. Samoin ehdotetaan luovuttavaksi lain 3 luvun 12 §:n 3 momentin säännöksistä, joiden mukaan rikoksen johdosta korvausvelvollisen vangin työ- ja käyttörahasta on voitu pidättää osa korvauksien maksua varten. Näiden varojen pienuuden vuoksi tällaisia pidätyksiä ei ole voitu käytännössä tehdä eikä vaatimuksiakaan ole esitetty.

Avolaitosten toimintaraha ja käyttöraha

Lain 4 luvun 6 §:ään ehdotetaan lisättäväksi työstä maksettavan käyvän palkan periaatteen lisäksi säännös toimintarahasta. Ehdotuksen mukaan vankeinhoitolaitoksen järjestämään tai hyväksymään koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistuville maksettaisiin toimintaraha. Oikeusministeriö päättäisi palkan ja toimintarahan perusteista ja määrästä.

Toimintarahaa on tarkoitus maksaa koulutukseen ja muuhun toimintaan osallistuville avolaitosvangeille. Toimintarahan myötä avolaitoksissa vangeille järjestettävät muut toiminnot tulevat taloudellisesti tasaveroisempaan asemaan avolaitostyön ja vankeinhoitolaitoksen järjestämän ammatillisen koulutuksen kanssa. Nykyisin avolaitosvanki, joka opiskelee muualla kuin vankilassa järjestetyllä ammatillisella kurssilla, saa käyttörahaa suljettujen laitosten työrahajärjestelmän mukaan. Avolaitostointimien laajentaminen kuntoutuksen suuntaan edellyttää myös säännöstä kuntoutukseen osallistuvalla avolaitosvangille maksettavasta korvauksesta.

Toimintarahasta ei pidätettäisi vankilalle korvausta ylläpidosta ja ruuasta. Toimintarahaa määräytyisi siten, että se vastaisi yhteiskunnan maksamia vastaavia taloudellisia tukimuotoja ottaen kuitenkin huomioon sen, että valtio kustantaa vangin ylläpidon ja ruuan. Ylläpitoon kuuluvat asunto, terveydenhuolto ja puhtaus.

Avolaitoksissa järjestettävä muu toiminta on pääasiassa kuntoutusta, jonka tavoitteena on ylläpitää vangin sosiaalista, henkistä ja fyysistä toimintakykyä. Tarkoituksena on järjestää sitä laitostuneille, passiivisille tai alentuneesti työkykyisille vangeille myös avolaitosoloissa. Tästä lähtökohdasta käsin kuntoutukseen osallistumisen ajalta maksettava toimintarahaa tulisi mitoitaa siten, että vankia kannustettaisiin siirtymään koulutukseen tai työhön. Kuntoutuksen ajalta maksettava toimintarahaa jäisi siten alhaisemmaksi kuin koulutuksesta maksettava toimintarahaa.

Oikeusministeriö määräisi toimintarahan määrän ja sen maksamisen perusteet. Toimintarahaa voisi olla eri laitoksissa eri suuruinen toiminnan luonteen mukaisesti.

Ehdotetun 4 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan avolaitoksessa olevalle, jonka johtaja on sairauden tai muun hyväksyttävän syyn vuoksi vapauttanut osallistumisvelvollisuudesta, maksettaisiin käyttörahaa noudattaen soveltuvin osin, mitä 3 luvun 10 §:ssä säädetään.

Palkasta ja toimintarahasta tehtävät pidätykset avolaitoksissa

Vapautumista varten suoritettavasta pidätyksestä ehdotetaan luovuttavaksi. Avolaitosten korkeampi ansiotaso sekä kahden viikon

palkanmaksukausi mahdollistavat suljettuja laitoksia paremmin sen, että vangilla on rahaa käytössään poistumisluvan aikana. Vangin olisi itse huolehdittava tarpeellisten säästöjen keräämisestä.

Tavoitteena on, että avolaitosvangit edelleen osallistuisivat perheidensä elatukseen joko perheen sisäisesti tai maksamalla elatusapumaksuja. Tästä syystä ehdotetaan, että avolaitosvangin tuloista tehdään jatkossakin pidätys vangin elatuksen varassa oleville. Pidätystä ei kuitenkaan tehdä puolison lasten elatukseksi, koska avioliittolaistakin on poistettu velvollisuus puolison lasten elättämiseen. Rangaistusten täytäntöpanosta annetun lain 4 luvun 6 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla pidätyksen voisi tehdä elatusapumaksujen suorittamiseksi ilman vangin nimenomaista lupaa. Perheen sisäisesti elatuksesta huolehtivia sekä tuomiolla tai sopimuksella vahvistettuja elatusapumaksuja maksavia kohdeltaisiin siten samalla tavoin tehtäessä pidätystä vangin elatuksen varassa oleville. Pidätyksen suuruus pyritään mahdollisuuksien mukaan sovittamaan yhteen ulosotossa huollettavia varten jätettävän suojaosuuden kanssa.

Muiden viranomaisten vangille maksama taloudellinen tuki

Ehdotettujen 3 luvun 10 §:n 3 momentin ja 4 luvun 6 §:n 5 momentin mukaan oikeusministeriön päätöksellä voitaisiin määrätä, että toimintarahaa, työrahaa tai käyttörahaa ei makseta tai se maksetaan vain osittain, jos raha muulta viranomaiselta saatu tuki huomioon ottaen taikka muista erityisistä syistä ei ole tarpeen. Oikeusministeriöllä olisi tällöin myös mahdollisuus määrätä, että vangilta voidaan periä korvausta ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

Tavoitteena on poistaa päällekkäisten tukien mahdollisuus. Muiden viranomaisten vangille maksama taloudellinen tuki saattaa olla mitoitettu siten, että tuella on tarkoitus kattaa myös elinkustannuksia kuten asumis- ja ruokakustannuksia. Tällaisissa tapauksissa vangin tulisi maksaa ylläpidostaan laitokselle.

3.3. Vangin yhteydet laitoksen ulkopuolelle

Kirjelähetykset ja puhelimen käyttö

Tavoitteena on, että vangin mahdollisuudet

käyttää puhelinta tehdään joustavammiksi. Tämän vuoksi puhelimen käytön perusteeksi asetettu ehto ”pätevästä syystä” ehdotetaan poistettavaksi 2 luvun 9 §:n 3 momentista.

Samalla kun oikeutta puhelimen käyttöön ehdotetaan laajennettavaksi, lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset vangin puhelujen kuuntelemisesta. Kuunteleminen ei tapahtuisi salaa, vaan puhelun kuuntelemisesta on ehdotuksen mukaan ennen puhelun alkamista aina ilmoitettava vangille ja sille, jonka kanssa vanki on puhelin yhteydessä. Hallitusmuodon 12 §:n mukaan kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on loukkaamaton, mikäli siitä ei ole laissa säädetty poikkeusta. Tämän vuoksi puhelin kuuntelusta määrättäisiin lain tasoisella säännöksellä.

Puhelua saataisiin kuunnella, jos se olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos olisi erityisiä syitä epäillä vääriinkäytöksiä. Mahdollisuus kuunnella vangin puhelua on tärkeä vankilan järjestyksen turvaamisen kannalta ja merkittävä osatekijä vankilaviranomaisten yleisen valvontavelvollisuuden toteuttamisessa. Puhelun kuuntelemista ehdotetaan kuitenkin rajoitettavaksi siten, että vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen, asianajajan tai yleisen oikeusavustajan välistä puhelua ei saataisi kuunnella. Tämä rajoitus on tärkeä vangin oikeusturvan kannalta. Kielto kuunnella asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua on perusteltu myös siksi, että vastaava säännös on voimassa vangin posti- ja muiden lähetysten tarkastamisesta sekä tapaamisten valvonnasta. Asianajajat ja yleiset oikeusavustajat ovat lisäksi Suomen Asianajajaliiton erityisen valvonnan alaisia.

Vangin kirjeiden tarkastamista koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettavaksi lisäämällä lakiin säännös siitä, että kansainväliselle ihmisoikeuksia valvovalle elimelle osoitettu kirje on toimitettava tarkastamatta perille. Samalla säännöstä täydennettäisiin siten, ettei myöskään rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai kansainvälisen ihmisoikeuksien valvontaelimen vangille osoittamaa kirjettä saisi tarkastaa. Oikeudesta lukea tutkintavangin kirjeenvaihtoa otettaisiin lakiin nimenomaisen säännös.

Vierailut

Vierailijoiden tarkastamista ja vierailujen järjestämistä valvotuissa olosuhteissa koskevilla 2

luvun 9 a §:n säännöksillä pyritään estämään huumeiden ja muiden luvottomien aineiden ja esineiden kulkeutuminen vankilaan. Lisäksi vangin oikeusturvan kannalta on tärkeää, että vieraiden vastaanotto-oikeuden rajoittamisesta on voimassa yhtenäiset lakiin perustuvat säännökset ja että vankiloissa on yhdenmukainen vierailukäytäntö. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että vierailuoikeutta käytetään väärin, ainoana keinona nykyisen lain mukaan on kieltää yksittäinen vierailu. Kielto saattaa tietyissä tapauksissa olla liian ehdoton ja jyrkkä toimenpide. Se saattaa myös olla kohtuuton esimerkiksi silloin, kun vanki on sijoitettu etäällä kotipaikastaan sijaitsevaan vankilaan ja vierailijan tapaamismatka on muodostunut pitkäksi.

Vangin oikeus ottaa vastaan vieraita on tärkeä ihmissuhteiden säilymisen kannalta. Niiden ylläpitäminen helpottaa vangin sijoittumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. On myös selvää, että vierailujen valvontaa ja tarkastamista koskevilla säännöksillä ei pystytä kokonaan torjumaan huumeiden ja muiden luvottomien aineiden kulkeutumista vankilaan. Vankilasta ei voida tehdä täysin suljettua järjestelmää, jolla ei olisi kosketusta ulkomaailmaan. Kireä ja kontrollipainotteinen järjestelmä saattaa lisätä viihtymättömyyttä ja siten vankien tarvetta päihteiden käyttöön. Kontrollioivien keinojen käyttämisen on aina oltava järkevässä suhteessa siihen rikollisuuteen, jota niillä pyritään torjumaan.

Perussäännös vangin oikeudesta vastaanottaa vieraita säilyisi ennallaan. Vankeinhoitoviranomaisille annettaisiin tietyin edellytyksin oikeus tehdä henkilöntarkastus vierailijalle. Vierailua ei saataisi kieltää, ellei ole perusteltua aihetta epäillä vääriinkäytöksiä. Vangin asia miehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei saisi kieltää. Tämä poikkeus perustuu kansainvälisiin ihmisoikeus sopimuksiin. Vierailija voitaisiin vierailun kieltämisen sijasta velvoittaa alistumaan henkilöntarkastukseen. Vierailu voitaisiin järjestää myös erityisen valvotuissa olosuhteissa. Tällä tarkoitetaan muun muassa teknisiä ratkaisuja, jotka estävät fyysisen kosketuksen.

Lakiin ehdotetaan myös säännöstä määrääkaisen vierailukiellon antamisesta vierailijalle. Tällainen kielto voitaisiin antaa, jos vierailija on syyllistynyt huumeiden, päihteiden tai muiden luvottomien esineiden toimittamiseen vankilaan tai sen yritykseen. Jos tällainen väärin-

käytös on havaittu, vierailijalle voitaisiin antaa määräraikainen, olosuhteisiin nähden kohtuullisen pituinen vierailukielto. Vierailukielto voisi olla enintään kuuden kuukauden mittainen kerrallaan.

Säännöstä vierailijalle annettavasta vierailukiellosta valmisteltaessa on myös harkittu mahdollisuuksia antaa tällainen kielto vieraita vastaanottavalle vangille. Vangille annettavalla kiellolla tavata tiettyä henkilöä ei kuitenkaan pystyttäisi vaikuttamaan ammattimaiseksi katsottavaan huumeiden ja päihteiden välitykseen, koska välittäjänä toiminut henkilö voisi jatkaa toimintaansa muissa vankiloissa tai tapaamalla muita vankeja.

Vierailukieltoa ei voitaisi antaa vangin lähiomaiselle. Tällä pyritään turvaamaan vangin tärkeimpien ihmissuhteiden säilyminen vankeusaikana. Jos vangin lähiomaisen todetaan syyllistyneen huumeiden tai muiden luvattomien aineiden tai esineiden toimittamiseen vankilaan, vierailu tulisi järjestää erityisen valvotussa olosuhteissa. Vierailukieltoa ei voitaisi myöskään antaa vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle. Kielto olisi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastainen.

Vierailujen järjestämistä ja vierailijoita koskevat säännökset ovat tarkoitettut sovellettaviksi lähinnä suljetuissa vankiloissa. Avolaitoksissa vierailut järjestetään yleensä varsin vapaasti ja vain välillisesti valvottuina, jolloin vierailijoiden tarkastaminen ei ole kovin perusteltua. Avolaitoksissa on muutoinkin huomattavasti vähemmän rajoituksia ja vangilla on yleensä vapaa liikkumisoikeus laitoksen alueella määrättyjen rajojen sisäpuolella. Näin ollen pelkätään vierailuoikeuteen kohdistuvat rajoitukset eivät samalla tavalla vaikuta luvattomien aineiden ja esineiden esiintymismäärään avolaitoksessa kuin suljetuissa laitoksissa.

3.4. Vangin ja vankitilojen tarkastaminen

Nykyisen lain ilmaisu ”henkilöön käyvä tarkastus” on sisällöltään epämääräinen. Vangin henkilöön kohdistuvaa etsintää koskevilla uusilla säännöksillä pyritään vangin tarkastamista koskevat säännökset yhdenmukaistamaan pakkokeinolain henkilöntarkastusta ja henkilönkatsastusta koskevien säännösten kanssa. Vankeinhoitoviranomaisten toimivaltuuksia päät-

tää henkilöntarkastukseen ja henkilönkatsastukseen ryhtymisestä on lisäksi tarkoitettu selkeyttä. Samoin tarkennettaisiin säännöksiä todistajan läsnäolosta vankia tarkastettaessa ja vangin tarkastamisesta laitokseen saapumisen yhteydessä tehtävän tarkastuksen jälkeen. Uusilla säännöksillä pyritään myös parantamaan edellytyksiä niin sanottujen päihteettömien osastojen perustamiselle.

Vangille voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi, järjestyksen säilyttämiseksi tai jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

Nykyään vankeinhoitoviranomaisilla ei ole toimivaltaa päättää henkilönkatsastukseen ryhtymisestä, vaan he joutuvat pyytämään poliisilta virka-apua. Tällöin poliisi toimittaa rikoksesta epäillyn yleensä terveyskeskukseen, jossa lääkäri suorittaa tarvittavat tutkimukset. Yhtenä vaihtoehtona olisi, että vankeinhoitoviranomaisille säädettäisiin toimivalta päättää henkilönkatsastukseen ryhtymisestä. Tämä saattaisi monessa tapauksessa yksinkertaistaa ja nopeuttaa menettelyä. Tällöin vankilaviranomaisten tulisi voida ratkaista, onko vangin tekemäksi epäilty rikos sellainen, että pakkokeinolain 5 luvun 11 §:ssä säädetyt henkilönkatsastuksen suorittamisen edellytykset ovat olemassa. Henkilönkatsastuksen edellytyksenä on, että henkilöä epäillään rikoksesta, josta säädetty rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Useimmiten kysymyksessä on rikos, josta tulee joka tapauksessa tehdä rikosilmoitus poliisille. Tällöin myös henkilönkatsastuksen toimittamisen edellytykset voidaan samalla ottaa harkittaviksi.

Toisena vaihtoehtona olisi, että vankeinhoitolaitoksen terveydenhoitohenkilökuntaan kuuluvalla lääkärillä annettaisiin valtuudet toimittaa henkilönkatsastus. Jos lääkärillä olisi valtuudet henkilönkatsastuksen suorittamiseen, se saattaisi synnyttää vangille mielikuvan siitä, että lääkärikunta on osa valvontahenkilöstöä. Tämä saattaisi käytännössä vaarantaa potilaiden kohtelun ja hoitosuhteen kannalta erittäin tärkeiden luottamuksellisten suhteiden säilymisen vankien ja terveydenhoitohenkilöstön välillä. Näistä syistä esityksessä ei ole ehdotettu vankeinhoitoviranomaisille toimivaltuutta henkilönkatsastuksen toimittamiseen. Ehdotuksen mukaan henkilönkatsastukseen sovellettaisiin pakkokeinolain säännöksiä.

Vaikka henkilönkatsastuksen toimittamisen

edellytyksiin ei ehdoteta muutoksia, vangille ehdotetaan säädettäväksi velvollisuus antaa virtsanäyte tai suorittaa puhalluskoe, jos häntä epäillään huumaavien tai muiden päihdyttävien aineiden käyttämisestä. Velvollisuudella pyritään tehostamaan päihdyttävien aineiden torjuntaa vankilassa. Tieto tällaisen velvollisuuden olemassaolosta saattaa sinänsä vaikuttaa ehkäisevästi näiden aineiden käyttämishalukkuuteen vankilassa. Ehdotuksen mukaan kokeen ottamisesta päättäisi vankilan johtaja.

Ehdotus helpottaa niin sanottujen huumeettomien tai päihteettömien osastojen perustamista vankeinhoitolaitokseen. Tällaisten osastojen toiminta perustuu vangin vapaaehtoiseen pyrkimykseen pidättäytyä huumeiden ja muiden päihdeiden käyttämisestä. Tällaisella osastolla järjestetään päihdeongelmallisille suunniteltua kuntouttavaa toimintaa. Muiden pohjoismaiden kokemusten mukaan varsin oleellinen osa tällaisten osastojen toiminnassa on, että vangit ovat velvollisia pyydettyä antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskoeen. On havaittu, että näytteen antamisvelvollisuus ei toimi pelkästään kontrollikeinona, vaan myös tukee vangin omaa päätöstä hänen pyrkiessään päihteettömään elämäntapaan.

Vankilan ja vankitilojen tarkastamista koskevat säännökset sisältyivät alunperin vankeinhoitoasetukseen. Kun RTA-uudistus tuli voimaan, takavarikosta ja kotietsinnästä oli jo annettu erilliset lain tasoiset säännökset. Tämän vuoksi rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen sisällytettiin säännökset ainoastaan ruumiillisesta tarkastuksesta. Vankitilojen tarkastamista koskevat säännökset jäivät vankeinhoitoasetukseen. Selvyyden vuoksi myös vankitilojen ja vangin hallussa olevan omaisuuden tarkastamisesta tulisi ottaa säännökset lakiin, koska muutoin voi syntyä käsitys siitä, että kotirauha rajoittaisi vankitilojen tarkastamista. Säännökset vankitilojen ja vangin hallussa olevan omaisuuden tarkastamisesta ehdotetaan samalla sisällytettäväksi myös tutkintavankeudesta annettuun lakiin.

3.5. Kurinpitörangaistuksen määrääminen

Esityksen tavoitteena on vähentää vangin ehdonalaisten vapautteen pääsyn lykkäämistä perusteiden käyttöä. Seuraamus poistumis-, siviili-

lityö- tai laitoksen ulkopuolisen opintoluvan ehtojen rikkomisesta voitaisiin määrätä nopeasti rikkomuksen tapahtumisen jälkeen eikä sitä liitettäisi laitoksesta vapautumiseen. Myös sanktiojärjestelmän uskottavuuden ja tehokkuuden kannalta lyhyt ja välittömästi toimeenpantava kurinpitörangaistus on parempi vaihtoehto kuin vasta pitkänkin ajan kuluttua tapahtuva ehdonalaisten vapautteen pääsyn lykkääminen. Poistumis-, opinto- tai siviilityöluvan rikkomisesta annettavat seuraamukset voisivat lisäksi määräytyä samojen perusteiden mukaan siitä riippumatta, onko rikkomus tapahtunut laitoksen ulkopuolella vai vasta laitokseen paluun yhteydessä. Tarkoituksena ei ole lisätä lupaehtojen rikkomisen perusteella määrättävien seuraamusten käyttöä, vaan ainoastaan vaihtaa seuraamuslajia.

Järjestysrikkomuksia koskevaan lain 2 luvun 10 §:n 1 momenttiin ehdotetaan sisällytettäväksi nimenomainen maininta poistumis-, siviilityö- ja opintoluvan ehtojen rikkomisesta. Tällöin myös luvan aikana vankilan ulkopuolella tapahtuneista järjestysrikkomuksista voitaisiin rangaista kurinpitomenettelyssä. Oikeusministeriön päätös ehdonalaisten vapautteen pääsyn lykkäämisestä samalla perusteella voitaisiin tämän vuoksi tarpeettomana kumota.

Viime vuosina on pyritty lisäämään vankien osallistumista laitoksen toimintoihin. Nykyisestä 2 luvun 10 §:n 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi tämän toimintaperiaatteen kanssa ristiriidassa olevat niin sanottujen sivistyksellisten oikeuksien ja muiden vastaavien vangin aktiivitoimintaan liittyvien oikeuksien menettämistä koskevat säännökset.

Myös avolaitosten kurinpitoa koskevaa 4 luvun 7 §:n 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siinä mainittaisiin poistumis-, siviilityö- ja opintoluvan ehtojen rikkominen. Tällaisista rikkomuksista olisi mahdollista määrätä muikin 2 luvun 10 §:ssä mainittu kurinpitörangaistus kuin varoitus. Nykyisin avolaitoksissa käytettävissä olevat kurinpitokeinot ovat varsin rajoitetut, joten poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtojen rikkominen on johtanut usein avolaitospaikan menettämiseen. Laajentamalla käytettävissä olevia lievempiä vaihtoehtoja pyritään siihen, että avolaitospaikan menettämisen sijasta vankia voitaisiin tarvittaessa rangaista kurinpidollisesti avolaitoksessa ja että hän rikkomuksesta huolimatta säilyttäisi edelleen avolaitospaikkansa.

4. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Virtsan huumeaselontatutkimusten suorittaminen maksaa 250—420 markkaa näytettä kohti. Näyte, jossa seulontatutkimuksen mukaan on luvattomia aineita, lähetetään aina varmistettavaksi kansanterveyslaitokselle. Varmistustutkimus maksaa 300—350 markkaa näytteeltä. Vuonna 1992 seulontatutkimuksia tehtiin hieman toistatuhatta. Noin kymmenen prosenttia niistä lähetettiin varmistettavaksi. Virtsan huumeetutkimusten kustannukset ilman työaika- ja laitekustannuksia olivat vuonna 1992 noin 230 000 markkaa. Vangin velvoittaminen virtsanäytteen antamiseen lisännee tutkittavien näytteiden määrää jonkin verran.

Toimintarahaa arvioidaan aluksi maksettavan enintään 200 vangille kerrallaan. Toimintarahen suuruus vahvistettaisiin erikseen ja se korvaisi avolaitoksissa ammatilliseen koulutukseen osallistumisesta maksettavan käyttörahan. Jos toimintaraha olisi esimerkiksi 1 000 markkaa kuukaudessa, vankeinhoitolaitoksen kustannukset lisääntyisivät noin 2 miljoonalla markalla vuosittain.

Tutkintavankeja on keskimäärin 200 kerral-

laan. Jos heistä arviolta yhdelle neljäsosalle maksettaisiin käyttörahaa noin 160 markkaa kuukaudessa, kustannukset vuodessa olisivat noin 96 000 markkaa.

Ehdotetut muutokset on mahdollista toteuttaa vankeinhoitolaitoksen toimintamäärärahojen puitteissa siten, että määräraha pysyy entisen suuruisena.

5. Asian valmistelu

Asia on valmisteltu oikeusministeriössä virkатыönä. Esityksen valmistelussa on otettu huomioon ehdotukset, joita ovat esittäneet oikeusministeriön asettamat huumeiden torjuntaa ja päihdehuollon tehostamista sekä terveydenhuollon kustannusvastuuta selvittäneet työryhmät. Huomiota on kiinnitetty myös vankeinhoitoasiain neuvottelukunnan selvitykseen vuoden 1975 RTA-uudistuksen toteutumisesta, vankeinhoito-osaston asettaman vankitaloustyöryhmän ehdotuksiin sekä eduskunnan tilintarkastajien kannanottoihin.

Ehdotuksesta on pyydetty vankiloiden johtajien sekä vankeinhoitolaitoksen edustavimpien henkilöstöjärjestöjen lausunnot.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Asetus rangaistusten täytäntöönpanosta

Lain nimike. Asetus rangaistusten täytäntöönpanosta annettiin vuonna 1889. Nimestään huolimatta se on säädetty lainsäätämisyjärjestyksessä, joten sen nimike ehdotetaan tämän mukaisesti muutettavaksi laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta. Nimikkeen muuttamista puoltaa myös se, että asetuksen viimeiset alkuperäisessä muodossaan olevat pykälät (2 luvun 12 ja 21 §) ehdotetaan tässä esityksessä kumotaviksi.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu asetukset on rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat yleislaki ja sisältää tärkeimmät täytäntöönpanoa koskevat säännökset. Laki ei ole kuitenkaan tältä osin kattava. Eriksen on säädetty muun muassa yhdyskuntapalveluran-

gaistuksen täytäntöönpanosta. Lakia sovelletaankin rangaistusten täytäntöönpanoon vain, jos asiasta ei muualla toisin säädetä. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön kodifiointi on vireillä rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

1 luku. Yleiset säännökset

1—5 §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 1 luku siitä vuonna 1974 kumotun kuolemanrangaistusta koskevan luvun tilalle. Uuteen 1 lukuun sisällytettäisiin tärkeimmät rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat perussäännökset. Rangaistusten täytäntöönpanossa noudatettavat peruseräkkeet sisältyvät tällä hetkellä pääosin vankeinhoitoasetukseen, mutta niiden tulisi laatusa puolesta olla laissa.

Luvun 1 § koskisi lain soveltamisalaa. Sään-

nöksen mukaan lakia sovellettaisiin vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen suorittamiseen. Vankeinhoitoasetuksen 1 luvun säännökset rangaistuslaitoksista (2 §), laitosoista (3 §), rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteesta (4 §) sekä vankien kohtelusta (5 §) siirrettäisiin uuden 1 luvun 2—5 §:ksi. Uuden 2 §:n 3 momentiksi lisättäisiin samalla säännös siitä, että rangaistuslaitoksista ja niiden nimistä säädetään asetuksella.

Vankien kohtelua koskevan 5 §:n 2 momenttiin sisältyvä syrjinnän kieltö ehdotetaan muutettavaksi saman sisältöiseksi kuin se on rikoslain 11 luvun 9 §:ssä, joka sisältyy eduskunnan käsiteltävänä olevaan rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen (HE 94/1993 vp.).

6 §. *Vangin kuuleminen.* Säännös vangin kuulemisesta on nykyisin vankeinhoitoasetuksen 72 §:ssä. Sen mukaan vankia on kuultava asuimista ja työhön sijoittamista sekä muuta hänen kohteluun koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä. Koska työvelvollisuus ehdotetaan korvattavaksi laajemmalla osallistumisvelvollisuudella, kuulemista koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi nykyistä laajemmaksi siten, että siinä työn teon lisäksi mainittaisiin myös muu osallistuminen. Säännös ehdotetaan samalla siirrettäväksi asetustasolta uuden 1 luvun 6 §:ksi. Kuulemisvelvollisuuden tarkka noudattaminen on vankeinhoitolaitoksen kaltaisessa pakkovaltaa käyttävässä organisaatiossa vangin oikeusturvan kannalta erittäin tärkeää. Vaikka hallintomenettelylain (598/82) 15 §:ään sisältyvä asianosaisen kuulemista koskeva yleissäännös soveltuu sinänsä myös vankeinhoitolaitokseen, vangin alistetusta asemasta johtuen kuulemisvelvollisuutta koskeva periaate on aiheellista mainita erikseen myös vankeinhoitoa koskevassa lainsäädännössä.

7 §. *Toimivallan siirtäminen.* Luvun 7 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta siirtää päätösvaltaa muullekin laitoksen virkamiehelle kuin johtajalle. Koska kysymyksessä on vapaudenriistoon liittyviä päätöksiä tekevä organisaatio, vastuusuhteiden tulee olla selkeästi määritellyt. Tämän vuoksi päätösvaltan siirrosta päättäisi ehdotuksen mukaan oikeusministeriö, joka samalla määrittäisi kysymykseen tulevat virkamiehet sekä asiat, joissa toimivallan siirto olisi mahdollinen.

Delegointimahdollisuus järkevöittäisi laitoksen sisäistä toimivallanjakoa sekä mahdollistaisi muun muassa eräiden rutiinipäätösten siirtä-

misen organisaatiossa johtajaa alempana oleville virkamiehille. Vankeinhoitolaitoksen erityisluonteen ja siihen liittyvien vangin oikeusturvanäkökohtien vuoksi johtajalla säilyisi kuitenkin oikeus pidättää itselleen päätösvalta muillekin virkamiehille uskottuihin päätöksiin. Asiaa koskeva säännös sisältyy vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen (134/86) 24 §:n 2 momenttiin.

Delegointimahdollisuus pykälän 1 momentin perusteella rajoittuisi tilanteisiin, joissa päätösvalta nykyisen lain mukaan kuuluu johtajalle. Päätösvaltan siirtäminen harkittaisiin kussakin tapauksessa erikseen asian laatu huomioon ottaen. Esimerkiksi muistutusta ankarampia kurinpitörangaistuksia koskevan päätösvaltan siirtäminen johtajaa alemmalle virkamiehelle ei tulisi kysymykseen. Tarkoituksena ei ole delegoida päätösvaltaa asiassa, jossa vangilla on muutoksenhakuoikeus. Muutoksenhakuoikeudesta säädetään vankeinhoitoasetuksen 73 §:ssä. Tällaisia asioita on vankeinhoitolaitoksessa kuitenkin varsin vähän. Suurin osa vankeinhoitolaitoksessa tehtävistä hallintopäätöksistä on laadultaan sellaisia, etteivät ne saa lain- tai oikeusvoimaa. Asia on aina mahdollista ottaa uudelleen käsiteltäväksi esimerkiksi vangin tekemän uuden anomuksen perusteella.

Päätösvaltaa voitaisiin ehdotetun säännöksen nojalla siirtää aluksi esimerkiksi vankilao- osastoista tai työsiirtoloista vastaaville apulaisjohtajille. Säännös mahdollistaisi toimivallan siirron myös laitoksen muille virkamiehille. Vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 25 §:n mukaan itsenäistä päätösvaltaa voi tällä hetkellä apulaisjohtajan lisäksi olla hallintopäälliköllä, talousjohtajalla, taluspäälliköllä, kamreerilla, apulaiskamreerilla ja notaarilla.

Poistumislupa-anomukset muodostavat suurimman ryhmän johtajan toimivaltaan kuuluvista yksittäistä vankia koskevista päätöksistä. Päätökset soveltuisivat hyvin myös laitoksen muiden virkamiesten ratkaistaviksi. Esimerkiksi apulaisjohtaja tai muu laitoksen virkamies tuntee usein vangit johtajaa paremmin ja pystyy tämän vuoksi hyvin arvioimaan lupahtojen noudattamisen todennäköisyyttä. Useilla laitoksen virkamiehillä on lisäksi runsaasti aikaisempaa kokemusta poistumislupa-anomusten käsittelystä, koska he valmistelevat ja esittelevät anomukset johtajalle tai antavat anomuksista johtajalle omat lausuntonsa.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu asetus ja vankeinhoitoasetus sisältävät myös

säännöksiä vankeja koskevasta päätöksenteosta ilman, että niissä määriteltäisiin tarkemmin, kenelle päätösvalta laitoksessa kuuluu. Johtajalla on laitosta koskeva yleistöimivalta vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 24 §:n 1 momentin nojalla. Ellei asiaa ole erikseen määrätty kuuluvaksi muulle virkamiehelle, johtaja tekee päätöksen kyseisen säännöksen nojalla. Tällaisia tilanteita varten 7 §:n 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että rangaistuslaitoksen virkamiehen muusta päätösvallasta määrättäisiin tarvittaessa oikeusministeriön ohjeiden mukaan laitoksen työjärjestyksessä. Säännös koskisi niin sanottuja tosiasiallisia hallintopäätöksiä, jollainen voisi olla esimerkiksi ylivartijan päätös osastolla noudattavasta päiväjärjestyksestä.

8 §. *Tarkeimmat määräykset.* Ehdotetun 8 §:n mukaan tarkemmat määräykset lain soveltamisesta antaisi oikeusministeriö. Säännös vastaa sisällöltään voimassa olevaa 2 luvun 21 §:ää, mutta se on muotoiltu uudelleen. Aikaisempia ohje- ja johtosääntöjä vastaavat nykyisin määräykset ja ohjeet. Vuoden 1990 alusta voimaan tulleen viranomaisten määräyksiä ja ohjeita koskevista toimenpiteistä annetun lain (573/89) 3 §:n mukaan määräyksillä tarkoitetaan viranomaisen päättämiä yleisiä sääntöjä, joita on velvoittavana noudatettava, ja ohjeilla vastaavia sääntöjä, jotka eivät ole velvoittavia. Lakiin otettava valtuutus sitovien määräysten antamiseen sisältäisi valtuutuksen myös ohjeiden antamiseen. Selvytyden vuoksi pykälässä todetaan myös, että toimivalta oikeusministeriön määräysten antamiseen koskee koko lakia.

2 luku. *Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta*

1 d §. Lainkohta koskee alitäytäntöönpanoviranomaisen mahdollisuutta lykätä rangaistuksen täytäntöönpanoa. Lainkohdasta ehdotetaan poistettavaksi maininta maistraatista, koska maistraatit on lakkautettu.

3 b §. Poistumisluvan ehtojen noudattamista koskevaan 3 b §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että poistumisluvan ehtojen rikkominen voitaisiin ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai luvan ehtoja määrättäessä. Säännös liittyy kurinpitörangaistuksia koskevan 10 §:n 1 momentin muutosehdotukseen.

Poistumislupien myöntämisessä noudatetta-

va käytäntö perustuu nykyään oikeusministeriön 23 päivänä kesäkuuta 1992 tekemään päätökseen (19/411/92) ja vankeinhoito-osaston antamiin määräyksiin ja ohjeisiin. Oikeusministeriön päätöksen mukaan poistumislupa voidaan myöntää vain jos on todennäköistä, että vanki noudattaa lupaehtoja. Jos vanki on rikkonut törkeästi lupaehtoja, poistumislupa voidaan myöntää vain jos lupaehtojen noudattamista pidetään lähes varmana. Poistumislupaehtojen törkeää rikkomista on ministeriön päätöksen mukaan esimerkiksi syyllistyminen luvan aikana uuteen rikokseen. Säännös lupaehtojen rikkomisen vaikutuksesta uuden poistumisluvan myöntämiseen ehdotetaan siis otettavaksi myös lakiin. Säännös on tarpeen muun muassa sen vuoksi, että rikos poistumisluvan aikana on laadultaan vakavin poistumislupaehtojen rikkominen eikä sen perusteella ole mahdollista rangaista vankia kurinpidollisesti, kuten lievemmistä lupaehtojen rikkomisista.

Vankeinhoito-osaston ohjeiden mukaan poistumislupa-asiaa ratkaistaessa on otettava huomioon muun muassa, onko vanki aikaisemmin karannut, yrittänyt karata, poistunut luvatta, jättänyt noudattamatta poistumis-, opinto- tai siviilityöluvan ehtoja, onko hänet toimitettava rikosasiassa tuomioistuimeen henkilökohtaisesti vastaajana kuultavaksi sekä kaikki muut tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa, tulisiko vanki noudattamaan lupaehtoja. Eräs tällainen seikka voi olla esimerkiksi keskeneräinen oikeusasia. Jos vangin epäillään syyllistyneen esimerkiksi poistumisluvan aikana uuteen rikokseen, aiheuttaa tämä yleensä sen, ettei lupaehtojen noudattamiseen voida täysin luottaa. Jos rikoksesta ei ole vielä täytäntöönpanokelpoista tuomiota, rikoksen todennäköisyyttä arvioitaessa kiinnitetään huomiota paitsi rikoksesta mahdollisesti jo alioikeudessa tuomittuun rangaistukseen, myös rikoksesta esitettyyn näyttöön ja siihen, onko vanki esimerkiksi suoritetuissa kuulusteluissa myöntänyt siihen syyllistyneensä.

Ehdotetun säännöksen mukaan lupaehtojen rikkomisen vaikutus uuden poistumisluvan myöntämiseen jäisi luvasta päättävän viranomaisen harkintaan. Vaikutusta olisi etenkin sillä, millainen lupaehtojen rikkominen on ollut kysymyksessä. Erityisinä syinä, joiden perusteella lupa voitaisiin uudesta rikoksesta tai muusta poistumislupaehtojen rikkomisesta huolimatta saman rangaistuskauden aikana myöntää, voisivat olla muun muassa vangin

vapautumisen läheisyys tai luvan perusteeksi esitetyn syyn tärkeys. Merkitystä voisi olla myös rangaistuskauden pituudella. Jos rangaistuskautsi on esimerkiksi useiden vuosien mittainen, ei kauden alussa tapahtunut lupaehtojen rikkominen välttämättä estäisi uuden poistumisluvun saamista myöhemmin saman rangaistuskauden aikana. Poistumislupaehtojen rikkominen voisi ehdotetun säännöksen mukaan vaikuttaa myös luvan ehtoihin. Lupa voitaisiin esimerkiksi myöntää tavallista lyhyempänä, vangille voitaisiin määrätä luvan ajaksi saattaja tai hänet voitaisiin velvoittaa ilmoittautumaan luvan aikana poliisille.

9 §. Pykälä koskee vangin yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle puhelimitse ja kirjeitse. Kirjeiden ja postilähetysten tarkastamista koskeva 1 momentti säilyisi ennallaan. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että tarkastamatta olisi toimitettava perille myös vangin kirje ihmisoikeuksien valvontaelimelle, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus. Näitä elimiä ovat esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunta ja ihmisoikeustuomioistuin, Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea sekä kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta ehkäisevä eurooppalainen komitea (CPT). Pykälässä tarkoitettut kansainväliset valvontaelimet määriteltäisiin tarkemmin hallinnollisilla ohjeilla. Pykälän 2 momenttia sovellettaisiin myös valvontaelimiltä vangeille saapuviin kirjeisiin. Vähäistä kielellistä tarkennusta lukuun ottamatta kirjeiden tarkastamista koskevat säännökset säilyisivät muilta osin sisällöltään ennallaan.

Pykälän 3 momentti koskee puhelimen käyttöä. Vangin mahdollisuuksia olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle ehdotetaan laajennettavaksi siten, ettei puhelimen käyttö enää edellyttäisi pätevän syyn esittämistä. Yleisperusteluissa mainituista syistä momenttiin ehdotetaan samalla lisättäväksi säännös vankilan henkilökunnan oikeudesta kuunnella vangin puhelua, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Perusteltu aihe puhelun kuunteluun voisi olla esimerkiksi silloin, kun vanki on aikaisemmin pyrkinyt käyttämään väärin oikeuttaan puhelimen käyttöön. Kuuntelu-oikeutta ei olisi kuitenkaan silloin, kun kysymyksessä on rangaistuslaitosta valvovan viranomaisen, vangin asianajajan tai oikeusavustajan ja vangin välinen puhelu. Ehdotettu sääntely vastaisi kirjeiden ja postilähetysten tarkastamisesta

saman pykälän 1 ja 2 momentissa annettuja säännöksiä. Puheluita ei kuunneltaisi salaa, vaan momenttiin lisättäisiin säännös myös siitä, että puhelun kuuntelemisesta olisi ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava sekä vangille että sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

Puhelimen käyttämistä koskevalla ehdotuksella ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä käytäntöä, jonka mukaan vangin kantelut ja vankia koskevat muut asiat pääasiallisesti hoidetaan kirjallista menettelyä noudattaen viranomaisten välityksellä. Puhelimen käyttöön tarvitaan siten lupa myös soitettaessa viranomaiselle.

Väärinkäytösten estämiseksi puhelimen käyttöä tulee voida valvoa. Tämän vuoksi vangilla ei olisi lupa pitää hallussaan langatonta matkapuhelinta, modeemia tai muita vastaavia laitteita. Tällaisia elektronisia laitteita vanki voisi käyttää ainoastaan viranomaisen nimenomaisella luvalla ja valvonnassa. Jos vangilla on hallussaan tietokone, sen kytkeminen yleiseen puhelinverkkoon olisi sallittua vain viranomaisen osoittamissa tiloissa ja valvonnassa.

Tapaamisoikeutta koskeva nykyinen 4 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Asiasta säädetäisiin uudessa vierailuja koskevassa 2 luvun 9 a §:ssä.

9 a §. Uuteen 9 a §:ään koottaisiin vangin tapaamisia ja tapaajien tarkastamista koskevat säännökset. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vangin oikeudesta ottaa vastaan vieraita. Säännös vastaa nykyistä 2 luvun 9 §:n 4 momenttia. Vierailun kieltämisestä säädettäisiin kuitenkin ehdotetussa 3 momentissa.

Jos vierailijaa perustellusti epäiltäisiin väärinkäytöksistä, hänet voitaisiin 2 momentin mukaan velvoittaa alistumaan henkilöntarkastukseen. Henkilöntarkastuksella olisi tässä sama sisältö kuin pakkokeinolaissa. Se koskisi siis vain vierailijan lompakon, käsilaukun, kassin ja vastaavien esineiden sekä vaatteiden ja sen, mitä hänellä muuten on yllään, tarkastamista. Henkilöntarkastus tulee toimittaa hienotunteisuutta noudattaen. Tällä tarkoitetaan lähinnä sitä, että tarkastuksessa ei pidä mennä pidemmälle kuin tarkastuksen tarkoituksen toteuttaminen välttämättä vaatii ja että henkilöntarkastuksen suorittaja on samaa sukupuolta kuin vierailija. Henkilöntarkastuksen toimittamisesta päättäisi laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä muu laitoksen virkamies, esimerkiksi vartiopäällikkö tai ylivartija. Vierailija voitaisiin myös velvoittaa jättämään päälly-

vaatteensa ja mahdollisesti mukanaan tuomassa esineet vankilan säilytykseen. Kaikki tapaukset voitaisiin velvoittaa edelleen kulkemaan metallinilmaisimen lävitse.

Henkilöntarkastuksen suorittaminen olisi ensisijainen keino selvittää epäillyt väärinkäytökset. Vierailijan kieltäytyessä henkilöntarkastuksesta vierailu voitaisiin 3 momentin mukaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi tapaamistilaa, jossa tapaa ja vanki eivät pääse kosketuksiin toistensa kanssa, vaan heidän välillään on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä. Tapaaminen tulisi ensisijaisesti järjestää valvotuissa olosuhteissa, jos laitoksessa on tähän tarkoitukseen soveltuvat tilat. Tarkoituksena on, että tällaiset tilat varattaisiin tarpeen mukaan kaikkiin laitoksiin. Jos soveltuvia tiloja ei ole tai se muusta erityisestä syystä on tarpeen, tapaaminen voitaisiin evätä. Tällainen erityinen syy voisi olla esimerkiksi uhka siitä, että tapaa ja voimakkaan päihtymystilan vuoksi vaarantaa laitoksen järjestystä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saisi virkaaikana evätä.

Tapaamiskieltoa koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi pykälän 4 momenttiin. Säännöksellä pyritään estämään esimerkiksi vapautuneita vankeja tapaamasta entisiä vankitovereitaan tarkoituksenaan huumeiden välitys. Tapaamiskielton edellytyksenä olisi, että vierailijan on havaittu toimittaneen tai yrittäneen toimittaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia aineita tai esineitä vankilaan. Väärinkäytöksen toteamisen tulisi perustua luotettavaan havaintoon, esimerkiksi siihen, että vierailijalta on todistettavasti löytynyt teräaseita tai huumausaineita. Vierailukiello voidaan antaa myös entiselle vangille, joka rangaistusta suorittaessaan on tuonut luvattomia aineita tai esineitä vankilaan tai yrittänyt sitä. Kielto vierailulla vankilassa voisi koskea tietyn vangin tapaamista, tiettyä vankilaa tai tarvittaessa kaikkia vankiloita. Vanki ei siten voisi anomalla siirtoa toiseen laitokseen saada oikeutta tavata vierailukiellossa olevaa henkilöä muussa vankilassa.

Kielto vierailulla vankilassa olisi voimassa väärinkäytösten estämiseksi tarvittavan pituisen ajan. Kieltoa ei saisi määrätä pitemmäksi kuin olosuhteet ja rikkomuksen laatu ja vakavuus huomioon ottaen on kohtuullista. Kieltoa ei saisi määrätä kuitenkaan kuutta kuukautta

pitemmäksi ajaksi kerrallaan. Uusi määräaikainen vierailukiello voitaisiin antaa tarvittaessa. Näin voitaisiin tehdä esimerkiksi tapauksissa, joissa poliisilta saadun tiedon perusteella on aihetta epäillä, että vireillä on huumausaineen tai luvattoman esineen luovutusyritys tapaamisen yhteydessä eikä vankilassa ole erityisen valvottuun tapaamiseen varattuja tiloja. Vierailukiellon jatkaminen ei siis edellytä sitä, että vierailijan on todettu alkuperäisen kiellon jälkeen toistamiseen yrittäneen tuoda huumeita, muita päihteitä tai luvattomia aineita tai esineitä vankilaan. Kun kiellon määräaika on umpeutunut, vierailun sallimiseen voitaisiin myös soveltaa 3 momentin säännöksiä. Vierailijan syyllistyminen huumeiden välittämiseen vankilaan saattaa antaa perustellun aiheen epäillä väärinkäytöksiä myös tulevaisuudessa, jolloin vierailija voitaisiin velvoittaa alistumaan henkilöntarkastukseen.

Tapaamiskielto olisi toissijainen sikäli, että kielloa ei voitaisi määrätä, jos väärinkäytökset voitaisiin estää henkilöntarkastuksella tai jos tapaaminen voitaisiin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. Määräaikaista tapaamiskieltoa ei voitaisi antaa vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä vangin lähiomaiselle. Lähiomaisilla tarkoitetaan vangin puolisoa, avopuolisoa, vanhempia, isovanhempia, lapsia ja sisaruskuusia.

Tapaamiskieltoon asetettavaa tulisi hallintomenettelylain 15 §:n mukaisten periaatteiden mukaisesti mahdollisuuksien mukaan kuulla ennen päätöksen tekemistä. Kiellon luonne saattaa kuitenkin joissakin tilanteissa vaatia päätöksen tekemistä pykälän 2 momentin 3 kohdan nojalla ilman kuulemista.

Vierailujen valvontaa ja vieraiden vastaanotto-oikeuden rajoittamista koskevat säännökset koskisivat pääsääntöisesti vain suljettuja laitoksia. Avolaitoksissa niitä sovellettaisiin vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa.

9 b §. Pykälä sisältää säännökset vangin henkilöön kohdistuvasta etsinnästä sekä virtsanäytteen antamis- tai puhalluskokeen suorittamisvelvollisuudesta. Vangin tarkastamista koskevat säännökset koottaisiin uuteen 2 luvun 9 b §:ään lukuun ottamatta 3 luvun 3 §:n 1 momenttia, johon jäisi säännös vangin tarkastamisesta hänen saapuessaan vankilaan.

Henkilöntarkastuksen edellytyksenä olisi pykälän 1 momentin mukaan, että tarkastuksen suorittaminen on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi. Vas-

taava edellytys sisältyy myös nykyisen lakiin. Selvyyden vuoksi tarkastus ehdotetaan voitavan suorittaa myös silloin, kun vankia epäillään luvattomien aineiden tai esineiden hallussapidosta. Luvattomilla esineillä ja aineilla tarkoitetaan esimerkiksi huumaavia tai päihdyttäviä aineita kuten huumeita ja alkoholia taikka näiden käyttöön liittyviä esineitä kuten huume-ruiskuja, -piippuja ja -vaakoja. Luvattomia ovat myös erilaiset karkaamistarkoitukseen valmistetut esineet.

Henkilöntarkastus olisi tehtävä todistajan läsnäollessa. Todistajat kuuluisivat käytännössä yleensä vankilan henkilökuntaan.

Henkilönkatsastuksen toimittamiseen ja siitä päättämiseen sovellettaisiin pakkokeinolain säännöksiä. Tätä koskeva viittaus ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi pykälän 2 momenttiin. Pakkokeinolain soveltaminen merkitsee sitä, että katsastuksen tekemisestä saa päättää vain poliisi. Myös katsastuksen edellytyksistä säädetään pakkokeinolaissa.

Jos vangin on syytä epäillä käyttäneen alkoholia tai muita huumaavia aineita, johtajalla olisi 3 momentin mukaan mahdollisuus päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Edellytyksenä tälle ei olisi epäily pakkokeinolaissa tarkoitettusta rikoksesta. Vangin velvoittaminen tähän edellyttäisi konkreettista epäilyä. Epäily voisi perustua ulkoisiin havaintoihin, esimerkiksi vangin poikkeavaan käytökseen, epävarmaan kävelyyn tai puheeseen taikka alkoholin hajuun. Epäily voisi perustua myös siihen, että vangin hallusta on löydetty kielletty esine.

Vangin oikeusturvan kannalta on tärkeää, että virtsanäyte, jossa on todettu huumeita tai päihdeaineita, aina lähetetään varmistettavaksi kansanterveyslaitokseen. Näytteet tulee antaa valvotuissa olosuhteissa, jotta niiden lopputulokseen ei pystytä vaikuttamaan. Kokeesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kokeen ottaminen tulisi järjestää viivytyksettä, jotta vanki ei joudu odottamaan koetta tarpeettoman kauan. Tarkemmat määräykset kokeiden toimittamisesta antaisi oikeusministeriö 1 luvun 8 §:n valtuutussäännöksen nojalla.

Kieltäytyminen virtsanäytteen antamisesta ei sinänsä ole kurinpitoriggromus. Pelkästään kieltäytymistä ei yleensä voitaisi pitää perusteena kurinpitoriggromuksen määräämiselle myöskään huumeiden käytöstä. Kieltäytymistä voitaisiin kuitenkin pitää jonkin asteisena aiheto-

disteena ja perusteena kurinpidolliselle rankaisemiselle huumerikkomuksesta silloin, kun kiellettyjen aineiden käytöstä on esitetty muutakin näyttöä. Laitostoinnin kannalta esimerkiksi muutos osastosijoituksessa voisi tällöinkin olla kurinpitoriggromasta tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto näytteen antamisesta kieltäytyneelle vangille.

9 c §. Pykälään sisällytettäisiin säännökset päihdeettömistä erityisosastoista. Tällaiselle osastolle pääsemisen edellytyksenä olisi, että vanki vapaaehtoisesti sitoutuisi noudattamaan osastolla asumiselle ja päihdeettömyydelle asetettavia ehtoja. Tällaiset ehdot voisivat liittyä paitsi päihdeettömyyteen ja sen kontrolloimiseksi asetettuun velvollisuuteen antaa virtsanäytteitä ja suorittaa puhalluskokeita, myös esimerkiksi velvollisuuteen osallistua osaston toimintoihin. Osastolla asumiselle annetut ehdot voisivat vaihdella sen mukaan, millaisia toimintoja kullakin osastolla järjestetään. Näytteen antamis- ja puhalluskokeen suorittamisvelvollisuus olisi kuitenkin sama kaikilla osastolla. Erityisosastolla velvollisuus ei perustuisi konkreettiseen epäilyyn päihdeaineiden käytöstä vaan se olisi rutiininomainen ja voisi kohdistua koko ryhmäänkin. Jos vanki ei noudattaisi osastolla asumiselle tai päihdeettömyydelle asetettuja ehtoja, hänet poistettaisiin osastolta. Pelkästään päihdeettömyyttä koskevan ehdon rikkomisesta hänelle ei voitaisi määrätä sen lisäksi kurinpitoriggromasta. Vankilajärjestystä koskevat muut säännöt koskevat sen sijaan päihdeettömällä osastolla asuvia samalla tavoin kuin muitakin vankeja.

10 §. Pykälän nykyisessä 1 momentissa luetaan seuraamukset, jotka vangille voidaan määrätä hänen vankilassa tekemänsä järjestysrikkomuksen tai vähäisen rikoksen johdosta. Esityksessä ehdotetaan 10 §:n 1 momenttia täydennettäväksi siten, että se koskisi myös poistumisluvan, siviilityöluvan ja laitoksen ulkopuolisen opintoluvan ehtojen rikkomista. Nykyisin luvan ehtojen rikkomisesta voidaan määrätä kurinpitoriggromistus vain silloin, kun ehtoja rikotaan laitokseen paluun yhteydessä, esimerkiksi jos vanki yrittää tuoda laitokseen kiellettyjä aineita. Ehdotus merkitsisi sitä, että vangille voitaisiin määrätä kurinpitoriggromistus, jos hän laiminlyö poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamisen, oleskelee sallitun paikan ulkopuolella, laiminlyö ilmoittautumisen tai syöllistyy järjestyshäiriöön poissaolon aikana.

Vaikka rikos poistumisluvan aikana onkin samalla poistumislupaehdojen rikkominen, rangaistuslaitoksen ulkopuolella tehtyä rikosta ei voida rikoslain 2 luvun 13 §:n 3 momentin mukaan käsitellä hallinnollisessa kurinpitomenettelyssä. Vangin syyllistyessä luvan aikana rikokseen hän saa siitä seuraamuksen rikosprosessuaalisessa järjestyksessä. Rikoksesta voisi aiheutua myös muita seuraamuksia. Asia voidaan ottaa harkintaperusteena huomioon hänen myöhempiä poistumislupa-anomuksiaan käsiteltäessä. Lisäksi rikos voi vaikuttaa tulevien poistumislupien ehtoihin. Säännös tästä ehdotetaan otettavaksi lain 2 luvun 3 b §:n 2 momenttiin.

Pykälän 2 momentin perusteella määrättyvän oikeuksien menettämisen tai vähentämisen lajeja ehdotetaan vähennettäviksi. Momentista poistettaisiin mahdollisuus määrätä vangille erillisenä kurinpitorangeistuksena kirjaston käytön kieltö tai mahdollisuus evätä häneltä oikeus hankkia laitoksen ulkopuolelta lehtiä ja 5 §:n 3 momentissa mainittuja askartelu- ja harrastustoiminnassa tarvittavia välineitä taikka mahdollisuus kieltää häneltä radio- ja televisio-ohjelmien seuraaminen. Yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoon voisi kuitenkin liittyä kirjaston käyttöä, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamista sekä askartelu- ja harrastustoimintaa koskevia rajoituksia. Muutoin oikeuksien menettämistä ei tulisi käyttää samanaikaisesti muun seuraamuksen kanssa. Jos vanki on esimerkiksi rikkonut siviilityö- tai opintoluvan ehtoja ja lupa tämän johdosta peruutetaan, häntä ei tulisi luvan peruuttamisen lisäksi enää määrätä menettämään muita oikeuksia.

12 §. Pykälässä on säännös vankilan johtokunnan velvollisuudesta yrittää hankkia vapautuvalle vangille palveluspaikka kunnollisen isännän luota. Koska vangin toimeentulosta vapautumisen jälkeen huolehditaan nykyisin normaalisuusperiaatteen mukaisesti yleisten työvoima- ja sosiaalipalveluja koskevien säännösten mukaan, pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Vankilaviranomaisten tehtävänä olisi kuitenkin edelleen tukea ja ohjata vankia yhteydenpidossa sosiaali- ja työvoimaviranomaisiin vapautumistilanteen järjestelyissä.

21 §. Pykälä sisältää valtuutuksen ohje- ja johtosääntöjen antamiseen. Säännös ehdotetaan vanhentuneena kumottavaksi. Valtuutus-säännös tarkempien määräysten antamiseen on ehdotettu otettavaksi uuden 1 luvun 8 §:ään.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

3 §. Vangin henkilöön käyvää tarkastusta koskevat säännökset ehdotetaan muutettuina siirrettäviksi 2 luvun uuteen 9 b §:ään. Lain 3 luvun 3 §:n 1 momenttiin jäisi säännös vangin tarkastamisesta hänen saapuessaan vankilaan. Tämä niin sanottu tulotarkastus sisältäisi esimerkiksi vaatteiden vaihdon, henkilötietojen kirjaamisen ja erityistuntemerkkien ottamisen. Tarkastaminen voisi sisältää myös vangin vaatteen ulkoisen tunnustelemisen esimerkiksi luvattomien aseiden löytämiseksi. Tarkastaminen olisi vähemmän perusteellista ja pinnallisempaa kuin henkilöntarkastuksessa. Vanki tarkastetaan vain ulkoisesti. Säännöstä tulotarkastuksesta sovellettaisiin myös vangin palatessa vankilaan laitoksen ulkopuolelta, esimerkiksi poistumisluvulta ja siviilityöstä. Jos henkilöntarkastus katsotaan tarpeelliseksi, sen edellytyksiä harkittaessa sovellettaisiin 2 luvun 9 b §:n säännöksiä. Lain 3 luvun 3 §:n 1 momenttiin lisättäisiin velvoite tarkastaa vanki myös muulloin järjestyksen niin vaatiessa. Säännös koskisi normaalia järjestyksen ylläpitämiseksi suoritettavaa valvontaa. Lain 2 luvun 9 b §:ää sovellettaisiin vain silloin, kun yksittäistä vankia epäillään konkreettisesta rikkomuksesta.

Momenttiin lisättäisiin valtuutus myös vankien käytössä olevien tilojen ja heidän hallussaan olevan omaisuuden tarkastamiseen. Esimerkiksi esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voitaisiin ottaa pois vangin hallusta laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää vangin osoittamaan paikkaan vankilan ulkopuolelle. Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi maininta siitä, että vankilan tilojen valvonnasta ja suljettuna pitämisestä päättää laitoksen johtaja. Säännös tilojen valvonnasta ja tarkastamisesta on nykyisin vankeinhoitoasetuksen 9 §:ssä, joka voidaan tarpeetomana kumota.

5 §. Pykälässä säädettäisiin vangin yleisestä osallistumisvelvollisuudesta vankilassa järjestettävään toimintaan. Säännös korvaisi aikaisemman muun muassa työvelvollisuutta koskevan säännöksen. Se koskisi myös nuorisovankeja. Vastaavan sisältöinen säännös ehdotetaan lisättäväksi myös avolaitoksia koskevaan 4 lukuun.

Ehdotetun 1 momentin mukaan vanki olisi velvollinen osallistumaan työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan rangaistusaikanaan. Päätöksen osallistumisesta tulisi perustua van-

gin yksilöllisiin ominaisuuksiin, tarpeisiin ja toiveisiin. Myös vangin mahdollisuuksia menestyä vapautumisen jälkeen olisi yritettävä parantaa. Toiminnat voisivat olla vankeinhoitolaitoksen järjestämiä tai hyväksymiä. Laitoksen hyväksymiä toimintoja voisivat olla esimerkiksi ulkopuolisten oppilaitosten vankilassa järjestämä koulutus tai vangin siviilityö, oma työ tai opiskelu laitoksen ulkopuolella.

Vanki voitaisiin 2 momentin mukaan vapauttaa osittain tai kokonaan osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa niin vaatii. Vankeinhoitoasetuksen 20 §:n 1 momentissa on nykyisin vastaavan sisältöinen säännös työnteosta vapauttamisesta. Ehdotettu säännös olisi kuitenkin sisällöltään asetuksen 20 §:ää laajempi, koska se koskisi vapauttamista muustakin toiminnasta kuin työnteosta. Asian tärkeyden vuoksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Osallistumisvelvollisuudesta voitaisiin vapauttaa myös osapäiväisesti ottamalla huomioon esimerkiksi vangin terveydentila ja muu toimintakyky. Lisäksi vanki voitaisiin vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta, kun siihen olisi muu tärkeä syy. Tällä tarkoitetaan lähinnä puolustuksen valmistelemista tai muuta siihen rinnastettavaa syytä. Päätöksen toimintoihin osallistumisesta ja osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta tekisi laitoksen johtaja.

Pykälän 3 momentissa on säännökset vangin velvollisuudesta osallistua laitoksen puhtaanapito- ja taloustöihin. Säännös säilyisi asiallisesti ennallaan, mutta sen kieliasua ehdotetaan nykyaikaistettavaksi.

7 §. Nykyisessä 7 §:ssä säädetään vangin työhön sijoittamisessa noudatettavista periaatteista. Kun työvelvollisuus laajenisi osallistumisvelvollisuudeksi, lainkohtaan ehdotetaan tehtäväksi tästä aiheutuvat muutokset. Vankeinhoitoviranomaisille asetettaisiin velvollisuus järjestää vangille sellaista työtä ja muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään ja kehittämään vangin ammattitaitoa tai muuten edistämään vangin mahdollisuuksia tulla toimeen yhteiskunnassa. Tällaista muuta toimintaa voisi olla esimerkiksi kuntoutus. Toiminnan tulisi olla monipuolista, jotta pykälässä asetetut tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Myös alentuneesti työkykyisistä vangeista tulisi huolehtia.

8 §. Pykälän nykyisen 1 momentin mukaan johtaja voi vapauttaa vangin osaksi tai kokonaan työnteosta, jos vanki harjoittaa vankilassa opintoja, joista hänelle katsotaan olevan hyötyä vapaudessa. Esityksessä työvelvollisuus

on ehdotettu korvattavaksi yleisemmällä osallistumisvelvollisuudella. Jos vanki osallistuisi esimerkiksi opiskeluun, häntä ei tarvitsisi tällöin erikseen vapauttaa työvelvollisuudesta. Tämän vuoksi momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

10 §. Pykälässä säädetään nykyisin työstä maksettavasta työrahasta sekä opiskelun, sairauden tai muun pätevän syyn perusteella maksettavasta käyttörahasta. Käsitteistöä ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistuslaitoksessa järjestettäviin tai laitoksen hyväksymiin toimintoihin osallistuville maksettaisiin työrahaa. Käyttörahaa maksettaisiin vangille, joka on kokonaan tai osittain vapautettu osallistumisvelvollisuudesta tai joka ei itsestään riippumattomista syistä voi osallistua toimintoihin.

Vankeinhoitoasetuksen nykyisiä työstä maksettavan työrahan maksuperusteita ei ole tarkoitus muuttaa uudessa 1 momentissa. Koulutukselle ja kuntoutukselle määriteltäisiin omat maksuperusteet, jotka sovitettaisiin yhteen työstä säädettyjen maksuperusteiden kanssa.

Työvelvollisuuden muuttaminen yleisemmäksi osallistumisvelvollisuudeksi laajentaa vankien valinnanmahdollisuuksia toimintaan osallistumisessa. Toisaalta se laajentaa myös vankilan mahdollisuuksia järjestää toimintaa vangeille, joille ei voida osoittaa työtä tai laitoshuoltoon liittyviä tehtäviä. Valinnanmahdollisuuksia lisää myös joustava työn, koulutuksen ja kuntoutuksen vuorottelu sekä mahdollisuus osaaikaisiin toimintoihin. Tämän johdosta 2 momentissa ehdotetaan säilytettäväksi vuoden 1975 RTA-uudistuksen periaate, jonka mukaan käyttörahaa ei makseta niille vangeille, jotka eivät osallistumisvelvollisuuttaan täytä. Osallistumattomalle vangille maksettaisiin käyttörahaa vain, jos hän ei pätevistä syistä voi osallistua toimintaan. Pätevät syyt ovat vangista itsestään riippumattomia, kuten esimerkiksi sairaus, arkipyhät tai käräjämatkat.

Työ- ja käyttörahan maksamisperusteita tarkistettaisiin 3 momentissa siten, että raha voitaisiin jättää kokonaan tai osaksi maksamatta, jos tätä voitaisiin pitää perusteltuna vangin muulta viranomaiselta saaman tuen tai muun erityisen syyn vuoksi. Työ- tai käyttöraha voitaisiin siten jättää maksamatta esimerkiksi silloin, kun toiminnoista vapautetulla vangilla on muita, laitosaikaisen kulustarpeen tyydyttäviä tuloja, kuten esimerkiksi eläke tai siviilityöntekijän sairausajan palkka. Samoin esimer-

kiksi vangille, jonka opiskelua työviranomaiset tukevat tai joka saa kuntoutukseen tukea Kansaneläkelaitokselta, ei maksettaisi työrahaa. Koska yleinen periaate on, että tehdystä työstä maksetaan siitä vahvistettu korvaus, vankilan järjestämästä työstä maksettavaa työrahaa ei kuitenkaan jätettäisi tällä perusteella maksamatta. Tarkoituksena ei ole myöskään jättää työ- tai käyttörahaa maksamatta vangin henkilökohtaisen varallisuuden vuoksi.

Muiden viranomaisten vangille maksama taloudellinen tuki saattaa olla mitoitettu siten, että tuella on tarkoitus kattaa myös elinkustannuksia, kuten asumis- ja ruokamenoja. Tällaisessa tilanteessa vankilan tulisi voida periä ruoka- ja ylläpitokustannukset maksetusta tuesta joko kokonaan tai osittain. Pykälään ehdotetaan perimisen mahdollistavaa säännöstä. Jos ruoka- ja ylläpitokustannuksia peritään, perinnän tulee perustua laskelmaan, jossa selkeästi osoitetaan, mikä osuus tuesta on tarkoitettu elinkustannusten peittämiseen. Vankilan perimä korvaus ei saisi ylittää myöskään muilta vangeilta perittävän ruoka- ja ylläpitokorvauksen suuruutta.

12 §. Pykälän nykyisessä 1 momentissa säädetään työ- ja käyttörahasta sekä omasta ja vapaa-ajan työstä saaduista tuloista tehtävästä pidätyksestä vangin vapautumisen varalle. Säännös säilyisi muuten entisen sisältöisenä, mutta vapautumisen varalle tehtävän pidätyksen pakollisuudesta ehdotetaan luovuttavaksi. Pidätys voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten ja sen suuruuden vahvistaisi oikeusministeriö. Uuden sanamuodon myötä oikeusministeriön antamiin pidätysohjeisiin voitaisiin lisätä harkinta- ja joustomahdollisuuksia. Eräänä käytännön vaihtoehtona on suorittaa työrahasta pidätyksiä, kunnes määräsomma on koossa. Jos vanki käyttäisi näitä niin sanottuja pakkosäästöjä esimerkiksi poistumislupamatkojen kustantamiseen tai siviiliasunnon vuokraan, voitaisiin pidätyksen tekeminen tämän jälkeen aloittaa uudelleen. Mahdollista olisi myös sitoa vapautumista varten tehtävä pidätys tuomion pituuteen, jolloin esimerkiksi hyvin lyhyttä tuomiota suorittavien vankien ansioista ei tehtäisi lainkaan pidätystä eikä hyvin pitkää tuomiota suorittavien vankien ansioista tehtäisi pidätystä tuomion loppupuolella.

Pykälän nykyisessä 2 ja 3 momentissa tarkoitettu pidätysmahdollisuudet ehdotetaan

yleisperusteluissa esitetyillä perusteilla jätettäväksi pois 12 §:stä.

4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

2 §. Nykyisin avolaitokseen määrittämisen edellytyksenä on kahden vuoden enimmäisrangaistusajan ja vangin luotettavuuden lisäksi se, että tuomittu terveydentilansa, ikänsä ja työkykynsä puolesta soveltuu avolaitoksen työntekijäksi. Koska vangin työvelvollisuus ehdotetaan laajennettavaksi osallistumisvelvollisuudeksi, tuomitun terveydentilaa, ikää ja työkykyä koskevat yleiset edellykset ehdotetaan poistettaviksi laista. Yleiseksi edellytykseksi avolaitokseen määrittämiselle jäisi se, että tuomittu soveltuu avolaitokseen ja hänen voidaan olettaa sopeutuvan laitoksen oloihin ja sen toimintaan. Avolaitosten luonteen vuoksi on myös voitava olettaa, ettei avolaitokseen määrättävä luvatta poistu laitoksesta.

Vangin soveltuvuus avolaitokseen harkittaisiin kussakin tapauksessa erikseen avolaitoksessa järjestettävien toimintojen kannalta. Esimerkiksi työkyvyn ja terveydentilan merkitys riippuisi siitä, millaista toimintaa avolaitoksessa järjestetään. Koska osa avolaitoksista tulisi säilyttämään työntekoon perustuvan erityisluonteensa, tuomitun työkykyisyys ja terveydentila säilyisivät avolaitoksen määrittämisen edellytyksinä näissä laitoksissa. Poikkeaminen vangin luotettavuudelle ja laitoksen olosuhteisiin sopeutumiselle asetetuista edellytyksistä ei olisi mahdollista, joten tältä osin säännöksen sisältö jäisi ennalleen.

Avolaitoksiin voitaisiin määrätä myös alennuneesti työkykyisiä vankeja. Riittävän monipuolista toimintaa heille järjestävinä avolaitoksina voisivat tulla kysymyksen lähinnä pysyvät avovankilat, avovankilaosastot ja pysyvät työsiirtolat. Vähitellen on tarkoitus luoda alueellisesti nykyistä kattavampi järjestelmä, jossa kuntoutusta tarvitsevan vangin sijoitusvankilan etäisyys hänen kotipaikkaansa ja omaisiinsa ei muodostuisi kohtuuttoman pitkäksi. Joidenkin nykyään suljettuina laitoksina toimivien vankiloiden muuttaminen avolaitoksiksi saattaisi tulla kysymykseen. Tällaisia laitoksia ovat lähinnä pienet suljetut laitokset kuten Kestilän varavankila, Sulkavan kurssikeskus ja Vilppulan varavankila. Tavoitteena on maan kattava monipuolisia toimintoja järjestävä avolaitosverkosto.

Laitoksissa järjestettäisiin pienimuotoista

työtoimintaa tai muuta vangin toimintakykyä parantavaa kuntoutuksellista toimintaa. Toimintakykyä lisääviä toimintoja voisivat olla esimerkiksi päihdehuoltoon liittyvä kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus sekä erilaiset vangin fyysistä ja psyykkistä kuntoa edistävät toiminnot. Työnteko, koulutus ja kuntoutus voitaisiin järjestää joustavasti. Esimerkiksi päihdehuollon kuntoutusta voitaisiin järjestää joko osapäiväisesti työntekoon liittyen tai eri pituisina yhteinäisinä jaksoina. Vangin päiväohjelma rakentuisi hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Nykyisen 2 §:n 2 momentissa säädetään vangin siirtämisestä suljetusta laitoksesta avolaitokseen. Säännöksen mukaan vangin on oltava suljetussa laitoksessa kaksi kuukautta ennen kuin hänet voidaan siirtää avolaitokseen, ellei siirtämiseen ole erityisiä syitä. Kahden kuukauden vähimmäisajasta ehdotetaan luovuttavaksi.

Suomi on vuonna 1991 ratifioinut lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/91). Sopimuksen 37 artikla sisältää veloitteen pitää vapaudenriiston kohteeksi joutuneet alle 18-vuotiaat erillään aikuisista vangeista jollei katsota olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Sopimus rajoittaa mahdollisuuksia sijoittaa alle 18-vuotiaita avolaitoksiin, koska heitä ei yleensä voi niissä pitää erillään aikuisista vangeista. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus yleissopimuksessa tarkoitettuun alle 18-vuotiaan omaan etuun, joka mahdollistaa yksittäistapauksissa poikkeamisen erillään pitämisen periaatteesta.

Samalla ehdotetaan, että toimivaltaa avolaitokseen määräämisessä voitaisiin 2 §:n 2 momentin nojalla siirtää oikeusministeriön antamalla määräyksellä rangaistuslaitoksen johtajalle tai 1 luvun 7 §:n perusteella laitoksen muulle virkamiehelle. Muuna virkamiehenä tulisi kysymykseen lähinnä apulaisjohtaja. Oikeusministeriö vahvistaisi perusteet, joilla avolaitokseen määrääminen johtajan päätöksellä olisi mahdollista. Kysymykseen voisi tulla esimerkiksi järjestelmä, jossa vankilan johtajalla olisi käytössään tietty kiintiö avolaitospaikoista. Jos johtajan kiintiö jäisi käyttämättä, voitaisiin avolaitokseen soveltuvia vankeja siirtää laitokseen oikeusministeriön päätöksellä.

Tässä yhteydessä ehdotetaan täsmennettäväksi myös 2 §:n 3 momenttia siten, että siinä käytetyt käsitteet vastaisivat 1 luvun 2 §:ssä käytettyjä. Uudessa 3 momentissa mainittaisiin nimenomaisesti, että nuorisovankilasta avolai-

tokseen siirretty vanki voitaisiin siirtää sieltä takaisin nuorisovankilaan.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi samanlainen säännös yleisestä osallistumisvelvollisuudesta kuin suljettuja laitoksia koskevan 3 luvun 5 §:ään. Vanki olisi velvollinen osallistumaan työhön, koulutukseen tai muuhun avolaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Avolaitoksen hyväksymällä toiminnalla tarkoitetaan myös laitoksen ulkopuolista opiskelua. Laitoksen ulkopuolella opiskelusta ei tällä hetkellä ole avolaitoksia koskevia erityissäännöksiä. Säännökset ehdotetaan tältäkin osin yhtenäistettäväksi vankiloita koskevien säännösten kanssa.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 luvun 6 §:ssä on määräykset siitä, millaiseen työhön vanki voi laitoksessa tai laitoksen ulkopuolella osallistua. Lainkohdan mukaan vanki voi tehdä työtä laitoksessa valtion lukuun (vankityö) tai omaan lukuunsa (oma työ) tai työtä laitoksen ulkopuolella sopivasti valvottuna (siviilityö). Nämä määräykset koskisivat 4 luvun 9 §:n viittaussäännöksen nojalla soveltuvien osin myös avolaitoksiin sijoitettuja, koska avolaitoksia koskevia erityisiä säännöksiä omasta työstä ja siviilityöstä ei enää otettaisi ehdotettuun 5 §:ään.

Ehdotetun 2 momentin säännös osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta on saman sisältöinen kuin suljettuja laitoksia koskevaan 3 luvun 5 §:ään ehdotettu.

6 §. Pykälä sisältää säännökset valtion lukuun tehdystä työstä maksettavasta palkasta sekä tuloista tehtävistä pidätyksistä.

Valtion lukuun tehtävästä työstä maksettaisiin ehdotetun 1 momentin mukaan edelleen käypä palkka. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistuvalla maksettavasta toimintarahasta. Toimintarahahan suuruuden määrittelisi oikeusministeriö.

Veron ennakonperintää varten tehtävää pidätystä ja ruoka- ja ylläpitokorvauksia koskeva 2 momentti vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Palkasta säännönmukaisesti tehtävästä pidätyksestä vapautumisen varalle ehdotetaan luovuttavaksi avolaitoksessa. Myöskään toimintarahasta ei tehtäisi pidätystä vapautumisen varalle. Sen sijaan säännös avolaitosvangin elätyksen varassa oleville tehtävästä pidätyksestä ehdotetaan säilytettäväksi 3 momentissa. Pidätys tehtäisiin vankilan maksamista tuloista eli

palkasta ja toimintarahasta. Pidätys vangin elatuksen varassa oleville suoritettaisiin edelleen myös tuomiolla määrätyn tai sopimuksella vahvistetun elatusavun maksamiseksi. Pidätystä ei kuitenkaan enää tehtäisi puolison lasten elatukseksi.

Tuomiolla tai sopimuksella vahvistettu elatusapu, sosiaalilautakunnan mahdollisesti maksama elatustuki ja pidätys vangin palkasta elatuksen varassa olevalle eroavat yleensä toisistaan suuruudeltaan. Sen vuoksi 3 momentin viimeisessä virkkeessä ehdotetaan, että tuomion tai sopimuksen nojalla elatukseen oikeutetulle suoritettujen pidätykset voitaisiin lähettää sosiaalilautakunnalle, jolloin tämä voisi ottaa pidätetyt varat huomioon harkitessaan elatuskutipäätöksen tekemistä. Tämän jälkeen sosiaalilautakunta toimittaisi varat elatukseen oikeutetulle.

Osallistumisvelvollisuudesta vapautetulle vangille maksettaisiin 4 momentin mukaan käyttörahaa noudattaen soveltuvin osin suljettujen laitosten käyttörahasäännöksiä.

Ehdotetun 5 momentin mukaan toimintarahaa tai käyttörahaa voidaan jättää maksamatta samoin edellytyksin kuin suljettujen laitosten työraha, jos vanki saa vankilassa harjoittamaansa toimintaan tukea muualta viranomaiselta. Mahdollisuutta periä elinkustannuksia vangin muulta viranomaiselta saamasta tuesta on selvitetty 3 luvun 10 §:n perusteluissa.

7 §. Avolaitosvangin kurinpidollista rankaisemista koskevaa pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että järjestysrikkomuksen ohella pykälässä mainittaisiin rangaistavana käyttäytymisenä myös poistumisluvan, siviilityöluvan ja opintoluvan ehtojen rikkominen. Vastaaava määräys ehdotetaan otettavaksi suljettuja laitoksia koskevan 2 luvun 10 §:ään. Nykyisin poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtojen rikkominen johtaa usein avolaitosmääräyksen peruuttamiseen, koska mahdollisuudet vangin muuhun kurinpidollisen rankaisemiseen ovat vähäiset.

Jotta vangin rankaisemiseen olisi käytettävissä aikaisempaa enemmän myös avolaitosmääräyksen peruuttamista lievempiä keinoja, pykälässä todettaisiin, että edellä mainittujen lupien ehtoja rikkoneelle vangille voitaisiin määrätä muukin 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangeistus kuin voimassa olevassa 7 §:ssä mainittu varoitus. Tällaisia muita rangaistuksia olisivat oikeuksien menettäminen tai vähentäminen, siirtäminen yksinäishuoneeseen ja suoritettun

ajan menetyks. Avolaitoksen luonteesta johtuen oikeuksien menettäminen tosin tuskin tulisi käytännössä kysymykseen.

Muu rangaistus kuin varoitus voidaan 2 luvun 10 §:n 4 momentin mukaisesti määrätä myös ehdollisena. Koska kaikissa avolaitoksissa ei ole soveltuvia tiloja yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoa varten, ehdotetaan säädettäväksi, että avolaitoksessa oleva voitaisiin siirtää ehdottomana tuomitun yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi vankilaan tai nuorisovankilaan.

Päätöksen kurinpitorangeistuksen määräämisestä tekisi aikaisempaan tapaan avolaitoksen johtaja.

Avolaitosaikaa on myös mahdollista jättää lukematta rangaistusajaksi oikeusministeriön 7 §:n 2 ja 3 momentin nojalla tekemällä päätöksellä. Säännöksiä ei tulisi kuitenkaan soveltaa siten, että samanaikaisesti käytettäisiin useammanlaisia rangaistuksia.

Vankilaan toimittamisen ja siirtämisen rinnalla ehdotetaan 1 momentin eri kohdissa mainittavaksi nuorisovankilaan toimittaminen. Momentti olisi tällöin ehdotetussa 1 luvun 2 §:ssä käytetyn käsitteistön mukainen. Vastaaava muutos ehdotetaan tehtäväksi myös 7 §:n 2 momenttiin.

8 §. Myös 8 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että vankilan rinnalla mainittaisiin nuorisovankila. Näin 8 §:ssä ja 1 luvun 2 §:ssä käytetyt käsitteet vastaisivat toisiaan.

5 luku. Täytäntöönpanosta nuorisovankilassa

5 §. Nykyinen opetuksen tarjoamista nuorisovangeille koskeva 5 § ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska velvollisuudesta tarjota opetusta oppivelvollisille säädetään peruskoululaissa (476/83).

1.2. Laki tutkintavankeudesta

4 §. Voimassa olevan 4 §:n 2 momentin mukaan naisvangin pieni lapsi saadaan ottaa hoidettavaksi laitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja nainen itse sitä haluaa. Käytännössä voi esiintyä tilanteita, joissa lapsen huolto on uskottu lapsen isälle eikä lapselle voida tarkoituksenmukaisesti järjestää hoitopaikkaa isän vankilassaolon ajaksi. Jotta myöskään miesvangin pienen lapsen ottamiselle hoidetta-

vaksi rangaistuslaitokseen ei olisi lainsäädännöllisiä esteitä, säännöksestä ehdotetaan poistettavaksi maininta naisvangista. Muutos olisi myös vuonna 1987 voimaan tulleen tasa-arvolainsäädännön vaatimusten mukainen. Vastava muutos rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 1 b §:ään tehtiin vuonna 1990. Edellytykset lapsen ottamiselle vankilaan säilyisivät ennallaan. Ratkaisevana olisi edelleen lapsen etu. Vankeinhoitolaitoksen ainoa lapsiosasto sijaitsee Hämeenlinnan keskusvankilassa. Osastolla on viime vuosina ollut hoidettavana keskimäärin 6—7 lasta kerrallaan. Osastolle otettujen lasten yläikärajana on pidetty kahta vuotta. Osastolla ei ole toistaiseksi ollut hoidettavana yhtään miesvangin lasta.

Hämeenlinnan keskusvankilaan ei sijoiteta miespuolisia tutkintavankeja, joten ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuna sijoituspaikkana tulisi olemaan jokin lääninvankila, johon järjestettäisiin tarkoitukseen soveltuvat tilat. Tutkintavangeilla ei ole työvelvollisuutta, joten käytännössä isä huolehtisi päivisin itse lapsestaan. Tarkoitukseen varattua erityishenkilökuntaa ei lääninvankiloissa ole. Mahdollisten oikeudenkäyntien tai muiden vastaavien esteiden ajaksi lapsi saatettaisiin joutua sijoittamaan hoidettavaksi laitoksen ulkopuolelle.

5 §. ”Henkilöön käypä tarkastus” korvattaisiin pykälässä pakkokeinolain mukaisella henkilöntarkastuksella. Vastava muutos ehdotetaan tehtäväksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 b §:ään. Ehdotetun 5 §:n mukaan henkilöntarkastus ja tulotarkastus on vangin laitokseen tullessa tehtävä todistajan läsnä ollessa. Todistaja kuuluu käytännössä yleensä laitoksen henkilökuntaan. Nimenomaisesti säädettäisiin myös siitä, että tulotarkastusta vastaava tarkastus ja henkilöntarkastus voidaan tehdä myös sen jälkeen kun vanki on tullut laitokseen, ja tällöinkin todistajan olisi oltava läsnä.

Lisäksi pykälään lisättäisiin säännös valtuutuksesta tutkintavankien käytössä olevien tilojen ja heidän hallussaan olevan omaisuuden tarkastamiseen. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voitaisiin ottaa pois tutkintavangin hallusta laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää tutkintavangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle. Tältä osin säännös vastaisi rangaistusten täytäntöön-

panosta annetun asetukseen ehdotetun 3 luvun 3 §:n säännöstä.

11 §. Tutkintavangin työntekoa koskevan pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi tehtäväksi laajennettavasta osallistumisvelvollisuudesta johtuvat muutokset. Tutkintavanki ei olisi velvollinen tekemään työtä eikä osallistumaan muuhunkaan laitoksen hyväksymään tai järjestämään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaisi osallistua työhön tai muuhun toimintaan, siihen olisi kuitenkin mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus. Pykälässä tarkoitettulla vapauttamisella osallistumisvelvollisuudesta ei ole tarkoitus muuttaa vangille peruskoululaissa tai muissa laeissa säädettyjä velvoitteita.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, joka koskisi mahdollisuutta maksaa tutkintavangille käyttörahaa. Käyttörahan maksaminen olisi harkinnanvaraista. Käyttörahaa maksettaisiin varattomille tutkintavangeille, jotka eivät saa työhön tai muihin toimintoihin osallistumisen perusteella työrahaa eivätkä myöskään kotikunnan myöntämää toimeentulotukea. Kotikunnan myöntämä toimeentulotuki olisi siis tässä mielessä ensisijainen käytörahaan nähden.

Tuloverolain 92 §:n mukaan tutkintavangin käyttöraha on verollista tuloa. Koska käyttörahat ovat määrältään varsin pieniä, olisi tuloverolain asianomaista pykälää tarpeen muuttaa siten, ettei tutkintavangin käyttörahaa pidettäisi veronalaisena tulona.

13 §. Tutkintavangin kirjeenvaihdon tarkastamista koskevaan 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan vangin kirjeenvaihtoa voidaan lukea samoissa tilanteissa kuin olla toimittamatta sitä perille. Ilman oikeutta lukea kirjeitä ei aina voida selvittää sitä, voiko kirjeen perille toimittaminen momentissa tarkoitettulla tavalla vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen.

Kirjeenvaihdon tarkastamisoikeutta rajoittavaa 2 momentin säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi samanlaisella lisäyksellä ihmisoikeuksia valvovasta elimestä, jolla vankeusvankien kirjeenvaihtoa koskevaa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 9 §:ää on ehdotettu täydennettäväksi. Vastaavasti säännöstä täydennettäisiin myös siten, ettei valvontaelimen vangille osoittamia kirjeitä saisi tarkastaa.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset tapajalle tehtävästä henkilöntar-

kastuksesta ja vierailun järjestämisestä erityisen valvotuissa olosuhteissa. Säännös vastaa sisältöään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen ehdotettua 2 luvun 9 a §:n 2 momenttia.

hoitoasetuksen sekä useiden hallinnollisten määräysten ja ohjeiden muuttamista sekä koulutusta ja tiedottamista. Tämän vuoksi lait ehdotetaan tuleviksi voimaan aikaisintaan vuoden 1995 alusta.

2. Voimaantulo

Ehdotetut muutokset edellyttävät vankein-

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 9 §:n 4 momentti sekä 12 ja 21 §, 3 luvun 8 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 5 §, näistä 2 luvun 9 §:n 4 momentti, 3 luvun 8 §:n 1 momentti ja 5 luvun 5 § sellaisina kuin ne ovat 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (612/74),

muutetaan lain nimike, 2 luvun 1 d §:n 1 momentti, 3 b §:n 2 momentti, 9 §:n 2 ja 3 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 3 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 5, 7, 10 ja 12 §, 4 luvun 2, 5 ja 6 § sekä 7 §:n 1 ja 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 1 d §:n 1 momentti 15 päivänä kesäkuuta 1990 annetussa laissa (555/90), 2 luvun 3 b §:n 2 momentti 23 päivänä huhtikuuta 1971 annetussa laissa (302/71), 2 luvun 9 §:n 2 ja 3 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 3 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 5, 10 ja 12 § sekä 4 luvun 5 ja 6 § sekä 7 §:n 1 ja 2 momentti mainitussa 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa, 3 luvun 7 § 15 päivänä joulukuuta 1978 annetussa laissa (993/78) sekä 4 luvun 2 § muutettuna mainitulla 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla ja 15 päivänä joulukuuta 1978 ja 17 päivänä marraskuuta 1989 annetuilla laeilla (969/78 ja 993/89), sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla kumotun 1 luvun tilalle uusi 1 luku sekä lain 2 lukuun uusi 9 a—9 c § seuraavasti:

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen suorittamiseen.

2 §

Rangaistuslaitokset

Rangaistuslaitoksia ovat vankilat, avolaitokset ja nuorisovankilat.

Avolaitoksina toimivat avovankilat, työsiirtolat ja muut rangaistuslaitokset tai niiden osastot, jotka oikeusministeriö on määrännyt toimimaan avolaitoksina.

Rangaistuslaitoksista ja niiden nimistä säädetään asetuksella.

3 §

Laitosolot

Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja.

Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

4 §

Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoite

Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.

5 §

Vankien kohtelu

Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella.

Nuorelle rikoksentehtäjälle tuomittua rangaistusta täytäntöönpannassa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin erityistarpeisiin.

6 §

Vangin kuuleminen

Vankia on kuultava asumista ja työhön tai muuhun toimintaan sijoittamista sekä muuta hänen kohteluaan koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

7 §

Toimivallan siirtäminen

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla anne-

tun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan oikeusministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi.

Rangaistuslaitoksen virkamiehen muusta päätösvallasta määrätään tarvittaessa oikeusministeriön ohjeiden mukaan laitoksen työjärjestyksessä.

8 §

Tarkemmat määräykset

Tarkemmat määräykset tämän lain soveltamisesta antaa oikeusministeriö.

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

1 d §

Enintään yhden vuoden lykkäyksen rangaistuksen täytäntöönpanoon 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla myöntää täytäntöönpanoviranomaisena toimiva kaupunginvouti, nimismies tai Ahvenanmaan maakunnanvouti. Yhden vuoden aika lasketaan siitä, kun täytäntöönpanokirja on saapunut edellä mainitulle täytäntöönpanoviranomaiselle. Oikeusministeriö voi 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla edelleen lykätä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista enintään yhdellä vuodella kerrallaan, jos se on yleisen edun mukaista.

3 b §

Aika, jonka vanki 1 momentissa tarkoitettun luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa oikeusministeriön tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

9 §

Vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien val-

vontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Vangin hänen asiamiehenään toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille.

Vangille voidaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu. Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella.

9 a §

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Läheisten omaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii.

Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvoituissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä.

Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olosuhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailulla vankilassa. Tapaamiskieltoa voidaan tarvittaessa uusua. Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan

laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

Henkilönlkatsastuksesta on voimassa, mitä pakkokeinolaissa (450/87) säädetään.

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle.

9 c §

Vankilassa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita huumaavia aineita sekä pyydettyä antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Vanki, joka rikkoo sitoumuksensa, poistetaan osastolta.

10 §

Jos vanki rikkoo vankilan järjestystä tai poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja taikka tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen arvioidaan olevan sakkoa (*järjestysrikkomus*), voidaan vangille, jollei muistutusta pidetä riittävänä, määrätä kurinpitorangeistuksena:

- 1) *varoitus*;
- 2) oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (*oikeuksien menetys*);
- 3) siirtäminen yksinäishuoneeseen (*yksinäisyys*) tai;
- 4) milloin vankia rangaistaan yksinäisyydellä, tämän ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi (*suoritetun ajan menetys*).

Oikeuksien menetys voi koskea osallistumista vapaa-ajan toimintaan, tavaran ostoa ja hallussapitoa laitoksessa sekä rahavarojen käyttöä. Näitä oikeuksia voidaan määrätä menetettäväksi tai vähennettäväksi erikseen tai yksinäisyyden ohessa. Yksinäisyyteen voidaan liittää myös kirjaston käyttöä, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamista sekä askartelu- ja harrastustoimintaa koskevia rajoituksia. Oikeuksien menetyksen on etupäässä kohdistuttava

niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomenettelyyn on ryhdytty.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

3 §

Kun vanki on saapunut vankilaan sekä muulloinkin järjestyksen niin vaatiessa hänet on todistajan läsnä ollessa tarkastettava. Vankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää vangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle. Vankilan tilojen valvonnasta ja suljettuna pitämisestä päättää laitoksen johtaja.

5 §

Vanki on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Osallistumisesta työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan päättää laitoksen johtaja.

Vanki on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää johtaja.

Vangin on osallistuttava rangaistuslaitoksen päiväjärjestyksen mukaisesti puhtaanapito- ja muihin vastaaviin taloustöihin.

7 §

Vangille on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sellaista hänen taipumuksiaan vastaavaa työtä tai muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa.

10 §

Vangille, joka tekee työtä tai osallistuu koulutukseen taikka muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, maksetaan työrahaa.

Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa.

Työ- ja käyttöraha voidaan maksaa eri suuruisina oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Työ- ja käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vangin muulta viranomaiselta saaman tuen tai muun erityisen syyn vuoksi. Oikeusministeriöllä on myös mahdollisuus määrätä, että vangeilta voidaan näissä tapauksissa periä korvauksena ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

12 §

Työ- ja käyttörahasta sekä 11 §:ssä säädetyn korvauksen perimisen jälkeen vangille omasta työstä jäävästä samoin kuin vapaa-ajan työstä vangille tilitetystä tulosta, sitten kun siitä on tehty laissa säädetty pidätys veron ennakkoprintää varten, voidaan pidättää vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten oikeusministeriön vahvistama määrä, kuitenkin enintään puolet. Loppuosa on vähintään keran kuukaudessa annettava vangin omaan käyttöön.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

2 §

Sakon muuntorangeistuksen ja enintään kahden vuoden pituisen yhdestä tai useammasta rikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen ja sellaiseen rangaistukseen yhteenlasketun sakon muuntorangeistuksen oikeusministeriö voi määrätä suoritettavaksi avolaitoksessa. Edellytyksenä avolaitokseen määräämiselle on, että tuomittu soveltuu avolaitokseen ja sen toimintaan eikä ole syytä olettaa hänen luvatta poistuvan laitoksesta.

Vankilassa tai nuorisovankilassa rangaistustaan suorittavan vangin oikeusministeriö voi määrätä siirrettäväksi avolaitokseen määräjäksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos se on vankeinhoidollisista syistä tarkoituksenmukaista. Alle 18-vuotiaan vangin siirtämisen on oltava hänen etunsa mukaista, vaikka häntä ei voitaisi pitää erillään aikuisista vangeista. Määräyksen voi oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan antaa myös rangaistuslaitoksen johtaja.

Jos avolaitoksessa oleva vanki osoittautuu

mielenlaatunsa, käyttäytymisensä tai ruumiillisen kuntonsa puolesta sopimattomaksi avolaitokseen, oikeusministeriö voi vankilan johtokunnan tai vastaavasti avolaitoksen esimiehen esityksestä taikka johtokuntaa tai esimiestä kuultuaan määrätä hänet siirrettäväksi vankilaan tai nuorisovankilaan. Avolaitosaika luetaan tällöin rangaistusajaksi.

5 §

Avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun avolaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan.

Avolaitoksessa oleva on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii.

6 §

Valtion lukuun tehtävästä työstä on maksettava käypä palkka. Koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistuville maksetaan toimintarahaa. Oikeusministeriö päättää palkan ja toimintarahen perusteista ja määrätä.

Palkasta ja toimintarahasta on tehtävä laissa säädetty pidätys veron ennakoperintää varten. Palkasta avolaitoksessa olevan on suoritettava laitokselle korvaus ylläpitomenoista ja ruokakustannuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Loppuosa on mahdollisen ulosmittauksen jälkeen vähintään kaksi kertaa kuukaudessa annettava avolaitoksessa olevan omaan käyttöön.

Avolaitoksessa rangaistustaan suorittavan elatuksen varassa olevan aviopuolison ja lasten elatukseen sekä tuomiolla määrätyn tai sopimuksella vahvistetun elatusavun maksamiseen on laitoksen johtajan tehtävä pidätys. Laitoksen maksamasta tulosta pidätetään, sitten kun 2 momentissa tarkoitettut korvaukset on suoritettu, enintään puolet ja toimitetaan se elatukseen oikeutetuille, kullekin yhtä paljon. Jos tulo on ulosmittauksen kohteena, elatukseen oikeutetuille toimitettava määrä lasketaan siitä osasta tuloa, joka on jäänyt jäljelle ulosmittauksen jälkeen. Elatusavun maksamiseen pidätetyn määrän johtaja voi toimittaa sosiaalilautakunnalle elatusapuun oikeutetulle edelleen toimitettavaksi.

Avolaitoksessa olevalle, jonka johtaja on vapauttanut osallistumisvelvollisuudesta, mak-

setaan käyttörahaa noudattaen soveltuvin osin, mitä 3 luvun 10 §:ssä säädetään.

Oikeusministeriön päätöksellä voidaan määrätä, että toimintarahaa tai käyttörahaa voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos sen maksaminen vangin muulta viranomaiselta saama tuki huomioon ottaen taikka muista erityisistä syistä ei ole tarpeen. Oikeusministeriöllä on myös mahdollisuus määrätä, että avolaitoksissa olevilta voidaan näissä tapauksissa periä korvausta ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan tai nuorisovankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Jos kyseessä on poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkominen, voidaan avolaitoksessa olevalle määrätä muukin 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitörangaistus, jollei rikkomuksen seurauksena ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan. Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

Jos avolaitoksessa oleva on järjestysrikkomuksen taikka poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkomisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi. Laitoksesta poistumisen vuoksi vankilaan tai nuorisovankilaan toimitetulle avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi. Rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn takia oikeusministeriö voi edellä tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Jos avolaitoksessa oleva on 1 momentin nojalla siirretty määräajaksi vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei kuitenkaan saa määrätä menetetyksi.

8 §

Avolaitokseen määrätty, joka on pätevältä syyttä jäänyt saapumatta sinne määräaikana,

on toimitettava vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Avolaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen päästetty, joka on määrätty menettämään ehdonalaisen vapautensa, on myös toimitettava vankilaan tai nuori-

sovankilaan jäännösrangaistustaan suorittamaan, niin kuin 2 luvun 16 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

2.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/74) 4 §:n 2 momentti, 5 §, 11 §:n 1 momentti sekä 13 §:n 1 ja 2 momentti, näistä 13 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (455/87), sekä

lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti ja 13 §:ään, sellaisena kuin se on osittain muutettuna mainitulla 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetulla lailla, uusi 4 momentti seuraavasti:

4 §

Tutkintavangin pieni lapsi saadaan ottaa hoidettavaksi laitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki itse sitä haluaa.

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnä ollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä.

Tutkintavankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää tutkintavangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle.

11 §

Tutkintavanki ei ole velvollinen tekemään työtä eikä osallistumaan muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos

vanki haluaa tehdä työtä tai osallistua muuhun toimintaan, on siihen mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavangille voidaan maksaa käyttörahaa oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan.

13 §

Tutkintavangille saapuneet ja hänen lähettämänsä posti- ja muut lähetykset on tarkastettava, jollei 12 §:n säännöksistä muuta johdu. Jos lähetyksen perille toimittaminen saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestystä, lähetys on palautettava tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi. Samoista syistä voidaan vangin kirjeenvaihtoa lukea.

Vangin ja rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovan viranomaisen taikka ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että

vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Jos vierailija kieltäytyy henkilön-

tarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 6 päivänä toukokuuta 1994

Tasavallan Presidentti
MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Anneli Jäätteenmäki*

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 9 §:n 4 momentti sekä 12 ja 21 §, 3 luvun 8 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 5 §, näistä 2 luvun 9 §:n 4 momentti, 3 luvun 8 §:n 1 momentti ja 5 luvun 5 §, näistä 2 luvun 9 §:n 4 momentti, 3 luvun 8 §:n 1 momentti ja 5 luvun 5 § sellaisina kuin ne ovat 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (612/74),

muutetaan lain nimike, 2 luvun 1 d §:n 1 momentti, 3 b §:n 2 momentti, 9 §:n 2 ja 3 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 3 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 5, 7, 10 ja 12 §, 4 luvun 2, 5 ja 6 § sekä 7 §:n 1 ja 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 1 d §:n 1 momentti 15 päivänä kesäkuuta 1990 annetussa laissa (555/90), 2 luvun 3 b §:n 2 momentti 23 päivänä huhtikuuta 1971 annetussa laissa (302/71), 2 luvun 9 §:n 2 ja 3 momentti ja 10 §:n 1 ja 2 momentti, 3 luvun 3 §:n 1 momentti sekä 5, 10 ja 12 § sekä 4 luvun 5 ja 6 § sekä 7 §:n 1 ja 2 momentti mainitussa 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa, 3 luvun 7 § 15 päivänä joulukuuta 1978 annetussa laissa (993/78) sekä 4 luvun 2 § muutettuna mainitulla 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla ja 15 päivänä joulukuuta 1978 ja 17 päivänä marraskuuta 1989 annetuilla laeilla (969/78 ja 993/89), sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla kumotun 1 luvun tilalle uusi 1 luku sekä lain 2 lukuun uusi 9 a—9 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Asetus**rangaistusten täytäntöönpanosta**

(ks. vankeinhoitoasetus, jäljempänä VHA 1 §)

(ks. VHA 2 §)

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta***1 luku**Yleiset säännökset*

1 §

Sovelletamisala

Tätä lakia sovelletaan vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen suorittamiseen.

2 §

Rangaistuslaitokset

Rangaistuslaitoksia ovat vankilat, avolaitokset ja, nuorisovankilat.

Avolaitoksina toimivat avovankilat, työsiirtolat ja muut rangaistuslaitokset tai niiden osastot, jotka oikeusministeriö on määrännyt toimimaan avolaitoksina.

Rangaistuslaitoksista ja niiden nimistä säädetään asetuksella.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Laitosolot

(ks. VHA 3 §)

Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja.

Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

4 §

Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoite

(ks. VHA 4 §)

Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.

5 §

Vankien kohtelu

(ks. VHA 5 §)

Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella.

Nuorelle rikoksenteikijälle tuomittua rangaistusta täytäntöönpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitystarpeesta johtuviin erityistarpeisiin.

6 §

Vangin kuuleminen

(Ks. VHA 72 §)

Vankia on kuultava asumista ja työhön tai muuhun toimintaan sijoittamista sekä muuta hänen kohteluaan koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

7 §

Toimivallan siirtäminen

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla annetun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitok-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

sen johtaja, voidaan oikeusministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi.

Rangaistuslaitoksen virkamiehen muusta päätösvallasta määrätään tarvittaessa oikeusministeriön ohjeiden mukaan laitoksen työjärjestyksessä.

8 §

Tarkemmat määräykset

(ks. 2 luku 21 §)

Tarkemmat määräykset tämän lain soveltamisesta antaa oikeusministeriö.

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

1 d §

Enintään yhden vuoden lykkäyksen rangaistuksen täytäntöönpanoon 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla myöntää täytäntöönpanoviranomaisena toimiva *maistraatti*, kaupunginvouti, nimismies tai Ahvenanmaan maakunnanvouti. Yhden vuoden aika lasketaan siitä, kun täytäntöönpanokirja on saapunut edellä tarkoitetuille täytäntöönpanoviranomaiselle. Oikeusministeriö voi 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla *ja*, jos se on yleisen edun mukaista, edelleen lykätä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista enintään yhdellä vuodella kerrallaan.

1 d §

Enintään yhden vuoden lykkäyksen rangaistuksen täytäntöönpanoon 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla myöntää täytäntöönpanoviranomaisena toimiva kaupunginvouti, nimismies tai Ahvenanmaan maakunnanvouti. Yhden vuoden aika lasketaan siitä, kun täytäntöönpanokirja on saapunut edellä *mainitulle* täytäntöönpanoviranomaiselle. Oikeusministeriö voi 1 c §:ssä tarkoitetuilla perusteilla *edelleen lykätä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista enintään yhdellä vuodella kerrallaan, jos se on yleisen edun mukaista.*

3 b §

Aika, jonka vanki 1 momentissa tarkoitetun luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa oikeusministeriön tai, sen antamien ohjeiden mukaan, rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi.

Aika, jonka vanki 1 momentissa tarkoitetun luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa oikeusministeriön tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi. *Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämisestä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.*

9 §

Vangin rangaistuslaitoksen toimintaa valvovalle viranomaiselle taikka hänen asiamiehensä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oike-

Vangin *ja* rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimus-

Voimassa oleva laki

usavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta heti toimitettava perille.

Vangille voidaan antaa *pätevästä syystä* lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutunutta kustannusta vastaava maksu.

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnalla alaisena, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään. *Vierailua ei ole kiellettävä, jollei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä.* Läheisten omaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa

Ehdotus

ten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Vangin hänen asiamiehenään toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille.

Vangille voidaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu. *Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella.*

9 a §

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnalla alaisena *siten* kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Läheisten omaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii.

Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä.

Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olosuhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailulla vankilassa. Tapaamiskielto voidaan tarvittaessa uusia. Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

Jos vanki rikkoo vankilan järjestystä tai tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa (*järjestysrikkomus*), voidaan vangille, jollei muistutusta pidetä riittävänä, määrätä kurinpitorangeistuksena:

- 1) varoitus,
- 2) oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (*oikeuksien menetys*),
- 3) siirtäminen yksinäishuoneeseen (*yksinäisyys*) tai,
- 4) milloin vankia rangaistaan yksinäisyydellä, tämän ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi (*suoritettun ajan menetys*).

Oikeuksien menetys voi koskea osallistumista vapaa-ajan toimintaan, *kirjaston käyttöä*, tavaran ostoa laitoksessa, rahavarojen käyttöä sekä oikeutta hankkia laitoksen ulkopuolelta kirjallisuutta, lehtiä ja 5 § 3 momentissa mainittuja välineitä samoin kuin oikeutta seurata radio- ja televisio-ohjelmia. Tässä mainittuja oikeuksia voidaan määrätä menetettäväksi tai vähennettäväksi yksinäisyyden ohessa. Oikeuksien menetyksen on etupäässä kohdistuttava niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomenettelyyn on ryhdytty.

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta.

Henkilönkatsastuksesta on voimassa, mitä pakkokeinolaissa (450/87) säädetään.

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen, johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle.

9 c §

Vankilassa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita huumaavia aineita sekä pyydettyessä antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Vanki, joka rikkoo sitoumuksensa, poistetaan osastolta.

10 §

Jos vanki rikkoo vankilan järjestystä tai poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja taikka tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen arvioidaan olevan sakkoa (*järjestysrikkomus*), voidaan vangille, jollei muistutusta pidetä riittävänä, määrätä kurinpitorangeistuksena:

- 1) varoitus;
- 2) oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (*oikeuksien menetys*);
- 3) siirtäminen yksinäishuoneeseen (*yksinäisyys*) tai;
- 4) milloin vankia rangaistaan yksinäisyydellä, tämän ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi (*suoritettun ajan menetys*).

Oikeuksien menetys voi koskea osallistumista vapaa-ajan toimintaan, tavaran ostoa ja hallussapitoa laitoksessa sekä rahavarojen käyttöä. Näitä oikeuksia voidaan määrätä menetettäväksi tai vähennettäväksi erikseen tai yksinäisyyden ohessa. Yksinäisyyteen voidaan liittää myös kirjaston käyttöä, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamista sekä askartelu- ja harrastustoimintaa koskevia rajoituksia. Oikeuksien menetyksen on etupäässä kohdistuttava niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomenettelyyn on ryhdytty.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Jos vangilla, jonka rangaistusaika lähenee loppuaan, ei ole vapaaksi päästyänsä varmaa toimeentuloa odotettavana, koettakoon rangaistuslaitoksen johtokunta hyvissä ajoin edeltäpäin hankkia hänelle palveluspaikan kunnollisen isännän luona, tahi muuta rehellisen elatuksen tilaisuutta.

(kumotaan)

21 §

Tarkempia määräyksiä vapausrangaistuksista, kuin mitkä tässä on säädetty, annetaan, yhtäpitävästi tämän asetuksen kanssa, erityisissä ohjeja johtosäännöissä.

(kumotaan, ks. 1 luku 8 §)

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

3 §

Kun vanki on saapunut vankilaan, hänet on todistajan läsnäollessa tarkastettava. Tarvittaessa voidaan toimittaa henkilön käypä tarkastus. Tarkastus voidaan toimittaa myöhemminkin, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilymiseksi.

3 §

Kun vanki on saapunut vankilaan *sekä muulloinkin järjestyksen niin vaatiessa* hänet on todistajan läsnä ollessa tarkastettava. *Vankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväiksi tai lähettää vangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle. Vankilan tilojen valvonnasta ja suljettuna pitämisestä päättää laitoksen johtaja.*

5 §

Vanki on velvollinen tekemään rangaistusai-
kanaan työtä.

Varsinaisena työaikana rangaistuslaitoksessa järjestettävään ammattiopetukseen vanki on velvollinen osallistumaan, jollei johtaja vapauta häntä siitä rangaistusajan lyhyiden tai opetuksen ilmeisen tarpeettomuuden vuoksi taikka muusta syystä. Työaikana järjestettävään muuhun opetukseen sekä neuvontaan ja pohdintaan vangilla ei ole velvollisuutta osallistua, mutta siihen voidaan varata tilaisuus vangille, jonka kannalta sitä on pidettävä hyödyllisenä.

Johtajan määräysten mukaan vangin on osallistuttava rangaistuslaitoksen päiväjärjestyksen mukaisiin puhtaanapitotöihin ja muihin talous-askareisiin.

5 §

Vanki on rangaistusai-
kanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Osallistumisesta työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan päättää laitoksen johtaja.

Vanki on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää johtaja.

Vangin on osallistuttava rangaistuslaitoksen päiväjärjestyksen mukaisiin puhtaanapito- ja muihin vastaaviin taloustöihin.

Voimassa oleva laki

7 §

Vangit on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava sellaiseen taipumuksiaan vastaavaan työhön, joka on omiaan ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään toimeentulomahdollisuuksia vapautumisen jälkeen.

8 §

Jos vanki harjoittaa vankilassa opintoja, joista katsotaan olevan hänelle hyötyä vapaudessa, johtaja voi kokonaan tai osaksi vapauttaa vangin työnteosta.

10 §

Vangille on maksettava vankityöstä työrahaa. Se voidaan maksaa erisuuruisena työsuorituksen mukaan.

Vangille, joka opiskelun tai sairauden vuoksi tai muusta pätevästä syystä ei ole varsinaisena työaikanaan tehnyt työtä, on maksettava käyttörahaa.

Työ- ja käyttörahan määräämisperusteista säädetään asetuksella. Oikeusministeriö vahvistaa työ- ja käyttörahan määrän.

12 §

Työ- ja käyttörahasta sekä 11 §:ssä säädetyn korvauksen perimisen jälkeen vangille omasta työstä jäävästä samoin kuin vapaa-ajan työstä vangille tilitetystä tulosta, sitten kun siitä on tehty laissa säädetty pidätys veron ennakkoprintää varten, on pidätettävä vapautumisen varalle oikeusministeriön vahvistama määrä, kuitenkin enintään puolet. Loppuosa on vähintään kerran kuukaudessa annettava vangin omaan käyttöön.

Jos vangin elatuksen varassa on puoliso, lapsia, ottolapsia tai puolison lapsia tai jos vangilla on tuomiolla määrätty tai sopimuksella vahvistettu elatusvelvollisuus, rangaistuslaitoksen johtajan on pidätettävä työ- ja käyttörahasta sekä

Ehdotus

7 §

Vangille on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sellaista hänen taipumuksiaan vastaavaa työtä tai muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa.

(1 mom. kumotaan)

10 §

Vangille joka tekee työtä tai osallistuu koulutukseen taikka muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, maksetaan työrahaa.

Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa.

Työ- ja käyttöraha voidaan maksaa eri suuruisina oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Työ- ja käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osaksi maksamatta, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vangin muulta viranomaiselta saaman tuen tai muun erityisen syyn vuoksi. Oikeusministeriöllä on myös mahdollisuus määrätä, että vangeilta voidaan näissä tapauksissa periä korvauksena ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

12 §

Työ- ja käyttörahasta sekä 11 §:ssä säädetyn korvauksen perimisen jälkeen vangille omasta työstä jäävästä samoin kuin vapaa-ajan työstä vangille tilitetystä tulosta, sitten kun siitä on tehty laissa säädetty pidätys veron ennakkoprintää varten, voidaan pidättää vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten oikeusministeriön vahvistama määrä, kuitenkin enintään puolet. Loppuosa on vähintään kerran kuukaudessa annettava vangin omaan käyttöön.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vangin omasta työstä saamasta ja vapaa-ajan työstä vangille tilitetyistä tulosta, sitten kun siitä on peritty laitokselle 11 §:n mukaan menevä korvaus ja tehty laissa säädetty pidätys veron ennakkoperintää varten, enintään puolet, ja toimitettava pidätetty määrä elatukseen oikeutetuille, yhtä paljon kullekin, ei kuitenkaan enempää kuin mihin elatuksensaaja on oikeutettu. Jäännökseen nähden on noudatettava 1 momentin säännöstä.

Mitä 2 momentissa on säädetty, on vastaavasti noudatettava, jos vanki, joka ei ole elatusvelvollinen, on tuomion nojalla rikoksen johdosta korvausvelvollinen.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

2 §

Sakon muuntorangaistuksen ja enintään kahden vuoden pituisen yhdestä tai useammasta rikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen ja sellaiseen rangaistukseen yhteenlasketun sakon muuntorangaistuksen oikeusministeriö voi määrätä suoritettavaksi avolaitoksessa, mikäli tuomittu terveydentilansa, ikänsä ja työkykynsä puolesta soveltuu avolaitoksen työntekijäksi ja hänen voidaan katsoa sopeutuvan laitoksen oloihin ja työskentelyyn aiheuttamatta haittaa laitoksen järjestykselle eikä ole syytä olettaa hänen luvatta poistuvan laitoksesta.

Vankilassa tai nuorisovankilassa rangaistustaan suorittavan vangin oikeusministeriö voi vankilan johtokunnan esityksestä tai sitä kuultuaan määrätä siirrettäväksi avolaitokseen määräjäksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, milloin se on vankeinhoidollisista syistä tarkoituksenmukaista. Vankia ei ole kuitenkaan ilman erityistä syytä siirrettävä avolaitoksen, ennen kuin kaksi kuukautta on kulunut rangaistuksen täytäntöönpanon alkamisesta.

Jos avolaitoksessa oleva vanki osoittautuu mielenlaatunsa, käyttäytymisensä tai ruumiillisen kuntonsa puolesta sopimattomaksi avolaitokseen, oikeusministeriö voi vankilan johtokunnan tai vastaavasti avolaitoksen esimiehen esityksestä taikka johtokuntaa tai esimiestä kuultuaan määrätä hänet siirrettäväksi vankilaan. Avolaitosaika luetaan tällöin rangaistusajaksi.

2 §

Sakon muuntorangaistuksen ja enintään kahden vuoden pituisen yhdestä tai useammasta rikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen ja sellaiseen rangaistukseen yhteenlasketun sakon muuntorangaistuksen oikeusministeriö voi määrätä suoritettavaksi avolaitoksessa. *Edellytyksenä avolaitokseen määräämiselle on, että tuomittu soveltuu avolaitokseen ja sen toimintaan eikä ole syytä olettaa hänen luvatta poistuvan laitoksesta.*

Vankilassa tai nuorisovankilassa rangaistustaan suorittavan vangin oikeusministeriö voi määrätä siirrettäväksi avolaitokseen määräjäksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos se on vankeinhoidollisista syistä tarkoituksenmukaista. *Alle 18-vuotiaan vangin siirtämisen on oltava hänen etunsa mukaista, vaikka häntä ei voitaisi pitää erillään aikuisista vangeista. Määräyksen voi oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan antaa myös rangaistuslaitoksen johtaja.*

Jos avolaitoksessa oleva vanki osoittautuu mielenlaatunsa, käyttäytymisensä tai ruumiillisen kuntonsa puolesta sopimattomaksi avolaitokseen, oikeusministeriö voi vankilan johtokunnan tai vastaavasti avolaitoksen esimiehen esityksestä taikka johtokuntaa tai esimiestä kuultuaan määrätä hänet siirrettäväksi vankilaan tai nuorisovankilaan. Avolaitosaika luetaan tällöin rangaistusajaksi.

Voimassa oleva laki

5 §

Avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun. Oikeusministeriö tai, sen antamien ohjeiden mukaan, laitoksen johtaja voi kuitenkin myöntää avolaitoksessa olevalle luvan tehdä varsinaisena työaikana omaa työtä tai työtä laitoksen ulkopuolella sen mukaan kuin 3 luvun 6 §:ssä säädetään.

6 §

Valtion lukuun tehtävästä työstä on maksettava käypä palkka, josta on tehtävä laissa säädetty pidätys veron ennakkoperintää varten. Avolaitoksen työntekijän on suoritettava laitokselle korvaukseksi ylläpitomenoista asetuksella vahvistettava määrä sekä ruokakustannuksista oikeusministeriön kutakin laitosta varten vahvistama määrä.

Avolaitoksen työntekijän elatuksen varassa olevan aviopuolison ja lasten tai ottolasten ja puolison lasten elatukseen on laitoksen johtajan pidätettävä, sittenkun 1 momentissa tarkoitetut korvaukset on suoritettu, työntekijälle jäävästä muusta kuin siviililyöstä saadusta tulosta enintään puolet ja toimitettava se elatukseen oikeutetuille, yhtä paljon kullekin, ei kuitenkaan enempää kuin mihin elatuksensaaja on oikeutettu. Jos tulo on ulosmittauksen kohteena, edellä mainituille elatukseen oikeutetuille toimitettava määrä lasketaan siitä osasta tuloa, joka on jäänyt jäljelle ulosmittauksen jälkeen.

Edellä tarkoitettujen suoritusten jälkeen työntekijälle jäävästä muusta kuin siviililyöstä saadusta puhtaasta tulosta on pidätettävä vapautumisen varalle oikeusministeriön vahvistama määrä, kuitenkin enintään puolet. Loppuosa on vähintään kaksi kertaa kuukaudessa annettava työntekijän omaan käyttöön.

Ehdotus

5 §

Avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun avolaitoksen järjestämään tai hyväksyttävään toimintaan.

Avolaitoksessa oleva on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii.

6 §

Valtion lukuun tehtävästä työstä on maksettava käypä palkka. Koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistuville maksetaan toimintarahaa. Oikeusministeriö päättää palkan ja toimintarahahan perusteista ja määrästä.

Palkasta ja toimintarahasta on tehtävä laissa säädetty pidätys veron ennakkoperintää varten. Palkasta avolaitoksessa olevan on suoritettava laitokselle korvaus ylläpitomenoista ja ruokakustannuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Loppuosa on mahdollisen ulosmittauksen jälkeen vähintään kaksi kertaa kuukaudessa annettava avolaitoksessa olevan omaan käyttöön.

Avolaitoksessa rangaistustaan suorittavan elatuksen varassa olevan aviopuolison ja lasten elatukseen sekä tuomiolla määrätyn tai sopimuksella vahvistetun elatusavun maksamiseen on laitoksen johtajan tehtävä pidätys. Laitoksen maksamasta tulosta pidätetään, sittenkun 2 momentissa tarkoitetut korvaukset on suoritettu, enintään puolet ja toimitetaan se elatukseen oikeutetuille, kullekin yhtä paljon. Jos tulo on ulosmittauksen kohteena, elatukseen oikeutetuille toimitettava määrä lasketaan siitä osasta tuloa, joka on jäänyt jäljelle ulosmittauksen jälkeen. Elatusavun maksamiseen pidätetyn määrän johtaja voi toimittaa sosiaalilautakunnalle elatusapuun oikeutetulle edelleen toimittavaksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §
 Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestyserikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta, on heti toimitettava vankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus tai luvatta poistuminen katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi vankilaan toimittamisen sijasta rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Jos laitos on vankilan tai toisen avolaitoksen alainen, oikeusministeriö voi kuitenkin määrätä, että varoituksen antamisesta ja vankilaan määräajaksi siirtämisestä päättää ensiksi mainitun laitoksen esimies.

Jos avolaitoksessa oleva on järjestyserikkomuksen vuoksi toimitettu vankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi. Laitoksesta poistumisen vuoksi vankilaan toimitetulle avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi. Rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn takia oikeusministeriö voi edellä tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Jos avolaitoksessa oleva on 1 momentin nojalla siirretty määräajaksi vankilaan, avolaitosaikaa ei kuitenkaan saa määrätä menetetyksi.

Avolaitoksessa olevalle, jonka johtaja on vapauttanut osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa noudattaen soveltuvin osin, mitä 3 luvun 10 §:ssä säädetään.

Oikeusministeriön päätöksellä voidaan määrätä, että toimintaraha tai käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osaksi maksamatta, jos sen maksaminen vangin muulta viranomaiselta saada tuki huomioon ottaen taikka muista erityisistä syistä ei ole tarpeen. Oikeusministeriöllä on myös mahdollisuus määrätä, että avolaitoksissa olevilta voidaan näissä tapauksissa perä korvausta ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

7 §
 Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestyserikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta, taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan tai nuorisovankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Jos kyseessä on poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkominen, voidaan avolaitoksessa olevalle määrätä muikin 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangaistus, jollei rikkomuksen seurauksena ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan. Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

Jos avolaitoksessa oleva on järjestyserikkomuksen taikka poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkomisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi. Laitoksesta poistumisen vuoksi vankilaan tai nuorisovankilaan toimitetulle avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi. Rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn takia oikeusministeriö voi edellä tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Jos avolaitoksessa oleva on 1 momentin nojalla siirretty määräajaksi vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei kuitenkaan saa määrätä menetetyksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

Avolaitokseen määrätty, joka on pätevältä syyttä jäänyt saapumatta sinne määräaikana, on toimitettava vankilaan suorittamaan rangaistustaan. Avolaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen päästetty, joka on määrätty menettämään ehdonalainen vapautensa, on myös toimitettava vankilaan jäännösrangaistusta suorittamaan, niin kuin 2 luvun 16 §:ssä on säädetty.

8 §

Avolaitokseen määrätty, joka on pätevältä syyttä jäänyt saapumatta sinne määräaikana, on toimitettava vankilaan *tai nuorisovankilaan* suorittamaan rangaistustaan. Avolaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen päästetty, joka on määrätty menettämään ehdonalainen vapautensa, on myös toimitettava vankilaan *tai nuorisovankilaan* jäännösrangaistusta suorittamaan, niin kuin 2 luvun 16 §:ssä *säädetään*.

5 luku

Täytäntöönpanosta nuorisovankilassa

5 §

Vangille, joka on oppivelvollinen, on annettava opetusta oppivelvollisuuden täyttämiseksi. Sellaiseen opetukseen on varattava tilaisuus myös vangille, joka ei ole oppivelvollinen, mutta joka ei ole suorittanut peruskoulun tai kansakoulun oppimäärää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

2.

L a k i

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/74) 4 §:n 2 momentti, 5 §, 11 §:n 1 momentti sekä 13 §:n 1 ja 2 momentti, näistä 13 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (455/87), sekä

lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti ja 13 §:ään, sellaisena kuin se on osittain muutettuna mainitulla 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetulla lailla, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Naisvängin pieni lapsi saadaan ottaa hoidettavaksi laitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja nainen itse sitä haluaa.

Tutkintavängin pieni lapsi saadaan ottaa hoidettavaksi laitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja *vanki* itse sitä haluaa.

Voimassa oleva laki

5 §

Tutkintavanki on laitokseen saavuttuaan tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnäollessa. Henkilöön käypä tarkastus saadaan toimittaa, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Tarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä.

11 §

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan työntekoon eikä laitoksessa annettavaan opetukseen. Jos vanki haluaa tehdä työtä, on siihen mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

13 §

Tutkintavangille saapuneet ja hänen lähettämänsä posti- ja muut lähetykset on tarkastettava, jollei 12 §:n säännöksistä muuta johdu. Jos lähetyksen perille toimittaminen saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestystä, lähetys on palautettava tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi.

Vangin oikeusministeriölle tai muulle rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovalle viranomaiselle osoittama kirje on tarkastamatta heti toimitettava perille.

Ehdotus

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnäollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnäollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos siihen on perusteltua syytä.

Tutkintavankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan häittoa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää tutkintavangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle.

11 §

Tutkintavanki ei ole velvollinen tekemään työtä eikä osallistumaan muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos vanki haluaa tehdä työtä tai osallistua muuhun toimintaan, on siihen mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavangille voidaan maksaa käyttörahaa oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan.

13 §

Tutkintavangille saapuneet ja hänen lähettämänsä posti- ja muut lähetykset on tarkastettava, jollei 12 §:n säännöksistä muuta johdu. Jos lähetyksen perille toimittaminen saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestystä, lähetys on palautettava tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi. Samoista syistä voidaan vangin kirjeenvaihtoa lukea.

Vangin ja rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovan viranomaisen taikka ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .*

Asetus vankeinhoitoasetuksen muuttamisesta

Oikeusministerin esittelystä kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1975 annetun vankeinhoitoasetuksen (431/75) 2—5, 9, 69 ja 72 §, sekä muutetaan 19, 20, 26 ja 27 §, 28 §:n 4 momentti, 32 §:n 2 momentti, 45, 68 ja 70 § sekä 71 §:n 5 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 70 § 1 päivänä helmikuuta 1980 annetussa asetuksessa (75/80) ja 71 §:n 5 momentti 23 päivänä marraskuuta 1990 annetussa asetuksessa (1009/90), seuraavasti:

19 §

Työhön sijoitus

Vanki, jolla on ammattitaitoa ja koulutusta laitoksessa tehtävässä työssä, on pyrittävä sijoittamaan sellaiseen työhön, jollei ole tarkoituksenmukaista sijoittaa häntä muuhun toimintaan. Työhön sijoittamisessa on vangin omaan toivomukseen kiinnitettävä huomiota.

20 §

Työstä ja muusta osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen

Säännöllisesti työtä tehnyt tai muuhun toimintaan osallistunut vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta enintään neljäksi viikoksi vuodessa.

Rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava puolustuksen valmistelemiseksi tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta. Laitoksen johtaja voi tilapäisesti vapauttaa vangin osallistumisvelvollisuudesta muustakin tärkeästä syystä.

26 §

Työraha

Työraha maksetaan työhön, koulutukseen ja muuhun toimintaan käytetyn ajan ja saavutettujen tulosten mukaan. Työrahan maksuperusteita vahvistettaessa otetaan huomioon myös työn, opintojen ja muun toiminnan vaativuus, työn raskaus, työssä vaadittava ammattitaito ja

ammattikoulutus, opinnoissa menestyminen sekä muut vastaavat seikat. Opiskelijalle ja muussa toiminnassa olevalle maksettavaa työrahaa ei saa mitoittaa suuremmaksi kuin työstä maksettava korkein työraha.

Vahvistetun päivittäisen työajan ylittävältä ajalta työstä maksetaan työraha kahdelta ensimmäiseltä tunnilta 50 prosentilla ja seuraavilta tunneilta 100 prosentilla korotettuna. Viikottaisen työajan ylittävältä ajalta maksetaan työraha kahdeksalta ensimmäiseltä tunnilta 50 prosentilla ja seuraavilta tunneilta 100 prosentilla korotettuna. Ylityö voidaan vangin suostumuksella korvata antamalla vastaavan pituinen vapaa-aika säännöllisenä työaikana.

Työraha merkitään vangin tilille vähintään kerran kuukaudessa.

27 §

Käyttöraha

Käyttörahan määrää vahvistettaessa voidaan ottaa huomioon se, että vanki ei voi täyttää osallistumisvelvollisuuttaan työkyvyttömyyden tai siihen verrattavan synn vuoksi taikka muusta hänestä riippumattomasta syystä.

Käyttöraha merkitään vangin tilille vähintään kerran kuukaudessa.

28 §

Rahavarojen hallussapito ja käyttö

Oikeusministeriö määrää, milloin vangille

voidaan antaa oikeus laitoksessa tai sen ulkopuolella pitää hallussaan rahavaroja tai rahavarojen sijasta niitä vastaavaa rahakorttia. Rangaistuslaitoksen johtaja voi erityisestä syystä muutenkin myöntää vangille oikeuden rahavarojen hallussapitoon ja käyttöön.

32 §

Laitosmyymälä

Jos vanki ei saa pitää laitoksessa rahavaroja tai rahakorttia hallussaan, tehdään ostoista merkinnät vangin tilille.

45 §

Opiskelun valvonta

Vangin opiskelua on mahdollisuuksien mukaan ohjattava ja tuettava sekä opiskelumennytystä valvottava.

68 §

Työaika

Avolaitoksessa työnteon ja muun toiminnan järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin yleistä työaikalainsäädäntöä

70 §

Palkkaus ja toimintaraha

Avolaitoksessa valtion lukuun tehdystä työstä maksetaan oikeusministeriön vahvistama käypä palkka. Palkan määrittämiseksi työt luokitellaan työn vaativuuden ja raskauden sekä työssä vaadittavan ammattitaidon ja ammattikoulutuksen mukaan. Palkka voidaan myös suorittaa noudattaen soveltuvin osin asianomaisen alan työehtosopimusta. Palkan määrittämistävasta päättää oikeusministeriö.

Toimintaraha maksetaan koulutukseen ja muuhun toimintaan osallistuvalla avolaitoksen työntekijän työaikaa vastaavalta ajalta. Maksun perusteena voi olla käytetty aika ja saavutetut tulokset. Toimintarahaa maksuperusteita vahvistettaessa otetaan huomioon myös opinnoissa ja muun toiminnan vaativuus, opinnoissa edistyminen sekä muut vastaavat seikat.

Työajalta, jolta avolaitoksessa olevalle ei makseta palkkaa tai toimintarahaa, maksetaan käyttörahaa.

71 §

Korvausten periminen

Avolaitoksessa olevalta perittävät korvaukset voidaan ottaa suoraan hänen palkastaan ja toimintarahastaan.